

PODSTAWA PROGRAMOWA

**katechezy
Kościoła katolickiego
w Polsce**

Konferencja Episkopatu Polski

PODSTAWA PROGRAMOWA

katechezy Kościoła katolickiego w Polsce

Dokument przyjęty podczas 379. Zebrania Plenarnego
Konferencji Episkopatu Polski 8 czerwca 2018 roku.

ŚWIĘTY PAWEŁ

Redakcja wydawnicza:

Aleksandra Bałoniak

Korekta:

Grażyna Jeżewska

Skład i łamanie:

Tomasz Mstowski

Projekt okładki:

Amadeusz Targoński

ISBN: 978-83-8131-045-1 (książka)

ISBN: 978-83-8131-075-8 (e-book)

© **Konferencja Episkopatu Polski**, 2018 (SEP - D/2.7.2 -12)

© **Edycja Świętego Pawła**, 2018

ul. Św. Pawła 13/15 • 42-221 Częstochowa

tel. 34.362.06.89 • fax 34.362.09.89

www.edycja.com.pl • e-mail: edycja@edycja.com.pl

Dystrybucja:

Centrum Logistyczne Edycji Świętego Pawła

ul. Hutnicza 46 • 42-263 Wrzosowa k. Częstochowy

tel. 34.366.15.50 • fax 34.370.83.74

e-mail: dystrybucja@edycja.com.pl

Księgarnia internetowa:

www.edycja.pl

Spis treści

Wykaz stosowanych skrótów	7
Wprowadzenie	9
Terminologia <i>Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce</i>	13

Przedszkole

Wprowadzenie w życie religijne

1. Charakterystyka dzieci w wieku przedszkolnym	19
2. Podstawa programowa nauczania religii w przedszkolu	21
a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne	21
b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów	21
c. Zalecane warunki i sposoby realizacji	23
d. Korelacja nauczania religii z wychowaniem przedszkolnym	24
3. Współpraca środowisk wychowawczych	25
a. Rodzina	25
b. Parafia	26

Klasy I–IV szkoły podstawowej

Katecheza inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii

1. Charakterystyka dzieci klas I–IV szkoły podstawowej	29
2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole podstawowej w klasach I–IV	31
a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne	31
b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów	32
c. Zalecane warunki i sposoby realizacji	43
d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną	46
3. Współpraca środowisk wychowawczych	48
a. Rodzina	48
b. Parafia	49

Klasy V–VIII szkoły podstawowej

Katecheza mistagogiczna, wprowadzająca w historię zbawienia

1. Charakterystyka uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej	53
2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole podstawowej w klasach V–VIII. ...	57
a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne	57
b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów	58
c. Zalecane warunki i sposoby realizacji	80
d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną	81
3. Współpraca środowisk wychowawczych	92
a. Rodzina	92
b. Parafia	92

Szkoła ponadpodstawowa

Katecheza tożsamości chrześcijańskiej

1. Charakterystyka uczniów w szkole ponadpodstawowej	97
2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole ponadpodstawowej.....	99
a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne	99
b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów.....	100
c. Zalecane warunki i sposoby realizacji	123
d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną	125
3. Współpraca środowisk wychowawczych	136
a. Rodzina	136
b. Parafia	137

Szkoła specjalna

„Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie”, Mk 10,14

1. Wprowadzenie.....	141
2. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną....	143
a. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.....	144
b. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym	147
c. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim	150
3. Podstawa programowa katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.....	154
a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne	154
b. Zalecane warunki i sposoby realizacji.....	156
4. Katecheza osób ze spektrum autyzmu.....	157
5. Katecheza osób niesłyszących i słabosłyszących.....	158
6. Katecheza osób niewidomych i słabowidzących	159
7. Współpraca środowisk katechetycznych w katechezie osób z niepełnosprawnością	161
a. Rodzina	161
b. Parafia	162

Wykaz stosowanych skrótów

- CT Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*
- DOK Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*
- EG Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*
- EN Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Evangelii nuntiandi”*
- FC Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*
- KDK Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*
- KL Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum concilium”*
- PDK Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*
- RH Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*
- SC Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska, „Sacramentum caritatis”*

Wprowadzenie

„W samym centrum katechezy znajduje się przede wszystkim Osoba Jezusa Chrystusa (...). Katechizować (...) to odkrywać w Osobie Chrystusa cały odwieczny zamysł Boży, który w Nim się wypełnił. To dążyć do zrozumienia znaczenia czynów i słów Chrystusa oraz znaków dokonanych przez Niego” (CT 5). Te słowa św. Jana Pawła II przypominają, że katechizować znaczy poznawać Chrystusa i budzić entuzjazm dla tego poznania. To – jak powie św. Augustyn – „oddać nasz głos Jezusowi, aby On przez nas przemówił”. Z tego przenikniętego miłością poznania Chrystusa rodzi się pragnienie ewangelizowania i prowadzenia innych do przyjęcia wiary.

Katecheza jest jedną z podstawowych form działalności Kościoła i winna być poddana Jego misji. Nawrócenie duszpasterskie domaga się w znacznej mierze działania wytrwałego, organicznego, wyrażającego drogę wiary każdego ochrzczonego. Do tego konieczna jest katecheza, towarzysząca chrześcijanom w każdej chwili ich życia, a w odniesieniu do dzieci i młodzieży pozwalająca na dorastanie do dorosłości także człowieka wierzącego.

Ewangelizacyjne wyjście ku światu nie polega jednak na mnożeniu inicjatyw, często z dala od prawdziwej ewangelizacji. Tak naucza papież Franciszek, gdy przypomina: „Nie idźmy za głosem syren, które nawołują, by z duszpasterstwa uczynić konwulsyjną serię inicjatyw, bez sięgnięcia do istoty ewangelizacji. Niekiedy wydaje się, że bardziej nam zależy na mnożeniu zajęć niż na byciu otwartymi na innych i troskę o ich relację z Bogiem. Duszpasterstwo, któremu brakuje tej troski, staje się jałowe” (Papież Franciszek, *Discorso ai partecipanti all'Incontro promosso dal Pontificio Consiglio per la promozione della nuova evangelizzazione*, 21.09.2014).

Koncepcja katechezy w Polsce jest wynikiem przyjęcia tego, co cenne w polskiej tradycji katechetycznej: ścierania się poglądów opisujących wyzwania,

przed którymi staje świat, i realistycznego osądu możliwości głoszenia Ewangelii w różnych środowiskach. To dlatego, poza nauczaniem religii w szkole, zakłada duszpasterstwo katechetyczne w parafii oraz wsparcie dla katechezy rodzinnej. Działania te nie powinny być sobie przeciwstawiane. Należy raczej dbać o to, by się wzajemnie uzupełniały.

Punktem wyjścia dla działań katechetycznych winna być ocena sytuacji, w jakiej dzieci i młodzież dorastają. Jak nauczał Benedykt XVI, „wierne i owocne wypełnianie misji wychowania, przed którą staje dzisiaj Kościół, wymaga właściwej oceny sytuacji młodych ludzi, którzy są podmiotem tej misji. Na pierwszym miejscu trzeba widzieć ich sytuację rodzinną, ponieważ dom i rodzina pozostają podstawową kolebką formowania się ludzkiej osoby” (Benedykt XVI, *Przemówienie do biskupów polskich przybyłych z racji wizyty „ad limina”*, 26.11.2005). Rodzina jest środowiskiem wiary oraz miejscem spotkania i poznawania Pana Boga. Nikt nie może pozbawić rodziców prawa do religijnego wychowania i wykształcenia dzieci. Rodzina nie może tego prawa w całości przerzucać na Kościół i szkołę. Katechezą rodzinną jest codzienna modlitwa, sposób przeżywania niedziel i świąt, szczerze zainteresowanie wszystkim, czego dzieci nauczyły się na lekcjach religii, a także troska o właściwe postawy w wychowaniu.

Jednocześnie należy pamiętać, że podstawowym podmiotem katechezy jest parafia (CT 67), na której spoczywa obowiązek koordynowania wysiłków katechetycznych. Wezwanie do misyjnego przeformułowania priorytetów działalności Kościoła, wyjścia do świata (EG 20), dotyczy w dużej mierze katechezy i parafii. Winna ona być miejscem, w którym dojrzewa wiara wierzących, ale też wspólnotą głoszącą Chrystusa na współczesnych areopagach świata, otwartą na wyjście ku tym, których pociągnie Jezus Chrystus.

W działalność katechetyczną Kościoła, zwłaszcza w kontekście misyjnego wyjścia ku światu, wpisuje się też nauczanie religii w szkole. Daje ono możliwość objęcia procesem formacji chrześcijańskiej uczniów z różnych rodzin i środowisk.

Adresatami *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* są przede wszystkim twórcy programów nauczania religii. Ze względu na specyficzne potrzeby ewangelizacyjne środowisk, w jakich wychowują się dzieci i młodzi ludzie, potrzebne jest opracowanie różnorodnych programów i podręczników katechetycznych. Celem *Podstawy programowej katechezy* jest stworzenie ram, które umożliwiłyby tę różnorodność przy jednoczesnym zachowaniu pewnej jednolitości katechetycznej na terenie całego kraju. Warte

podkreślenia jest również założenie dokumentu, polegające na zapewnieniu integralności treści religijnych na poziomie szkoły podstawowej, a następnie ponadpodstawowej. Zadaniem programów będzie zatem skonkretyzowanie założeń przyjętych w niniejszej *Podstawie* po to, aby katecheza wprowadzała w życie religijne (przedszkole), kierowała inicjacją w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii (kl. I–IV szkoły podstawowej), pogłębiała przyłgnięcie do Chrystusa przez proces mistagogii (kl. V–VIII szkoły podstawowej), budowała tożsamość chrześcijańską, umożliwiającą dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego (szkoły ponadpodstawowe). Te same zadania oraz oczekiwania wiążą się z prowadzeniem katechezy osób znajdujących się w szczególnych sytuacjach, związanych z niepełnosprawnością.

Podstawa programowa katechezy jest adresowana jednak nie tylko do twórców programów i podręczników, ale także do katechetów. Dokument ten określa bowiem, jakie wymagania można i należy postawić przed uczniem uczęszczającym na szkolne lekcje religii i jakie działania w związku z tym winien podjąć katecheta. Zaprezentowana tu charakterystyka psychologiczna dzieci i młodzieży oraz opis zalecanych warunków i sposobu realizacji stanowią dla katechety drogowskaz, jak formować religijnie katechizowanych, a jednocześnie mają mu dać konkretne narzędzie, przydatne we włączeniu lekcji religii w system wychowawczy szkoły. Z kolei synteza odnosząca się do korelacji edukacji szkolnej i nauczania religii daje katechetom wiedzę o wymaganiach nauczycieli innych przedmiotów oraz stanowi praktyczny przewodnik dla podejmowania działań mających na celu dialog interdyscyplinarny pomiędzy wiarą i różnymi dyscyplinami wiedzy (DOK 73).

Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, odnosząc się do poszczególnych etapów edukacji szkolnej, zawiera:

- charakterystykę psychologiczną dzieci i młodzieży na danym etapie edukacji;
- *Podstawę programową nauczania religii* (w przedszkolu lub szkole), obejmującą cele katechetyczne – wymagania ogólne, treści oraz wymagania szczegółowe i postawy, następnie zalecane warunki i sposób realizacji;
- syntezę treści – wymagań szczegółowych innych przedmiotów szkolnych, służących korelacji nauczania religii z edukacją szkolną;
- propozycje współpracy środowisk katechetycznych (rodziny i parafii).

Terminologia

Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce

W *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* posłużono się terminologią respektującą zarówno standardy szkolne, wskazania Kościoła powszechnego dotyczące katechezy, jak i polską tradycję katechetyczną.

Dyrektorium ogólne o katechizacji określa nadrzędny cel katechezy (prowadzenie do wiary dojrzałej – DOK 80), który jest realizowany przez **zadania katechezy** (DOK 85-86; PDK 24-30).

Dokumenty szkolne posługują się pojęciami sformułowanymi w języku wymagań, wynikającym z przyjętych w polskim systemie oświatowym tzw. *europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie*. Oznacza to, że wiadomości i umiejętności, których uczeń nabywa na każdym etapie edukacyjnym, przedstawione są jako efekty kształcenia. Ze względu na to, że nauczanie religii jest procesem katechetycznym, realizującym wskazania Kościoła, a jednocześnie uwzględniającym kontekst szkolny (DOK 73; PDK 82), *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* wprowadza pojęcie **celów katechetycznych** równoznacznych z **wymaganiami ogólnymi**. Określają one ogólnie sformułowane efekty kształcenia religijnego, które należy osiągnąć w ramach nauczania religii na danym etapie edukacyjnym.

Celom katechetycznym – wymaganiom ogólnym odpowiadają **treści** oraz **wymagania szczegółowe**. Tworzą one katalog wiadomości oraz oczekiwanych umiejętności, jakie uczeń winien przyswoić na danym etapie edukacyjnym. Powiązanie wiadomości z umiejętnościami ma uchronić przed popadnięciem w encyklopedyzm, polegający na przedstawieniu dużej ilości informacji słabo ze sobą powiązanych i nieodnoszących się do świadomości i sprawności ucznia. Z kolei **postawy** ukazują, w jaki sposób treści i wymagania szczegółowe winny

oddziaływać na zachowania katechizowanych. Należy z całą mocą zaznaczyć, że postawy nie podlegają ocenie szkolnej. Treści, wymagania szczegółowe oraz pożądane postawy prezentowane są w *Podstawie programowej katechezy* w wersji tabelarycznej, by wskazać ich ścisły związek z zadaniami katechezy.

Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną ma uwzględniać te treści przedmiotów nauczania, które są istotne z punktu widzenia celów katechetycznych nauczania religii. W związku z tym *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* zawiera syntezę analogicznego dokumentu prawa szkolnego. Przyjmuje sformułowania zrozumiałe dla tych twórców programów oświatowych, którzy z pozycji innych przedmiotów szkolnych chcieliby zaproponować nauczaniu religii integrowanie treści. Jednocześnie należy pamiętać, że korelacja nauczania religii z całością edukacji szkolnej oznacza, w zależności od konkretnego kontekstu szkolnego, nie tylko podejmowanie funkcji integrującej, ale niekiedy uzupełniającej lub polemicznej (PDK 83).

Zgodnie ze wskazaniem zawartym w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, należy zwrócić uwagę zwłaszcza na następujące zagadnienia:

- początek świata i sens historii,
- fundament wartości etycznych,
- funkcja religii w kulturze,
- przeznaczenie człowieka,
- relacja ze środowiskiem naturalnym (DOK 73).

Stosowanie korelacji nauczania religii z edukacją szkolną jest potrzebne zarówno ze względów katechetycznych (łącznie doświadczenia życia z wiarą chrześcijańską), dydaktycznych (łatwiejsze przyswojenie tych samych treści, które omawia się w różnych aspektach na poszczególnych lekcjach), jak i wychowawczych (ukazanie uczniom jedności prawdy oraz szacunku do niej).

Formacja to proces wychowywania doceniający istniejącą w człowieku sferę duchową. Proces ten charakteryzuje dostarczanie wewnętrznych impulsów do zgodnego współdziałania oraz wzajemnego oddziaływania na siebie człowieka i środowiska społecznego, poprzez uświadamianie uczniowi osobistego potencjału w postaci posiadanych przez niego mocnych i słabych stron. Tak rozumiana formacja zakłada pobudzenie potrzeby nieustannego rozwoju.

Edukacja religijna to ogół oddziaływań służących formowaniu zdolności życiowych człowieka w wymiarze religijnym. Zmierza ona do tego, by człowiek stawał się istotą bardziej dojrzałą i świadomie się realizującą, zadomowioną w danej kulturze, zdolną do twórczej krytyki i refleksyjnej afirmacji otaczającej go rzeczywistości. Edukacja religijna jest ukierunkowana na rozwój

świadomości i kompetencji osoby oraz jej obecności w świecie. Ma za zadanie doprowadzić osobę do samodzielnego i rozumnego interpretowania ludzkiej egzystencji oraz udzielać jej pomocy w zrozumieniu siebie i świata w kontekście treści wyznawanej religii.

PRZEDSZKOLE

Wprowadzenie w życie religijne

1. Charakterystyka dzieci w wieku przedszkolnym

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od 3 lat do rozpoczęcia nauki szkolnej. Dziecko w tym okresie intensywnie się rozwija, zarówno pod względem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym, społeczno-moralnym, jak i religijnym. Zmiany w zakresie rozwoju fizycznego, a szczególnie doskonalenie układu nerwowego, tworzą podstawy do szybkiego i intensywnego rozwoju intelektualnego. Wraz z rozwojem fizycznym i poznawczym następuje także rozwój emocjonalny, który umożliwia dziecku w wieku przedszkolnym budowanie coraz lepszych relacji z rówieśnikami i dorosłymi.

O rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym w dużej mierze decydują procesy poznawcze, w których znaczącą rolę odgrywają zdobywane doświadczenia, gdyż myślenie logiczne nie jest jeszcze w pełni rozwinięte. Codzienne doświadczenia budzą w dziecku pytania o otaczającą je rzeczywistość, dzięki którym możliwe staje się poznawanie świata i nawiązywanie z nim kontaktu, jak też odnajdywanie własnego miejsca w gronie rówieśników i większej społeczności. Jednak należy pamiętać, że rozwój dziecka, zwłaszcza w sferze intelektualnej i emocjonalnej, może zostać zaburzony przez uzależnienie od telewizji, smartfona czy gier komputerowych.

W tym okresie dziecko próbuje upodobnić się do środowiska, w którym żyje. Owo upodabnianie się wynika z jego zdolności do identyfikowania się oraz naśladowania znaczących dla niego osób czy postaci. Dziecko poznaje swoje otoczenie głównie poprzez identyfikację i naśladownictwo. W ten sam sposób odkrywa normy w nim obowiązujące oraz stara się je stopniowo respektować i przyjmować za własne. Podobna sytuacja występuje także w życiu religijnym: mając zdolność do identyfikowania się i naśladownictwa, stara się ono uczestniczyć – choć jeszcze bezkrytycznie – w życiu religijnym znaczących dla niego osób.

Procesy identyfikowania się i naśladownictwa nazywane są procesami socjalizacji, a w przypadku życia religijnego socjalizacji religijnej. U dziecka wiąże się ona zazwyczaj z obrazem religijności dorosłych, zwłaszcza w rodzinie: rodziców, dziadków, wujostwa, kuzynów, a także opiekunów, wychowawców czy katechetów. W żadnym jednak wypadku socjalizacja nie świadczy o au-

tonomicznej religijności dziecka. Wspieranie religijnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym winno się zatem charakteryzować towarzyszeniem mu w nabywaniu antropologicznych podstaw przyszłego autonomicznego życia wiarą (DOK 178). Właściwością tego typu działań wychowawczych winny stawać się najpierw naturalne doświadczenia dziecka, umożliwiające pozytywny kontakt ze światem i ludźmi, które z czasem mogą przekształcać się w doświadczenia religijne. Stanowią one bowiem fundament stopniowej inicjacji w życie wiarą, której podmiotem ma być Osoba Boga przyjaznego, zatroskanego o człowieka i o jego szczęśliwe życie. Dlatego w wychowaniu religijnym dzieci w wieku przedszkolnym ogromne znaczenie ma poprawna interpretacja ich codziennych doświadczeń wyrażona językiem prostym, zrozumiałym, pozbawionym zdrobnień i infantyilizacji, a jednocześnie poprawnym teologicznie.

Znaczącym celem wychowania religijnego dzieci w wieku przedszkolnym jest również wskazywanie na Boga jako dawcę życia i świata. Dziecko w wieku przedszkolnym, odkrywając piękno otoczenia (co jest szczególnie ważne we współczesnym stechnicyzowanym świecie), potrzebuje poznać jego Dawcę – dobrego Boga, który chce, aby każdy człowiek cieszył się światem. Religijna interpretacja doświadczeń dziecka pomaga mu także w odkrywaniu jego miejsca w świecie, w najbliższym środowisku i we wspólnotcie Kościoła. Stąd bardzo ważne jest rozwijanie w dziecku przyjaznego odniesienia do ludzi. W tym kontekście niezbędne jest łączenie prawidłowego obrazu Boga z wymogiem traktowania innych ludzi z miłością, zarówno w sytuacjach zabawy, zgody, jak i nieporozumień czy konfliktów.

W procesie wychowania inspirowanego wiarą należy wskazać dziecku na Boga obecnego, bliskiego, troszczącego się o człowieka, pełnego miłości do ludzi. Dziecko w wieku przedszkolnym potrzebuje odkrywać miłość Boga w kontaktach z bliskimi mu osobami: rodzicami, opiekunami, dziadkami, rodzeństwem, wychowawcami, katechetami.

W inicjowanych procesach wychowania w duchu wiary należy pomóc dziecku, by umiało spotkać Boga w konkretnych wydarzeniach i ludziach ze swego otoczenia, a następnie wyraziło to doświadczenie przed Bogiem w modlitwie. Treści religijne winny być zatem związane ze stawianymi przez dziecko pytaniami, nawiązującymi do jego codziennych doświadczeń. Wówczas udzielane odpowiedzi będą naturalnym wyjaśnieniem zdobywanych doświadczeń i drogą do odkrywania, poznawania i ukochania Boga.

2. Podstawa programowa nauczania religii w przedszkolu

a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne

Katecheza na etapie przedszkola wprowadza w relację z osobowym Bogiem i wynikające z niej konsekwencje dla życia chrześcijańskiego. Czerpie z Pisma Świętego i liturgii Kościoła w celu kształtowania podstaw wiary w Boga, który w Jezusie Chrystusie – Synu Bożym objawia miłość do ludzi. Wspomaga w budowaniu zaufania do osobowego Boga. Kształtuje relacje z Bogiem i ludźmi oparte na przykazaniu miłości Boga i bliźniego.

- 1) **Odkrywanie tajemnicy osobowego Boga objawiającego ludziom swoją miłość.** Pomoc w odkrywaniu Pisma Świętego jako słowa Pana Boga skierowanego do ludzi. Ukazanie Boga objawiającego swoją miłość do ludzi poprzez stworzenie i odkupienie.
- 2) **Ukazanie Jezusa Chrystusa – Syna Bożego zrodzonego z Maryi.** Zapoznanie z Osobą Jezusa Chrystusa, który przychodzi do ludzi, naucza, uświęca i zbawia. Ukazanie roli Maryi w dziele zbawienia.
- 3) **Zapoznanie z najważniejszymi wydarzeniami z życia Jezusa Chrystusa świętowanymi w roku liturgicznym.** Świętowanie zbawczych wydarzeń w rodzinie i wspólnocie Kościoła.
- 4) **Kształtowanie miłości do Boga i opartej na niej relacji z ludźmi.** Zapoznanie z przykazaniem miłości Boga i bliźniego. Ukazanie świętych jako przyjaciół Pana Boga.

b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie)
		Dziecko:	Dziecko:
A. Rozwijanie poznania wiary	A1. Bóg objawiający swoją miłość do ludzi poprzez stworzenie i odkupienie. A2. Jezus Chrystus przychodzi do ludzi, naucza, uświęca i zbawia.	A1.1. opowiada poznane wydarzenia z życia Jezusa Chrystusa; A1.2. wskazuje na świat i ludzi jako dzieło dobrego Boga Stworzyciela;	A1.a. wierzy Panu Bogu; A1.b. dostrzega dary Bożej miłości; A5.a. wyraża radość z przynależności do Bożej rodziny;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie)
		Dziecko:	Dziecko:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.3. Maryja – Matka Jezusa i Matka nasza. A.4. Aniołowie – posłańcami Boga i opiekunami ludzi. A.5. Święci przyjaciółmi Pana Boga.	A.1.3. wymienia, w jaki sposób Pan Bóg objawia ludziom swoją miłość; A.2.1. wyjaśnia, że przez chrzest staje się dzieckiem Bożym; A.5.1. wyjaśnia, dlaczego niektórych przyjaciół Pana Jezusa nazywamy świętymi.	A.5.b. odnosi się z szacunkiem i troską do innych członków Bożej rodziny.
B. Wychowanie liturgiczne	B.1. Rok liturgiczny świętowaniem zbawczych wydarzeń w rodzinie i wspólnocie Kościoła.	B.1.1. przyporządkowuje wydarzenia z życia Pana Jezusa do okresów roku liturgicznego; B.1.2. wymienia przedmioty kultu religijnego; B.1.3. wskazuje religijny wymiar znaków i sens symboli; B.1.4. prezentuje najważniejsze postawy liturgiczne.	B.1.a. świętuje wydarzenia zbawcze w roku liturgicznym; B.1.b. uczestniczy w liturgii.
C. Formacja moralna	C.1. Przykazanie miłości Boga i bliźniego. C.2. Pismo Święte słowem Pana Boga skierowanym do ludzi.	C.1.1. wyjaśnia znaczenie przykazania miłości Boga i bliźniego; C.1.2. wymienia sposoby życia w przyjaźni z Panem Bogiem na przykładzie poznanych świętych.	C.1.a. żyje przykazaniem miłości; C.1.b. szanuje przedmioty kultu; C.1.c. kocha Pana Boga; C.1.d. ocenia swoje zachowanie w świetle przykazania miłości Boga i bliźniego; C.2.a. wyraża szacunek do słowa Bożego i księgi Pisma Świętego.
D. Wychowanie do modlitwy	D.1. Modlitwa przyjaciół Pana Jezusa.	D.1.1. wykonuje gesty religijne typowe dla chrześcijanina; D.1.2. recytuje podstawowe modlitwy; D.1.3. podaje z pamięci treść przykazania miłości Boga i bliźniego.	D.1.a. wyraża miłość do Pana Boga w różnych formach modlitwy; D.1.b. modli się; D.1.c. ufa Panu Bogu.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie)
		Dziecko:	Dziecko:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	E.1. Jezus Chrystus zaprasza do przyjaźni z Bogiem i ludźmi. E.2. Chrzest włączeniem we wspólnotę Kościoła.	E.1.1. wymienia sposoby budowania wspólnoty przyjaciół Pana Jezusa; E.2.1. wyjaśnia, że przez chrzest zostaje włączone do wspólnoty Kościoła.	E.1.a. dostrzeże potrzeby bliźnich i troszczy się o nich.
F. Wprowadzenie do misji	F.1. Chrzest udziałem w posłannictwie Jezusa Chrystusa.	F.1.1. wymienia sposoby okazywania przynależności do przyjaciół Pana Jezusa.	F.1.a. angażuje się w działania na rzecz misji.

c. Zalecane warunki i sposoby realizacji

W trosce o prawidłowy rozwój religijny oraz przebieg wychowania i kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym należy uwzględnić następujące uwarunkowania:

- Procesy wychowania winno charakteryzować wspomaganie dziecka w nabywaniu umiejętności religijnego interpretowania życiowych wydarzeń oraz otaczającej go rzeczywistości.
- Procesom wychowania religijnego winno towarzyszyć wtajemniczenie chrześcijańskie, którego owocem jest spotkanie z Jezusem Chrystusem wraz z podejmowaną decyzją okazywania Mu bezwarunkowego posłuszeństwa i zaufania.
- Procesy wspomaganie dziecka w jego dążeniach do spotkania z Jezusem należy wspierać działaniami umożliwiającymi poznanie Go oraz przyłgnięcie do Niego.
- Biorąc pod uwagę małą zdolność koncentracji dziecka w wieku przedszkolnym, niezbędne jest urozmaicenie metod właściwych dla pracy dydaktycznej na tym etapie rozwoju.
- Należy zadbać o to, by środowisko edukacyjne (wyposażenie sali, materiały katechetyczne itp.) spełniało wymogi stawiane edukacji w wieku przedszkolnym. Z tych samych powodów niezbędna jest ścisła współpraca katechetów z rodzicami dzieci.

d. Korelacja nauczania religii z wychowaniem przedszkolnym

W obszarze rozwoju fizycznego:

- Wykorzystanie zabaw ruchowych, konstrukcyjnych oraz ćwiczeń kształtujących nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.

W obszarze rozwoju emocjonalnego:

- Stwarzanie warunków do:
 - rozpoznawania i nazywania podstawowych emocji, radzenia sobie z ich przeżywaniem;
 - szanowania emocji swoich i innych osób;
 - adaptacji w otoczeniu;
 - rozróżniania emocji i uczuć.

W obszarze rozwoju społecznego:

- Wspomaganie w rozwijaniu:
 - poczucia wartości własnej i innych osób;
 - nawiązywania relacji rówieśniczych w duchu wartości;
 - poczucia przynależności do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej i innych;
 - nawyków stosowania zwrotów grzecznościowych;
 - zdolności w ocenie swojego zachowania;
 - współdziałania z innymi dziećmi i dorosłymi.

W obszarze rozwoju poznawczego:

- Wspomaganie w:
 - odróżnianiu elementów świata fikcji od rzeczywistości;
 - odpowiadaniu na pytania i ustalaniu kolejności zdarzeń;
 - czytaniu obrazów, nazywaniu symboli i znaków;
 - posługiwaniu się pojęciami dotyczącymi następstwa czasu;
 - rozumieniu pojęć dotyczących zjawisk przyrodniczych.

3. Współpraca środowisk wychowawczych

Sam przekaz wiedzy religijnej, pozbawiony odniesienia do świata dziecięcych przeżyć, ma małą wartość wychowawczą i katechetyczną. Katecheza dziecka podejmowana w rodzinie, przedszkolu i parafii winna przede wszystkim umożliwiać mu stopniowe otwarcie się na Boga. Ma też zapewnić poprawne kształtowanie obrazu Boga, dostrzeżenie Jego obecności w świecie, w życiowych doświadczeniach i codziennych wydarzeniach. Jej zadaniem jest uwrażliwienie dziecka na słuchanie orędzia Bożego skierowanego do człowieka, poprawne rozumienie znaków i symboli religijnych. Katecheza powinna również budzić pozytywne nastawienie do ludzi, chrześcijańską interpretację codziennych wydarzeń, wychowanie do modlitwy oraz formację liturgiczną, społeczną i moralną.

Obok wiadomości potrzebna jest jeszcze umiejętność łączenia ich z życiem w konkretnych sytuacjach. Z tego też względu ważne są umiejętności wychowawcze katechety, jego osobowość, a także świadectwo, jakie daje swoim życiem. Wychowanie religijne dziecka na tym etapie musi dokonywać się z uwzględnieniem bliskiej współpracy katechety i podstawowych środowisk wychowawczych, które stawiają przed dzieckiem podobne wymagania i konsekwentnie respektują te same zasady.

a. Rodzina

1. Proces wychowania religijnego dzieci w wieku przedszkolnym bazuje głównie na osobowości i stopniu dojrzałości religijnej rodziców, opiekunów, dziadków, rodziców chrzestnych i osób najbliższych. Na rozwój religijny dziecka w dużym stopniu wpływa jego doświadczenie powstałe w kontakcie z otaczającymi je osobami, zwłaszcza tymi, które mają dla niego znaczenie emocjonalne. Z tego powodu należy uświadamiać rodzicom, opiekunom, dziadkom, a także rodzicom chrzestnym, że dziecko potrzebuje przejawów bliskości, miłości i przyjaźni ludzi. Pozwoli mu to odkryć, że Bóg objawia swoją miłość i przyjaźń. W oparciu o doświadczenie doznawanej miłości kształtuje się w świadomości dziecka prawidłowy obraz Boga. Dodatkowo dziecko wymaga przykładu życia religijnego dorosłych, ich modlitwy, uczestnictwa w liturgii i innych praktyk religijnych.
2. Współpraca z rodzicami winna zmierzać także do uświadamiania im, że dziecko identyfikuje się z ich postawami religijnymi i je naśladuje. Zasada ta

ma zastosowanie przede wszystkim w przejmowaniu od rodziców konkretnych praktyk religijnych i uczestnictwie w życiu religijnym dorosłych. Trzeba jednak pamiętać, że naśladowanie dorosłych tylko na stosunkowo krótki czas może dostarczać dziecku argumentów do prowadzenia i rozwijania życia religijnego. Stąd też już na etapie wieku przedszkolnego niezbędne jest wspieranie go w stopniowym nabywaniu zdolności dochodzenia do religijności autonomicznej.

3. Rodzice, którzy zazwyczaj stanowią dla dziecka w wieku przedszkolnym największy autorytet, winni podejmować świadome działania umożliwiające mu odkrywanie Boga jako autentycznego obrońcy człowieka. Wyrazem Jego troski o dobro ludzi są m.in. przykazania, pośród których najważniejsze jest przykazanie miłości. W procesie wychowania inspirowanego wiarą ważne jest zatem, aby ten aspekt był stopniowo przybliżany dziecku. Początkiem związku człowieka z Bogiem jest chrzest święty, który też winien stanowić ważny punkt odniesienia dla wychowania religijnego dziecka.

b. Parafia

1. Katecheza dzieci w wieku przedszkolnym jest ściśle powiązana z wychowaniem w wierze, dlatego powinna wprowadzać dzieci do świętowania wiary w rodzinie i z rodziną. Katecheza dzieci w wieku przedszkolnym winna być uzupełniana doświadczeniami spotkania z Bogiem we wspólnocie świętującej wydarzenia zbawcze w liturgii oraz inne wydarzenia parafialne, takie jak: nabożeństwa okolicznościowe, procesje itp.

2. W diecezjach, w których istnieje praktyka wczesnej Komunii św., może to być czas przygotowania dzieci do pełnego uczestnictwa we Mszy św.

KLASY I-IV SZKOŁY PODSTAWOWEJ

*Katecheza inicjacji
w sakramenty pokuty
i pojednania oraz Eucharystii*

1. Charakterystyka dzieci klas I-IV szkoły podstawowej

Do klas I-IV szkoły podstawowej uczęszczają dzieci w wieku od 7 do 11 lat. Na tym etapie przechodzą one od aktywności zabawowej do uczenia się. Motywacją ich działań są pochwały, ciekawość, własne zainteresowania, przyjemność poznawania, z czasem także – szkolne oceny. Nauka w szkole staje się głównym obowiązkiem dzieci oraz podstawowym czynnikiem ich rozwoju. Nowa sytuacja zobowiązuje je do działania coraz bardziej świadomego, celowego i odpowiedzialnego. Charakterystyczne dla współczesnych dzieci jest ich bardzo szybkie otwarcie się na świat medialny. Dzieci często i chętnie używają telefonów komórkowych, bardziej nawet do zabawy niż do komunikacji z innymi. Na ogół bez problemów radzą sobie z obsługą większości urządzeń multimedialnych.

Na tym etapie dzieci wkraczają w świat nauki. Uczą się adaptacji do środowiska szkolnego, jego wymagań, nauczycieli i rówieśników. Wiąże się to z dużym wysiłkiem z ich strony. Rozwój dokonuje się inaczej u każdego dziecka na różnych przenikających się płaszczyznach: fizycznej, umysłowej, uczuciowej, społecznej, moralnej, estetycznej i religijnej.

Rozwój umysłowy dzieci obejmuje poziom myślenia, mowy, pamięci, wyobraźni oraz uwagi dowolnej, która gwarantuje możliwość dłuższej koncentracji na przedmiotach i zjawiskach, umiejętność ich porównywania, analizowania i syntetyzowania, prawidłowego ujmowania stosunków przestrzennych, a także operowania znakami i symbolami. U dzieci na tym etapie intensywnie rozwija się mowa. Język staje się nie tylko środkiem porozumiewania się, ale także przedmiotem głębszego i systematycznego uczenia się.

W wieku wczesnoszkolnym rozszerza się krąg przedmiotów, zjawisk, zdarzeń i spraw, które wywołują u dzieci różne reakcje emocjonalne. W rozwoju uczuciowym pojawiają się złożone przeżycia emocjonalne. Zmienia się również istotny charakter emocjonalnych doznań. Dzieci pod wpływem doświadczeń społecznych ograniczają działania impulsywne na rzecz bardziej świadomych i kontrolowanych. Reakcje emocjonalne, choć hamowane, bywają jeszcze bardzo wyraźne dla otoczenia.

Na tym etapie rozwojowym znacząco zmienia się odniesienie do innych osób. Dzieci nabywają umiejętności liczenia się z punktem widzenia innych

oraz uwzględniania ich pragnień. Uczenie się empatii oraz dostrzegania konsekwencji własnych działań dokonuje się stopniowo. W pierwszych klasach szkoły podstawowej dzieci szukają oparcia w osobach dorosłych, zwłaszcza w nauczycielach – wychowawcach klas. Mimo wyraźnej potrzeby spotykania się z dorosłymi i szukania u nich życzliwego oparcia i pomocy, dzieci nie uznają już ich autorytetu w sposób bezwarunkowy, skłaniając się do racjonalnej, a częściowo nawet krytycznej ich oceny. Nawiązują między sobą kontakty indywidualne, stopniowo ucząc się współdziałania i współpracy. Narastająca potrzeba przebywania z rówieśnikami sprawia, że dzieci tworzą grupy i kierują się obowiązującymi w nich normami. Rośnie samokrytycyzm dzieci, które wielokrotnie porównują się z innymi. Pojawiają się pierwsze i ważne doświadczenia akceptacji bądź odrzucenia ze strony innych. Otwarcie się na innych, a zwłaszcza pojawienie się pierwszych pozarodzinnych zależności (np. znajomości czy przyjaźni) wpływa na moralność dzieci, która wyraża się w respektowaniu tych samych wartości, norm i zasad postępowania.

W rozwoju moralnym, mając szersze doświadczenia współżycia z innymi osobami, dzieci zaczynają dostrzegać konsekwencje pewnych działań, oceniają je i zastanawiają się nad nimi. Moralność na tym etapie opiera się coraz bardziej na rozumowaniu. Następuje charakterystyczne dla tego wieku przejście od moralności heteronomicznej, opartej na autorytecie dorosłych, do swoistego relatywizmu moralnego, uwzględniającego umowność reguł stworzonych dla zapewnienia wzajemnej pomocy i ochrony. Dzieci w tym okresie przejawiają skłonność do kierowania się zasadą wzajemności: „oko za oko, ząb za ząb”. Współpracując lub rywalizując z innymi, domagają się poszanowania sprawiedliwości, choć wciąż jeszcze ujawniają silne tendencje egocentryczne i nastawienie egoistyczne.

Przez kontakt dzieci z naturą i sztuką dokonuje się w nich rozwój estetyczny. Kształtują się ich zdolności percepcji, rozumienia i odczuwania piękna oraz umiejętności wyrażania przeżyć artystycznych. Rozwój ten ujawnia się w odbiorze sztuki oraz we własnej twórczości.

Religijność dzieci łączy się nadal bardzo ściśle z autorytetem dorosłych (rodzice, dziadkowie, katecheci), których cechy przenoszone są na obraz Boga. W tym okresie życia coraz bardziej znacząca staje się wspólnota. Zachodzi proces przenoszenia niektórych funkcji rodziny i grupy szkolnej na wspólnotę Kościoła. Dziecko utożsamia księdza, siostrę zakonną czy katechetę z tą wspólnotą. Powinność religijna jest ujmowana jako obowiązek i posłuszeństwo ze względu na starszych. Z czasem zanika infantylny obraz

Boga, a pojawia się określanie Go jako ducha, który jest wszechobecny, dobry i sprawiedliwy. Dochodzą do głosu ambiwalentne uczucia wobec Boga, który raz jest postrzegany jako radosny i dobry, a kiedy indziej groźny i surowy. Wskutek konfrontacji z różnymi poglądami mogą pojawić się u dziecka pierwsze wątpliwości w wierze, tym bardziej jeśli brakuje wsparcia ze strony rodziców (ignorancja i obojętność religijna). Ponieważ w religijnych zachowaniach dominuje aktywność zewnętrzna (rytualizm), a prawdy wiary nie są jeszcze uwewnętrznione, stąd istnieje potrzeba rozbudzania w dzieciach tęsknoty za bezpieczeństwem, pokojem, zaspokojeniem pozytywnych pragnień, których źródłem jest sam Bóg. Dużą rolę w kształtowaniu postaw religijnych odgrywa zaufanie i poczucie bezpieczeństwa w relacjach międzyludzkich. Właściwe przygotowanie i przeżycie sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii odgrywają w tym względzie znaczącą rolę.

2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole podstawowej w klasach I-IV

a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne

Celem katechezy na poziomie edukacji w klasach I-IV jest przede wszystkim przygotowanie uczniów do pełnego uczestnictwa w Eucharystii oraz sakramencie pokuty i pojednania. Katecheza na tym etapie jest wprowadzeniem w podstawowe treści wiary oraz budzeniem zaufania do Boga. Źródłami poznania są w szczególności: Biblia, liturgia oraz doświadczenia uczniów. Katecheza skoncentrowana na Osobie i nauczaniu Jezusa Chrystusa ma wspomagać ucznia w budowaniu systemu wartości, kształtowaniu postaw zgodnych z wyznawaną wiarą oraz świętowaniu zbawczych wydarzeń w roku liturgicznym.

- 1) **Przygotowanie do sakramentów pokuty i pojednania oraz Eucharystii:** przekazanie wiedzy na temat sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii; dostarczenie motywacji do regularnego i pogłębionego uczestnictwa w sakramentach pokuty i pojednania oraz Eucharystii.
- 2) **Ukazanie miłości Boga w darach życia, chrztu i wiary:** zapoznanie z podstawowymi prawdami wiary; ukazanie przejawów miłości Boga do człowieka, który daje życie i udział w swoim życiu dzięki sakramentowi chrztu św. oraz łaskę poznania przez wiarę.

- 3) **Wprowadzenie w tajemnice roku liturgicznego:** ukazanie obecności Chrystusa, Maryi i świętych w roku liturgicznym; dostarczenie motywacji do spotykania się z Bogiem w liturgii roku kościelnego.
- 4) **Kształtowanie sumienia:** zapoznanie z przykazaniem miłości i Dekalogiem; kształtowanie umiejętności odróżniania dobra od zła; kształtowanie postawy posłuszeństwa Bogu.
- 5) **Prowadzenie do spotkania z Bogiem w modlitwie:** nauczenie najważniejszych modlitw; kształtowanie postaw modlitewnych.
- 6) **Wychowanie do życia wspólnotowego w rodzinie, szkole i parafii:** uświadomienie znaczenia podstawowych wspólnot dla ucznia; ukazanie miejsca ucznia w tych wspólnotach.
- 7) **Kształtowanie postaw eucharystycznych oraz postawy świadectwa:** zapoznanie i kształtowanie postaw: współofiарowania, dziękczynienia, prośby, jedności, wdzięczności, słuchania słowa Bożego, miłości, przepraszania.

b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Dziecko:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Dziecko:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.1. Religijny wymiar rzeczywistości.	A.1.1. wskazuje w otaczającej rzeczywistości zamysł Stwórcy i ślady działania Boga.	A.1.a. interesuje się i zachwyca odkrywaną rzeczywistością.
	A.2. Sposoby poznania Boga. Pismo Święte księgą wiary. Bliskość i obecność Boga wśród nas i w naszym życiu.	A.2.1. wyjaśnia, że Bóg zaprasza do przyjaźni, jest zawsze blisko nas, obdarza łaską; A.2.2. wskazuje w codzienności ślady Bożych darów i podaje przykłady okazywania wdzięczności za nie; A.2.3. wyjaśnia, czym jest Pismo Święte; A.2.4. nazywa dary pochodzące od Boga: życie, chrzest i wiara.	A.2.a. uważnie słucha słów Pisma Świętego; A.2.b. wyraża wdzięczność za Boże dary; A.2.c. okazuje szacunek wobec słowa Bożego.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.3. Stworzenie świata, aniołów i ludzi przejawem miłości Boga. Grzech ludzi i obietnica zbawienia. Prorocy zwiastunami obietnicy.	A.3.1. wymienia najważniejsze przymioty Boga; A.3.2. wyjaśnia, że stworzenie jest przejawem miłości Bożej; A.3.3. omawia teksty mówiące o działaniu Boga; A.3.4. wyjaśnia pojęcia: <i>anioł, szatan, zbawienie, grzech, prorok, apostoł</i> .	A.3.a. okazuje postępowanie Bożemu słowu; A.3.b. pragnie żyć w stanie łaski uświęcającej.
	A.4. Jezus Słowem Boga i obiecanym Zbawicielem. Maryja Matką Chrystusa i naszą. Publiczna działalność Jezusa. Śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa.	A.4.1. na podstawie tekstów biblijnych opowiada o zmartwychwstaniu Jezusa i zesłaniu Ducha Świętego; A.4.2. wyjaśnia, że Maryja jest Matką Jezusa i wszystkich ludzi; A.4.3. wskazuje, w jaki sposób może wyrazić wdzięczność Panu Jezusowi za dar Jego ofiary.	A.4.a. okazuje wdzięczność Jezusowi; A.4.b. przyjmuje Maryję za swoją Matkę i okazuje Jej szacunek; A.4.c. pragnie poznać życie i nauczanie Jezusa.
	A.5. Duch Święty w życiu Kościoła. Jedność działania Ojca, Syna i Ducha Świętego.	A.5.1. opowiada o misji Kościoła; A.5.2. wymienia przejawy działania Ducha Świętego w Kościele.	A.5.a. jest otwarte na działanie Ducha Świętego; A.5.b. jest postępowanie natchnieniom Ducha Świętego.
	A.6. Kościół realizujący posłannictwo Jezusa Chrystusa. Konieczność łaski do zbawienia. Powtórne przyjście Pana.	A.6.1. na podstawie tekstów biblijnych opowiada o powtórny przyjsciu Pana Jezusa; A.6.2. uzasadnia konieczność łaski Bożej dla zbawienia; A.6.3. uzasadnia, że w Kościele jest realizowana misja Chrystusa; A.6.4. podaje z pamięci treść <i>Wyznania wiary</i> .	A.6.a. angażuje się w życie Kościoła; A.6.b. troszczy się o życie w stanie łaski uświęcającej; A.6.c. stara się żyć w postawie czujnego oczekiwania na powtórne przyjście Pana.
B. Wychowanie liturgiczne	B.1. Obecność Boga w liturgii Kościoła – liturgia jako urzeczywistnienie Bożego zbawienia.	B.1.1. wskazuje, w jaki sposób Bóg jest obecny w liturgii (w zgromadzoną ludzie, w osobie kapłana	B.1.a. okazuje wiarę i szacunek wobec Boga obecnego w liturgii;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
B. Wycho- wanie liturgiczne		celebrującego, w sło- wie Bożym, pod eucha- rystycznymi postaciami Chleba i Wina, w sakra- mentach – KL 7).	B.1.b. wyraża pragnie- nie częstego spotyka- nia się z Bogiem w li- turgii.
	B.2. Liturgia wyrazem wiary w Boga. Podsta- wowe gesty, znaki i sym- bole liturgiczne.	B.2.1. wyjaśnia, że wia- ra człowieka przejawia się m.in. w jego udzia- le w czynnościach litur- gicznych; B.2.2. wyjaśnia znacze- nie podstawowych ges- tów, znaków i symbo- li liturgicznych.	B.2.a. dostrzega i do- ceni wartość udziału w liturgii; B.2.b. świadomie uczestniczy w liturgii poprzez pobożne wy- konywanie znaków i gestów.
	B.3. Sakramenty święte.	B.3.1. wymienia sakra- menty święte; B.3.2. przedstawia sa- kramenty jako zna- ki spotkania z Chry- stusem.	B.3.a. wyraża prze- konanie o obecności Chrystusa w sakramen- tach i chętnie je przy- jmuje.
	B.4. Sens i przesłanie poszczególnych okre- sów roku liturgicznego.	B.4.1. wymienia i cha- rakteryzuje okresy roku liturgicznego.	B.4.a. wyraża pragnie- nie spotkania się z Chrystusem w tajem- nicach roku liturgicz- nego.
	B.5. Zwyczaje związa- ne z obchodami Świąt Narodzenia Pańskiego i Zmartwychwsta- nia Pańskiego.	B.5.1. uzasadnia religij- ny wymiar świętowa- nia Bożego Narodzenia i Wielkanocy; B.5.2. wymienia najważ- niejsze zwyczaje zwią- zane z uroczystościami i świętami kościelnymi; B.5.3. wylicza i omawia elementy świętowa- nia Wielkanocy.	B.5.a. pogłębia więź z Chrystusem naro- dzonym i zmartwych- wstałym; B.5.b. pielęgnuje w swoim życiu osobi- stym i rodzinnym zwy- czaje świąteczne; B.5.c. okazuje szacu- nek dla tradycji; B.5.d. wyraża wiarę, zaufanie oraz radość z narodzenia i zmar- twychwstania Chry- stusa.
	B.6. Niedziela pamiątką zmartwychwstania.	B.6.1. wyjaśnia, że nie- dziela jest pamiąt- ką zmartwychwsta- nia Chrystusa; B.6.2. wymienia spo- soby świętowania nie- dzieli.	B.6.a. świadomie świę- tuje dzień Pański; B.6.b. pragnie komu- nii z Chrystusem zmar- twychwstałym poprzez udział w niedzielnej liturgii;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	
		Dziecko:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Dziecko:
B. Wycho- wanie liturgiczne			B.6.c. wyraża wiarę i uwielbienie Boga oraz radość ze spotkania z Bogiem i ludźmi w niedzielę.
	B.7. Nabożeństwo różańcowe, drogi krzyżowej, majowe, czerwcowe.	B.7.1. uzasadnia wartość udziału w nabożeństwach drogi krzyżowej, różańcowych, majowych i czerwcowych; B.7.2. ukazuje związek nabożeństw ze czią do Jezusa ukrzyżowanego, Najświętszego Serca Pana Jezusa i Maryi.	B.7.a. okazuje cześć, wdzięczność i szacunek wobec Jezusa ukrzyżowanego i Najświętszego Serca Jezusowego oraz Matki Najświętszej i Jej Niepokalanego Serca; B.7.b. okazuje miłość bliźniego na wzór miłości Serca Jezusowego, wynagradza za grzechy.
	B.8. Bóg Miłosierdnym Ojcem.	B.8.1. wyjaśnia pojęcie Bożego miłosierdzia; B.8.2. wymienia przejawy Bożego miłosierdzia; B.8.3. uzasadnia potrzebę zaufania Miłosierdnemu Ojcu.	B.8.a. wyraża wdzięczność za dar Bożego miłosierdzia; B.8.b. przyjmuje z wdzięcznością dar Bożego miłosierdzia, zwłaszcza przebaczenie; B.8.c. ufa Bogu, przebacza bliźniemu, troszczy się o bliźniego; B.8.d. wyraża potrzebę zaufania w miłosierdzie Boże.
	B.9. Pojęcie sakramentu pokuty i pojednania.	B.9.1. wyjaśnia, czym jest sakrament pokuty i pojednania; B.9.2. wskazuje, co dokonuje się w sakramencie pokuty i pojednania.	B.9.a. pragnie spotykać się z Chrystusem przebaczącym; B.9.b. wyraża przekonanie o przebaczeniu grzechów w sakramencie pokuty; B.9.c. prowadzi ufny dialog z Chrystusem przebaczącym.
	B.10. Warunki sakramentu pokuty i pojednania.	B.10.1. wymienia warunki sakramentu pokuty i pojednania; B.10.2. wskazuje, jak należy przygotować się do sakramentu pokuty i pojednania;	B.10.a. dokonuje refleksji nad swoim postępowaniem, wyraża żal za grzechy; B.10.b. podejmuje decyzję o przemianie swojego życia;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
B. Wycho- wanie liturgiczne		B.10.3. wymienia sposoby walki z grzechem; B.10.4. odróżnia grzech ciężki i grzech lekki.	B.10.c. szczerze przyznaje się i wypowiada swoje grzechy; B.10.d. wyraża przekonanie o potrzebie naprawienia krzywd i za- dośćuczynienia; B.10.e. wyraża szacunek do sakramentu pokuty i pojednania; B.10.f. troszczy się o właściwe przygotowanie się do tego sakramentu; B.10.g. okazuje zaufanie do przebaczonego Chrystusa, jest przekonane o roli sakramentu pokuty w pokonywaniu własnych słabości; B.10.h. jest przekonane o potrzebie regularnej pracy nad sobą i przemiany życia, troszczy się o własne zbawienie; B.10.i. wyraża pragnienie i widzi potrzebę systematycznej spowiedzi.
	B.11. Eucharystia ofiarą Chrystusa i Kościoła.	B.11.1. opowiada o ustanowieniu Eucharystii; B.11.2. wyjaśnia, że Eucharystia jest ofiarą Chrystusa i Kościoła.	B.11.a. wyraża przekonanie o prawdziwości słów Ewangelii; B.11.b. z wdzięcznością uczestniczy w ofierze Chrystusa i Kościoła.
	B.12. Eucharystia sakramentem jedności i miłości zbawczej. Eucharystia sakramentem obecności Chrystusa. Eucharystia jako uczta.	B.12.1. wyjaśnia, że Eucharystia jednoczy człowieka z Bogiem i bliźnimi; B.12.2. wyjaśnia, że w Eucharystii spotykamy się z Chrystusem i karmimy się Jego Ciałem; B.12.3. uzasadnia potrzebę regularnego udziału w Eucharystii.	B.12.a. odczuwa potrzebę zjednoczenia z Bogiem i bliźnimi poprzez udział w Eucharystii; B.12.b. wierzy w obecność Chrystusa w Eucharystii, pragnie przyjmować Komunię św.; B.12.c. wyraża potrzebę regularnych spotkań z Chrystusem.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
B. Wycho- wanie liturgiczne	B.13. Poszczególne części Mszy św.	B.13.1. wyjaśnia, co dzieje się podczas poszczególnych części Mszy św.; B.13.2. wyjaśnia znaczenie gestów, obrzędów, postaw, pozdrowień i wezwań; B.13.3. uzasadnia potrzebę należytego przygotowania się do uczestnictwa we Mszy św.; B.13.4. opowiada, jak należy przygotować się do udziału w Eucharystii.	B.13.a. świadomie uczestniczy w poszczególnych częściach Eucharystii; B.13.b. pragnie z wiarą i szacunkiem spotykać się ze słowem Bożym i jednoczyć się Chrystusem Eucharystycznym; B.13.c. odczuwa potrzebę przygotowania się do Eucharystii.
	B.14. Komunia św. jako zjednoczenie człowieka z Chrystusem.	B.14.1. wyjaśnia pojęcia: <i>post eucharystyczny, Komunia św., Najświętszy Sakrament</i> ; B.14.2. wyjaśnia, że przyjmując Komunię św., przyjmujemy samego Chrystusa i jednoczymy się z Nim; B.14.3. opisuje, jak należy zachować się bezpośrednio przed i po przyjęciu Komunii św.	B.14.a. wierzy w obecność Chrystusa w Eucharystii; B.14.b. pragnie spotykać się z Chrystusem Eucharystycznym; B.14.c. wyraża pragnienie świadomego i głębokiego zjednoczenia z Chrystusem.
	B.15. Pierwsze pięćki miesiąca.	B.15.1. uzasadnia potrzebę systematycznego przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania oraz przyjmowania Komunii św.; B.15.2. wyjaśnia sens praktykowania pierwszych pięćków miesiąca.	B.15.a. dąży do świętości, naśladuje Chrystusa, zadośćuczyni Bogu i wynagradza bliźnim wyrządzone krzywdy; B.15.b. wyraża pragnienie częstego przyjmowania Chrystusa w Komunii św.
C. Formacja moralna	C.1. Źródła moralności: Dekalog i nauczanie Jezusa.	C.1.1. wymienia przykazania Boże; C.1.2. wskazuje na istotę poszczególnych przykazań Bożych; C.1.3. wyjaśnia, że przykazania są drogowskazami w życiu; C.1.4. uzasadnia, że przykazania strzegą wolności i godności człowieka;	C.1.a. okazuje zaufanie Bogu; C.1.b. stara się zachowywać przykazania; C.1.c. okazuje posłuszeństwo Bogu; C.1.d. wyraża radość z przestrzegania przykazań.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
C. Formacja moralna		C.1.5. wylicza postawy sprzeciwiające się Bożym przykazaniom; C.1.6. podaje przykłady zachowywania przykazań Bożych w codzienności; C.1.7. wyjaśnia, na czym polega wiara w Boga, zaufanie i szacunek do Niego.	
	C.2. Kategorie dobra i zła. Bóg – źródło dobra.	C.2.1. wymienia przejawy dobra i zła w świecie; C.2.2. odróżnia dobro od zła; C.2.3. na podstawie tekstów biblijnych, np. o stworzeniu, uzasadnia, że Bóg jest źródłem dobra.	C.2.a. pragnie czynić dobro; C.2.b. unika zła; C.2.c. ufa Bogu, który jest Dobrem i naśladuje Go w Jego dobroci.
	C.3. Wolność i wybory człowieka. Wpływ wiary na postępowanie i wybory moralne człowieka.	C.3.1. wyjaśnia pojęcie wolności; C.3.2. uzasadnia konieczność dokonywania wyborów w życiu; C.3.3. wyjaśnia, na czym polega prawdomówność i uczciwość, prezentuje właściwe postawy w stosunku do otaczającego środowiska, przyrody oraz własnego ciała; C.3.4. uzasadnia, że życie wiarą domaga się dobrego postępowania; C.3.5. wymienia przykłady zależności wiary i postępowania.	C.3.a. w wolności dokonuje wyborów; C.3.b. ufa Bogu i chce odpowiadać na Boże wezwanie; C.3.c. stara się być uczciwy i prawdomówny.
	C.4. Sumienie i jego formacja.	C.4.1. wyjaśnia, czym jest sumienie i jakie jest jego znaczenie; C.4.2. uzasadnia potrzebę troski o własne sumienie.	C.4.a. jest przekonane o konieczności kierowania się wiarą i słowem Bożym w dokonywaniu wyborów; C.4.b. troszczy się o wrażliwe sumienie poprzez słuchanie słowa Bożego.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
C. Formacja moralna	C.5. Potrzeba dzielenia się dobrem z każdym człowiekiem.	C.5.1. wskazuje, jak należy troszczyć się o dobro wspólne: np. klasowe, rodzinne, parafialne; C.5.2. podaje przykłady niesienia pomocy drugiemu człowiekowi, zwłaszcza cierpiącemu i potrzebującemu.	C.5.a. jest życzliwe i koleżeńskie wobec rówieśników; C.5.b. zachowuje szacunek do człowieka; C.5.c. jest wrażliwe na krzywdę innych; C.5.d. okazuje dobro bliźnim; C.5.e. służy potrzebującym.
	C.6. Biblijne i historyczne przykłady postaw moralnych.	C.6.1. wskazuje, w czym może naśladować postaci biblijne i świętych; C.6.2. omawia wybrane przypowieści Jezusa.	C.6.a. poszukuje dobra i unika zła, wzorując się na postaciach biblijnych i świętych.
D. Wychowanie do modlitwy	D.1. Dialog z Bogiem poprzez modlitwę. Rodzaje modlitwy.	D.1.1. wyjaśnia, czym jest modlitwa; D.1.2. wymienia najważniejsze formy modlitewne; D.1.3. charakteryzuje modlitwę indywidualną i wspólnotową; D.1.4. wyjaśnia wartość modlitwy za innych; D.1.5. wyjaśnia potrzebę modlitwy uwielbienia; D.1.6. wyjaśnia piękno modlitwy dziękczynienia; D.1.7. uzasadnia sens modlitwy przebłagalnej; D.1.8. układa wezwania modlitwy błagalnej.	D.1.a. wyraża potrzebę modlitwy; D.1.b. modli się słowami oraz w myślach; D.1.c. pragnie wspomagać innych modlitwą; D.1.d. uczestniczy w modlitwie wspólnotowej; D.1.e. swoimi słowami dziękuje Bogu; D.1.f. modli się w różnych sytuacjach życiowych; D.1.g. modli się w intencjach własnych oraz innych ludzi; D.1.h. wypowiada akty strzeliste, aby jednoznieć się z Jezusem.
	D.2. Modlitwa w Starym Testamencie.	D.2.1. podaje przykłady najważniejszych modlitw zawartych w Starym Testamencie; D.2.2. identyfikuje autorów poznanych modlitw starotestamentalnych; D.2.3. wyjaśnia rolę modlitwy w trudnych momentach życia.	D.2.a. akceptuje prawdę, że owoc modlitwy zależy od woli Boga; D.2.b. wyraża zaufanie do Boga poprzez modlitwę w trudnych momentach życia.
	D.3. Modlitwa Jezusa.	D.3.1. wyjaśnia, dlaczego Jezus jest najdoskonalszym wzorem modlitwy;	D.3.a. w akcie modlitewnym potrafi podporządkować się woli Bożej;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
D. Wycho- wanie do modlitwy		D.3.2. podaje najważ- niejsze cechy modlitwy Jezusa (zjednoczenie z Ojcem, ufna rozmowa, gotowość na wypełnie- nie woli Bożej); D.3.3. podaje warunki skuteczności modlitwy (zgodność z wolą Boga, dobro człowieka, zba- wienie itd.).	D.3.b. modli się, biorąc przykład z Jezusa.
	D.4. <i>Ojcze nasz</i> – mo- dlitwa, której nauczył uczniów Jezus.	D.4.1. podaje z pamięci tekst modlitwy <i>Ojcze nasz</i> ; D.4.2. omawia schemat i klasyfikuje wezwania Modlitwy Pańskiej od- noszące się do Boga i do człowieka; D.4.3. wymienia przy- kładowe sytuacje, w których warto odma- wiać Modlitwę Pańską.	D.4.a. odmawia co- dziennie modlitwę <i>Ojcze nasz</i> ; D.4.b. poprzez tę mo- dlitwę wielbi Boga, ufa Bogu, prosi Go, jest otwarte na pełnienie woli Bożej.
	D.5. Maryja Nauczyciel- ką modlitwy.	D.5.1. charakteryzuje modlitwę Maryi; D.5.2. omawia modli- twę <i>Magnificat</i> ; D.5.3. podaje z pamięci najważniejsze maryjne modlitwy (<i>Pozdrowie- nie Anielskie, Pod Two- ją obronę, Anioł Pański, Różaniec</i>); D.5.4. wymienia przy- kładowe sytuacje, w których warto mo- dlić się za wstawiennic- twem Maryi;	D.5.a. na wzór Maryi modli się w różnych okolicznościach życia; D.5.b. w modlitwie sta- wia Panu Bogu pytania jak Maryja i jak Ona poddaje się woli Bożej; D.5.c. wraz z Maryją wielbi Boga, prosi Go i ufa Mu.
	D.6. Modlitwa liturgicz- na Kościoła.	D.6.1. wskazuje, że Msza św. jest najdoskonalszą formą modlitwy litur- gicznej; D.6.2. wylicza części sta- te Mszy św.; D.6.3. wymienia postawy, jakie przyjmuje się pod- czas Mszy św.	D.6.a. uczestniczy w zgromadzeniu litur- gicznym, aby się modlić; D.6.b. przyjmuje postawę odpowiednią do danej czynności liturgicznej.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
D. Wycho- wanie do modlitwy	D.7. Ludzie uczący mo- dlitwy.	D.7.1. wymienia świętych, którzy stali się wzora- mi modlitwy; D.7.2. wskazuje teksty przykładowych mo- dlitw świętych.	D.7.a. modli się na wzór świętych.
E. Wycho- wanie do życia wspólnoto- wego	E.1. Bezwarunkowa mi- łość Boga. Wartość wła- stnej osoby. Godność dziecka Bożego.	E.1.1. wyjaśnia, na czym polega bezwarunkowa miłość Boga do czło- wieka; E.1.2. uzasadnia wartość każdego człowieka jako dziecka Bożego; E.1.3. podaje, że Bóg wyposażył człowieka w ciało, duszę, rozum, wolną wolę i emocje; E.1.4. rozpoznaje i nazy- wa swoje emocje oraz emocje innych osób; E.1.5. wyjaśnia, co to znaczy: „kochać bliźnie- go jak siebie samego”.	E.1.a. jest otwarte na miłość Boga; E.1.b. wyraża Bogu wdzięczność za dar stworzenia i otrzymana- ne dary; E.1.c. szanuje siebie i innych w świecie rea- lnym i wirtualnym; E.1.d. okazuje pragnie- nie życia w zgodzie z samym sobą i in- nymi; E.1.e. stara się kochać siebie i bliźniego.
	E.2. Wspólnota rodzinna.	E.2.1. charakteryzuje wspólnotę rodzinną; E.2.2. wymienia przykła- dy budowania dobrych relacji we wspólnocie rodzinnej i domowej.	E.2.a. wyraża Bogu wdzięczność za dar rodziny i bliskich; E.2.b. okazuje postu- szeństwo rodzicom, opiekunom, dziadkom; E.2.c. stara się o budo- wanie dobrych relacji w rodzinie.
	E.3. Wspólnota szkolna.	E.3.1. opisuje, czym jest wspólnota szkolna; E.3.2. wymienia i opisu- je zasady dobrego za- chowania w szkole; E.3.3. uzasadnia ko- nieczność respektowa- nia zasad ustalonych przez wspólnotę szkolną; E.3.4. charakteryzuje relacje między członka- mi wspólnoty szkolnej; E.3.5. charakteryzuje cechy koleżeństwa i przyjaźni.	E.3.a. przestrzega za- sad obowiązujących w szkole; E.3.b. pielęgnuje wię- zi koleżeństwa i przy- jaźni.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
E. Wycho- wanie do życia wspólno- wego	E.4. Wspólnota kościelna.	E.4.1. opisuje Kościół jako wspólnotę ludzi wierzących zgromadzonych przez Boga; E.4.2. wyjaśnia, że sakrament chrztu włącza do wspólnoty Kościoła; E.4.3. wymienia przykazania kościelne i wyjaśnia ich znaczenie; E.4.4. wyjaśnia, czym jest wspólnota parafialna; E.4.5. charakteryzuje relacje w niej panujące; E.4.6. omawia uczynki miłosierdzia; E.4.7. podaje przykłady uczynków miłosierdzia.	E.4.a. na miarę możliwości troszczy się o wspólnotę Kościoła; E.4.b. okazuje radość z przyjęcia do wspólnoty Kościoła; E.4.c. angażuje się w życie wspólnoty parafialnej; E.4.d. wykazuje zainteresowanie przynależnością do wspólnot religijnych w swojej parafii.
F. Wprowa- dzenie do misji	F.1. Postawy eucharystyczne i ich odniesienie do codzienności dziecka – świadectwo wiary dostosowane do jego możliwości: miłość (przyjaźń, wspólnota, jedność, otwarcie na innych, radość spotkania z innymi), przeproszenie za grzechy popełnione myślą, słowem, uczynkiem i zaniedbaniem, słuchanie słowa Bożego (skupienie, wyciszenie, zrozumienie), zaufanie do Boga (prośby), dziękczynienie (wdzięczność za różne dary, chwaleń Boga), współofiarowanie (współcierpienie, włączanie w Eucharystię własnych problemów).	F.1.1. wymienia postawy wyływające z uczestnictwa w Eucharystii; F.1.2. wyjaśnia, że udział we Mszy św. ma prowadzić do dawania świadectwa w codziennym życiu; F.1.3. uzasadnia, że słuchanie słowa Bożego wymaga się wprowadzania go w życie; F.1.4. wyjaśnia, że Msza św. jest uczłą miłości, która łączy uczniów Jezusa i pozwala im cieszyć się spotkaniem we wspólnocie; F.1.5. wyróżnia grzechy przeciw Bogu i bliźnim; F.1.6. wskazuje, kiedy podczas Mszy św. czytane jest słowo Boże; F.1.7. wyjaśnia, dlaczego chrześcijanie proszą Boga; F.1.8. omawia warunki spełnienia modlitwy; F.1.9. prawidłowo formułuje prośby do Boga;	F.1.a. wyraża pragnienie spotkania się z Jezusem i z innymi ludźmi na Eucharystii; F.1.b. żałuje za popełnione zło (grzechy); F.1.c. potrafi wyciszyć się oraz słuchać ze skupieniem i zrozumieniem słowa Bożego; F.1.d. stara się żyć zgodnie z usłyszonym słowem Bożym; F.1.e. formułuje różne prośby skierowane do Boga; F.1.f. dziękuje Bogu za otrzymane dary; F.1.g. podczas Mszy św. powierza Bogu trudne sytuacje i własne cierpienia; F.1.h. przykładem swojego życia stara się dawać świadectwo o Jezusie.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Dziecko:	Dziecko:
F. Wprowadzenie do misji		F.1.10. wymienia różne dary otrzymane od Boga; F.1.11. wyjaśnia, że Msza św. jest ofiarą Chrystusa i naszą, więc własne trudy i cierpienia można złożyć Bogu w ofierze.	

c. Zalecane warunki i sposoby realizacji

Religia jako przedmiot nauczany w szkole podstawowej ma realizować zarówno cele dydaktyczne, jak i praktyczno-wychowawcze oraz formacyjne. Bardzo ważne jest przyswajanie wiedzy religijnej, a także stopniowe interioryzowanie przez uczniów wartości i norm moralnych oraz pogłębianie zrozumienia siebie jako podmiotu moralnego, który realizuje swoje człowieczeństwo na wielu polach moralnej odpowiedzialności.

Katecheza, poszukując sposobów osiągnięcia założonych celów, powinna uwzględniać specyfikę etapu rozwojowego ucznia. Ze względu na wyjątkowy charakter tego etapu, jakim jest przygotowanie do przyjęcia sakramentu pokuty i pojednania oraz Pierwszej Komunii Świętej, należy nie tylko przekazywać dziecku konieczne treści związane z tymi sakramentami oraz inne treści wymagane w tym okresie, ale jednocześnie kształtować odpowiednie postawy i przekonania. Celem zajęć jest zapoznanie dziecka z wiadomościami religijnymi, ukazywanie wartości, kształtowanie poglądów, a także formowanie postaw i konkretnych zachowań. Chodzi nie tylko o to, by dziecko posiadało wystarczającą i wymaganą wiedzę religijną, ale odczuwało przy tym pragnienie spotkania się z Chrystusem na Eucharystii, miało przekonanie o wartości częstych i systematycznych spotkań z Chrystusem przebaczącym oraz obecnym w Eucharystii. Wraz z przekazem wiedzy religijnej, konieczne jest już na tym etapie kształtowanie osobowej więzi z Chrystusem i ukazywanie wartości wiary w tym procesie.

Istotnym zadaniem katechety jest wspieranie ucznia w dostrzeganiu godności każdego człowieka wynikającej z jego stworzenia przez Boga oraz z faktu odkupienia go przez Chrystusa. Wynika z tego obowiązek szanowania tej godności poprzez wypełnianie przykazań Dekalogu oraz przykazania miłości

Boga i bliźniego. Świadomość tej godności i naśladowanie Jezusa Chrystusa w codziennym życiu są istotne dla kształtowania się postaw moralnych oraz formułowania fundamentalnych zasad współżycia społecznego.

Katecheta musi mieć świadomość, że w zajęciach z religii mogą uczestniczyć uczniowie o zróżnicowanej wiedzy z zakresu tego przedmiotu (wyniesionej z domu czy przyswojonej podczas nauczania religii w przedszkolu), a także o niejednorodnym poziomie wiary i o różnych doświadczeniach religijnych. Wynika stąd ważne zadanie katechety, by poznawał ucznia oraz umiejętnie dobierał i ewentualnie pogłębiał treści nauczania, a także cierpliwie kształtował przekonania i postawy dzieci.

Ważne jest wykorzystanie własnej aktywności dziecka, by przez żywy udział w zajęciach i osobisty wysiłek przyswoiło sobie nowe treści religijne. Zadaniem katechety jest rozbudzanie motywacji oraz inspirowanie ciekawych sposobów asymilacji wiedzy, a także kształtowanie przekonań, umiejętności i postaw. Istotną rolę pełnią w tym procesie rozmowy z uczniami, a także metody wyzwalające działanie i oparte na nim (m.in. praca z obrazem, metody plastyczne, konstrukcyjno-praktyczne, eksponujące, zabawa). Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę istniejących możliwości, takie formy, jak: wycieczki do kościoła i innych miejsc kultu, spotkania z ciekawymi ludźmi/świadkami wiary itp. Służą one poznawaniu i emocjonalnemu związaniu ucznia z prawdą. Dziecko na tym etapie nie potrafi długo słuchać, skupić uwagi i rozumować. Należy mieć to na względzie w stosowaniu podczas zajęć metod słownych i podających, które powinny być ograniczone do koniecznego minimum. Jeśli już stosuje się opis, opowiadanie czy pogadankę, to muszą one dotyczyć konkretnych osób i wydarzeń oraz być połączone z ilustracją – obrazem. Katecheta musi zwracać uwagę na fakt, iż język teologiczny jest w dużej mierze niezrozumiały dla dziecka na tym etapie rozwoju. Z drugiej jednak strony ma on obowiązek przekazywania dzieciom rzetelnej wiedzy. Podając konieczne wiadomości, zwłaszcza w kontekście przygotowania do spowiedzi i Pierwszej Komunii Świętej, należy stosować wiele porównań, wykorzystując wyrazy bliskoznaczne, a także czerpiąc z analogicznych pojęć z życia codziennego ucznia. Zalecane jest postępowanie się ilustracjami słownymi i obrazowymi przybliżającymi przekazywane treści. Nie powinno się ograniczać do podania samych pojęć i domagać się recytowania definicji, które są niezrozumiałe dla dziecka. Jeśli już są one konieczne, to powinny być związane i wyrażone językiem zrozumiałym dla ucznia oraz wyjaśnione zgodnie z zasadą pogłębliwości.

W prowadzeniu zajęć należy stosować różnorodne i urozmaicone metody. Środki dydaktyczne powinny być dostosowane do możliwości wiekowych uczniów oraz ich indywidualnych potrzeb. Powinny to być zarówno klasyczne metody, jak: opis, opowiadanie, pogadanka czy w ograniczonym zakresie metoda wykładowa, odtwarzanie krótkich fragmentów filmów, jak i metody aktywizujące, oparte na działaniu, np. wykonywanie ćwiczeń, rysowanie, zajęcia z tablicą interaktywną, z mapą, gry dydaktyczne, inscenizacje, przedstawienia, a także metody z wykorzystaniem współczesnych środków dydaktycznych (prezentacje multimedialne itp.).

Celem działań katechetycznych w klasach I-IV jest położenie większego nacisku na emocjonalne i wolitywne przyłgnięcie do głoszonych treści (interioryzacja). Do osiągnięcia tego celu służą takie metody, jak: inscenizacja, drama, przedstawienie ról, opowiadanie, opis, pogadanka wzbogacone ekspozycją obrazu, projekcją fragmentów filmów czy prezentacją multimedialną. W formowaniu postaw wiary i modlitwy, a także postaw eucharystycznych, ważną rolę pełni naśladownictwo. Stąd istotna jest postawa katechety oraz ukazywanie wzorców postaci biblijnych, świętych, a także świadectwa: przede wszystkim katechety, a także współczesnych osób, najlepiej znanych i bliskich dzieciom. Myślenie konkretno-obrazowe dziecka wymaga stosowania przez katechetę różnych metod eksponujących, w tym rozmaitych metod pracy z obrazem, metod plastycznych oraz korzystania z różnych środków audiowizualnych. Wyzwalaniu radości oraz obrazowaniu treści i aktywizowaniu uczniów służy śpiew i zabawa katechetyczna. Pamięć mechaniczną, zwłaszcza na początku nauki szkolnej, powinno się włączyć do nauki prawd i zasad, sformułowań biblijnych, liturgicznych czy podstawowych modlitw i formuł (np. sakramentu pokuty i pojednania, aktów strzelistych). Celem uspołecznienia ucznia, często do tej pory związanego jedynie z najbliższymi w rodzinie, należy stosować metody aktywizujące i budujące wspólnotę.

Specyfika tego etapu rozwojowego, a także przygotowanie dziecka do pierwszej spowiedzi i Pierwszej Komunii Świętej, domagają się zaangażowania rodziców, włączenia się ich w działania edukacyjno-wychowawcze katechety. To współdziałanie jest istotne w dziedzinie adaptacji poznanych prawd religijnych do życia rodziny i potwierdzania własnym życiem treści poznawanych podczas zajęć w szkole. Od rodziców należy ponadto oczekiwać pomocy w kształtowaniu postaw i przekonań religijnych. Cykl komunijny domaga się zorganizowania dla dzieci pielgrzymki do sanktuarium maryjnego, zgodnie ze zwyczajami diecezji i parafii.

Programy i podręczniki, zwłaszcza dla klas II i III, winny zawierać następujące treści przeznaczone do zapamiętania:

- Słowa związane z czynionym znakiem krzyża.
- Modlitwy: *Ojcze nasz*, *Chwała Ojcu*, *Zdrowaś*, *Maryjo* oraz akty strzeliste.
- Dialogi występujące w liturgii mszalnej.
- Formuły wyznawania wiary w Boga, zwłaszcza *Wierzę w Jednego Boga*.
- Treść przykazania miłości Boga i bliźniego, *Dekalogu* oraz przykazań kościelnych.
- Siedem sakramentów świętych.
- Warunki sakramentu pokuty i pojednania.
- Zwięzłe określenia Objawienia, Pisma Świętego, Kościoła, zbawienia, sakramentu, Eucharystii, łaski Bożej, sumienia i grzechu.

d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną

Edukacja polonistyczna (klasy I–III). Język polski (klasa IV)

- Wspomaganie rozwoju umysłowego w zakresie wypowiedzania się oraz troska o kulturę języka:
 - obdarzanie uwagą dzieci i dorosłych, słuchanie ich wypowiedzi i zrozumienie, co przekazują;
 - komunikowanie w jasny sposób swoich spostrzeżeń, potrzeb, odczuć;
 - zwracanie się w kulturalny sposób do rozmówcy;
 - wyciąganie wniosków z wypowiedzi innych;
 - mówienie na temat, zadawanie pytań i odpowiadanie na pytania innych osób;
 - rozszerzanie zasobu słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi;
 - uczestniczenie w rozmowie na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym, także inspirowane literaturą;
 - pisanie prostych, krótkich zdań, przepisywanie ich, pisanie z pamięci;
 - dbanie o estetykę i poprawność graficzną pisma, interesowanie się książką i czytaniem.

Edukacja muzyczna (klasy I–III). Muzyka (klasa IV)

- Wychowanie do odbioru i tworzenia muzyki: śpiewanie i muzykowanie, słuchanie i rozumienie:

- śpiewanie piosenek z repertuaru dziecięcego, wykonywanie śpiewanek i rymowanek;
- świadome i aktywne słuchanie muzyki, potem wyrażanie swoich doznań;
- śpiewanie w zespole piosenek ze słuchu;
- granie na instrumentach perkusyjnych (proste rytmy i wzory rytmiczne).

Edukacja plastyczna (klasy I–III). Plastyka (klasa IV)

- Poznawanie architektury, malarstwa i rzeźby. Wyrażanie własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych. Przygotowanie do korzystania z medialnych środków przekazu:
 - korzystanie z przekazów medialnych;
 - podejmowanie działalności twórczej;
 - realizowanie prostych projektów plastycznych;
 - rozróżnianie dziedzin działalności twórczej człowieka;
 - rozpoznawanie wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych, należących do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury;
 - opisywanie ich cech charakterystycznych.

Edukacja społeczna

- Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi:
 - odróżnianie dobra od zła, staranie się o to, by być sprawiedliwym i prawdomównym;
 - niekrzywdzenie słabszych i pomaganie potrzebującym;
 - identyfikowanie się ze swoją rodziną i jej tradycjami;
 - podejmowanie obowiązków domowych i rzetelne ich wypełnianie;
 - umiejętność zachowywania się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe);
 - chętnie niesienie pomocy, respektowanie prawa innych do pracy i wypoczynku;
 - tolerancyjne zachowanie wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej, religijnej itp.;
 - wiedza, w jakim regionie uczeń mieszka;
 - uczestniczenie w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność;
 - znajomość symboli narodowych i najważniejszych wydarzeń historycznych;

- orientowanie się w tym, że są ludzie szczególnie zastrzeżeni dla miejscowości, w której uczeń mieszka, dla Polski i świata.

Edukacja przyrodnicza (klasy I–III). Przyroda (klasa IV)

- Kształtowanie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze;
- Stosowanie zasad dbałości o zdrowie i życie własne oraz innych osób.

Edukacja informatyczna (klasy I–III). Informatyka (klasa IV)

- Właściwe korzystanie z narzędzi i mediów elektronicznych;
- Przestrzeganie prawa i bezpieczeństwa w sieci.

Język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny

- Korelacja dotyczy przede wszystkim słownictwa religijnego i modlitw.

3. Współpraca środowisk wychowawczych

a. Rodzina

1. Działalność wychowawcza w rodzinie ma swój szczególny charakter, który nie może być niczym i w żaden sposób zastąpiony. Jej podstawą jest wiara członków rodziny. Aby dobrze przygotować rodziców oraz innych członków rodziny do podejmowania wychowawczych zadań względem dzieci, należy zorganizować systematyczną współpracę katechety z ich rodzicami oraz rodzeństwem. Formy tej współpracy powinny być zależne od lokalnych tradycji oraz nowych warunków szkolnych. Muszą także uwzględniać nowoczesne sposoby komunikowania się z rodzicami za pomocą multimediów, aby wpisać się w ich naturalne środowisko życia i działania. W pracy tej należy również uwzględnić rolę dziadków, rodzeństwa, rodziców chrzestnych i innych członków rodziny dziecka.

2. Poprzez spotkania katechetyczne należy dążyć do stworzenia katechezy rodzinnej, bez której trudno mówić o pełnym przygotowaniu do życia chrześcijańskiego. W sytuacji rodzin niepełnych (rozwód, separacja, porzucenie dziecka, związek niesakramentalny itp.) należy dyskretnie zachęcać do normalizowania zaistniałej sytuacji, także ze względu na dobro dziecka, oraz ukazywać możliwości rozwijania życia religijnego. W sytuacji odchodzenia całych rodzin

od praktyki niedzielnej Eucharystii należy rozważyć indywidualne podejście ewangelizacyjne wobec takich osób.

3. Czasem szczególnie sprzyjającym współpracy trzech środowisk (szkoły, rodziny, parafii) jest okres przygotowania do pierwszego pełnego uczestnictwa we Mszy św. (pierwsza spowiedź i Pierwsza Komunia Święta w klasie III). Przygotowanie to dokonuje się w klasach I-III. Pogłębieniem tego etapu jest katecheza w klasie IV, której uwieńczeniem jest przeżycie rocznicy Pierwszej Komunii Świętej.

4. Spotkania z rodzicami winny wpisywać się w całokształt działań katechetycznych, a także posiadać charakter wychowawczy – wspomagający rodziców w wypełnianiu ich zadań wychowawczych. Nie mogą się one ograniczać jedynie do spraw organizacyjnych związanych z uroczystością Pierwszej Komunii Świętej. Powinny być prowadzone w formie warsztatów, dialogu i wspólnej pracy z elementami strategii nowej ewangelizacji kierowanej do konkretnych osób. Dlatego należy je organizować dla rodziców jednej klasy, a przynajmniej jednego poziomu wiekowego. Podczas systematycznych spotkań z rodzicami dzieci klas I-III należy dążyć do pogłębienia wiary przez odpowiednio dobrane zagadnienia (znaki wiary, grzech i nawrócenie, zgromadzenie eucharystyczne i udział w nim, codzienne życie wiarą) oraz przeżywanie Mszy św. i udział w celebracjach słowa Bożego.

5. Spotkania takie należy organizować zasadniczo na terenie parafii zamieszkania dziecka, a w wyjątkowych sytuacjach także w małych grupach w domach rodzinnych dzieci, ale zawsze w porozumieniu z proboszczem. Jeśli spotkania są organizowane na terenie szkoły, to zawsze należy to uzgodnić z władzami szkolnymi.

b. Parafia

1. Przygotowanie do sakramentów pokuty i Eucharystii dokonuje się pośrednio podczas nauki religii w szkole, zaś bezpośrednio wprowadzenie w misterium tych sakramentów winno dokonać się zasadniczo w parafii miejsca zamieszkania ucznia. Tam również powinna pojawić się troska o uświęcenie, o pogłębienie życia eucharystycznego po przyjęciu Pierwszej Komunii Świętej.

2. W tym celu, uwzględniając tradycje diecezji i lokalne warunki, należy organizować spotkania pastoralne o charakterze quasi-skrutyniów, Msze św., celebracje liturgiczne oraz specjalne nabożeństwa związane z przekazaniem znaków religijnych.

3. Szczególnie ważne jest angażowanie całych rodzin w formację pastoralno-liturgiczną dzieci (włączanie się w przygotowanie liturgii okolicznościowych, celebracje, zaangażowanie się dzieci w grupy liturgiczne). Rodzice, realizując swe posłannictwo pierwszych katechetów, winni aktywnie włączać się w działania podejmowane przez parafię.

4. Naturalną konsekwencją formacji na tym etapie jest zaangażowanie ucznia i jego dalsza formacja w grupach religijnych, które działają w parafii: np. Eucharystyczny Ruch Młodych, Oaza Dzieci Bożych (Ruch Światło-Życie), służba liturgiczna, ogniska misyjne.

KLASY V-VIII SZKOŁY PODSTAWOWEJ

*Katecheza mistagogiczna,
wprowadzająca w historię zbawienia*

1. Charakterystyka uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej

Uczniowie klas V–VIII mają od 11 do 15 lat. Na ten okres życia przypada widoczny rozwój fizyczny i nie mniej intensywny rozwój psychiczny.

W pierwszym okresie tego przedziału wiekowego widoczne są zmiany w dostosowaniu społecznym. Ugruntowuje się rozpoczęty wcześniej proces wychodzenia poza środowisko rodzinne. W wieku 11–12 lat życie toczy się w coraz szerszym kontekście społecznym. Wzrasta zdolność automotywacji, polegania na sobie i brania odpowiedzialności za siebie. Uczniowie tym bardziej więc potrzebują moralnej motywacji. Dostrzegają związek dobra i zła z określonym systemem wartości. Często jednak podejmują decyzje, kierując się sumieniem nie zawsze prawidłowo uformowanym. Są jeszcze egoistyczni, ale potrafią też okazywać współczucie i lojalność. Poczucie własnej godności kształtują w znacznej mierze w zależności od akceptacji grupy. Łatwo ulegają wpływom środków społecznego przekazu. Uczniowie w tym wieku lubią odkrywać to, co nieznanne, eksperymentować oraz współpracować w grupie. Pojawia się umiejętność logicznego myślenia, wysnuwania wniosków, rozumowania przyczynowo-skutkowego, efektywnego rozumowania na temat przeszłości, teraźniejszości i przyszłości (wykształca się zdolność chronologicznego porządkowania faktów). W szóstej klasie uczniowie potrafią dokonywać analizy sytuacji i rozsądnie wybierać.

Zachodzące w tym czasie zmiany anatomiczne i fizjologiczne przebiegają nierównomiernie. Proces dojrzewania biologicznego jest rozciągnięty w czasie u dziewcząt między 10. a 15. rokiem życia, a u chłopców między 13. a 17. rokiem. Najbardziej widoczną zmianą fizyczną sygnalizującą wejście w fazę dojrzewania jest intensywny wzrost. W tym okresie pewne części ciała przeobrażają się szybciej (dłonie, stopy) i stają się nieproporcjonalne do reszty. Ten rodzaj zmian jest często boleśnie przeżywany przez nastolatków i staje się – podobnie jak tzw. trądzik młodzieńczy – źródłem frustracji. Nie wszystkie jednak zmiany w wyglądzie fizycznym pojawiające się w tym okresie wywołują negatywne emocje, niektóre przeciwnie, wiążą się z przeżyciem satysfakcji (np. wzrost siły mięśni u chłopców). Przywiązanie do wyglądu zewnętrznego i uzależnianie od niego poczucia własnej wartości bardziej widoczne są

u dziewcząt, które samoakceptację budują na sukcesach odnoszonych w relacjach interpersonalnych, a więc łączą ją z własną atrakcyjnością, podczas gdy chłopcy budują pozytywny obraz siebie bardziej na osiągnięciach zdobywanych w różnych dziedzinach. Dziewczęta zazwyczaj szybciej dojrzewają płciowo niż chłopcy – różnica wynosi średnio ok. 2 lat. Dziewczęta osiągną możliwość prokreacji między 11. a 14. rokiem życia, a chłopcy między 12. a 15. rokiem życia. Dojrzewanie płciowe wpływa także na sferę psychiczną, czego wyrazem jest wczesne zainteresowanie seksualnością. Pojawia się wówczas także antagonizm płci, cechujący się przeżywaną i okazywaną niechęcią do płci przeciwnej (bardziej widoczną u chłopców). Jest to jednak antagonizm pozorny, wynikający z budzącego się zainteresowania drugą płcią, dostarczający wiele emocji i będący przyczyną licznych niepokojów. U chłopców dodatkową przyczyną niechęci jest potrzeba potwierdzenia siebie przez zaprzeczenie wartości dziewcząt, które z powodu wcześniejszego dojrzewania i wynikającej z tego przewagi odbierane są jako zagrożenie.

Wrażliwość zmysłowa młodzieży w okresie dorastania charakteryzuje się ogromną rozpiętością, od bardzo niskiej do bardzo wysokiej tolerancji na różne bodźce (np. młodzi ludzie potrafią bez zmęczenia słuchać bardzo głośnej muzyki, przebywać w pomieszczeniach zatłoczonych, z jaskrawym, pulsującym światłem, a jednocześnie są wyczulenii na wyciszone dźwięki, światłocienie, delikatne bodźce dotykowe). Intensywnie rozwijają się w tym czasie wszystkie funkcje poznawcze (sposrzeganie, pamięć i myślenie). Mimo znaczącego rozwoju pamięci, uwagi i możliwości postrzegania u nastolatków, często obserwuje się brak koncentracji, chaotyczność i wybiórczą spostrzegawczość. Wynika to z zakłóceń spowodowanych silnym oddziaływaniem procesów emocjonalnych oraz z niestabilnej motywacji. Charakterystyczne jest to, że chwiejność uwagi i brak koncentracji nie dotyczy spraw silnie nacechowanych emocjonalnie i osobiście ważnych dla nastolatków. Przejawem tego jest fakt, iż pamiętają oni wiele szczegółów mających dla nich osobiste znaczenie, a zapominają o obowiązkach, np. o odrobieniu lekcji.

Młodzi ludzie w tym okresie zdobywają umiejętność tworzenia uogólnień, stawiania i testowania hipotez, rozwiązywania zagadnień problemowych oraz słowno-pojęciowych. Niekiedy już posługują się pojęciami abstrakcyjnymi (np. ludzkość, sprawiedliwość, prawda, piękno, wolność, wiedza), które stają się zrozumiałe, pełne treści i stanowią ośrodek rozważań oraz dyskusji. Rozwijają się zdolności spekulatywne, które są jednak jeszcze bardzo niesystematyczne i naiwne. Przesłanki rozumowania przyjmowane są bezkrytycznie. Stanowi to

główną przyczynę obserwowanego u nastolatków upartego trwania przy swoich poglądach i trudności w przekonaniu o błędności ich rozumowania. Rozwój myślenia logicznego oraz rozumowania indukcyjnego i dedukcyjnego prowadzi do pojawienia się bardzo charakterystycznej cechy nastolatków – krytycyzmu. Charakterystyczne jest także pragnienie reformowania społeczeństwa, związane z egocentryzmem młodzieńczym i wypływające z intelektualnych zdolności myślenia. Często przejawia się ono zachowaniem, które może być postrzegane przez dorosłych jako buntownicze, antyspołeczne, bezmyślne i niewłaściwe. Jest ono jednak przede wszystkim konsekwencją marzenia o lepszym, bardziej logicznym i uporządkowanym świecie. Nastolatki w okresie dorastania chętnie angażują się w działalność proekologiczną (uczestnicząc np. w różnych happeningach), czy też charytatywną (jako wolontariusze). Jest to przejaw ich idealizmu oraz tendencji do reformowania świata, a także sposób na ekspresję kumulujących się w tym okresie emocji. Czas dorastania charakteryzuje się ponadto pomysłowością i intensywnością, ale też chaotycznością podejmowanych działań, które często są krótkotrwałe i niekonsekwentne (tzw. „słomiany zapał”).

Bardzo ważną cechą tego wieku jest chwiejność emocjonalna, oznaczająca dużą łatwość przechodzenia od jednego nastroju do innego. Występuje także ambiwalencja uczuć polegająca na jednoczesnym przeżywaniu przeciwstawnych emocji, np. miłości i nienawiści, radości i smutku. U nastolatków można niejednokrotnie zaobserwować nadmierny zachwyty, nieoczekiwany wybuch radości, gwałtowny zapał lub całkowite zniechęcenie bez wyraźnej przyczyny. Z dążeniem do autonomii często wiąże się zjawisko buntu. Przybiera ono postać różnorodnych zachowań widocznych na zewnątrz. Są to najczęściej: agresywny sposób bycia, ekspresja negatywnych emocji (np. płacz, krzyk, kłótnie), różne formy sabotażu (lekceważenie poleceń dorosłych, nieposłuszeństwo), rozładowywanie napięcia (np. przez głośne słuchanie muzyki), manifestacja własnych przekonań (np. przez wyzywający strój) oraz formy nieagresywne (rozmowy, dyskusje).

W wieku 13–15 lat następuje kryzys tożsamości. Młody człowiek zaniepokojony zmianami, jakie zachodzą w jego organizmie, nie wie, czy jest jeszcze dzieckiem, czy już osobą dorosłą. W poszukiwaniu tożsamości chętnie identyfikuje się z grupą. Właśnie w tym czasie zaczynają się kształtować silne indywidualne przyjaźnie oraz tworzyć grupy przyjacielskie obejmujące większą liczbę osób. Nastolatki wysoko cenią sobie wartość przyjaźni i stawiają idealistyczne wymagania osobom, które uważają za przyjaciół. Najbardziej cenionymi przez

nich cechami stają się lojalność, zaufanie i wierność. Jednocześnie uczniowie często są zamknięci, uważając swój osobisty świat przeżyć za intymną własność, która nikogo nie powinna interesować. W rezultacie w pewnym sensie zafalszowują oni obraz siebie. Przeżywany w tym czasie kryzys zaufania do rodziców ewoluje i swoje apogeum osiąga w wieku 15–16 lat.

Charakterystyczne w tym wieku jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania egzystencjalne, przy czym budowanie światopoglądu koncentruje się przede wszystkim na określaniu sensu życia, chociaż bardzo często są to jedynie próby, nieprowadzące do wykrystalizowania się jasnych poglądów (są one jeszcze bardzo mgliste, ogólne, mało realistyczne). Wiek dorastania to także kluczowy czas kształtowania się religijności. W dużej mierze od niego zależą późniejsze relacje z Bogiem w życiu dorosłym. Wtedy też decyduje się to, jaki charakter będzie miała religijność w przyszłości, czy się rozwinie, stając się dojrzałą więzią osobową z Bogiem, czy zostanie zmarginalizowana bądź zupełnie wyeliminowana z życia. Młodzi ludzie mogą wykazywać jeszcze przejawy religijności autorytatywno-prawnej, jednak powoli dochodzi już do głosu potrzeba autonomii (intelektualnej, moralnej i religijnej) oraz uczestniczenia w życiu dorosłych na równych prawach. Prowadzi to do przemiany religijności w kierunku autonomii i osobistego jej przeżywania. Dorastający zaczynają postrzegać siebie jako autonomicznych sprawców swojego rozwoju, a także jako osoby odpowiedzialne za własne wybory moralne i religijne. Jednocześnie krytycznie oceniają autorytety, które do tej pory były oparciem ich religijności (rodziców, instytucję Kościoła). Niejednokrotnie w tym okresie weryfikacja dotychczasowej religijności przyjmuje postać buntu wobec religii, zwłaszcza odnośnie do jej strony obrzędowej, rzadziej w stosunku do samej idei Boga. W okresie dorastania niejednokrotnie młodzież przeżywa różne wątpliwości w wierze. Pomocą w przewycięzeniu powstałych trudności jest wiedza dostarczana w ramach lekcji religii, katechezy parafialnej lub przez lekturę religijną, dzięki którym świadomość religijna może stać się pogłębiona i przystosować się do nowych wyzwań. W okresie dorastania występuje także tzw. idealizm romantyczny, polegający na dążeniu do niezwykłych, silnie nacechowanych emocjonalnie przeżyć czy działań religijnych (np. pragnienie pojechania na misję, do miejsc niebezpiecznych i nieznanych). Młodzi ludzie potrafią bardzo angażować się w życie religijne, entuzjastycznie przeżywać swoją relację z Bogiem, z pasją pogłębiać wiedzę religijną, a potem szybko się zniechęcić i przejść w stan obojętności religijnej lub nawet wrogości do wszelkich przejawów religijności.

W wieku ok. 14 lat mogą pojawić się bardzo silne i głębokie doznania związane z liturgią (np. przeżycie liturgii paschalnej), które wpływają na dalsze życie, czasem nawet powodują zwrot w dziedzinie życia religijnego. Witalność młodości oraz emocjonalna potrzeba intensywnych przeżyć sprawia, że doświadczenie religijne jest dla młodzieży w tym wieku niemal konieczną drogą do wiary.

Okres dorastania to także czas kształtowania systemu wartości i norm moralnych, które stają się punktem odniesienia dla budowanej tożsamości. Dokonuje się ono dzięki rozwojowi refleksji i stawianiu wielu pytań natury egzystencjalnej, moralnej, a także filozoficznej. Kształtowanie się systemu norm moralnych w warunkach wszechobecnego pluralizmu prowadzi niejednokrotnie do przyjęcia postawy selektywnej w dziedzinie moralności. Powoduje też kierowanie się w wyborach motywacją związaną z myśleniem pragmatycznym i zaspokajaniem jedynie własnych potrzeb, a także stawianie wartości samorealizacyjnych nad wartościami związanymi z obowiązkiem.

2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole podstawowej w klasach V–VIII

a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne

Katecheza w klasach V–VIII zakłada formowanie do uznania Objawienia jako źródła prawdy o Bogu oraz o człowieku i sensie jego życia. Przygotowuje do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Ponadto ukazuje historię zbawienia jako działanie Boga w dziejach ludzkości i każdego człowieka. Uczy modlitwy osobistej i pogłębionego przeżywania roku liturgicznego. Ukazuje działanie Boga w sakramentach świętych jako pomoc człowiekowi na każdym etapie życia. Kontynuuje formację sumienia w duchu nauczania Kościoła i przyzwyczajają do systematycznej pracy nad sobą.

- 1) **Pomoc w odkrywaniu obecności Boga i znaczenia wiary dla pełni życia człowieka.** Ukazanie sensu życia jako podstawowej potrzeby człowieka. Budowanie hierarchii wartości w relacji z Bogiem i rozwiązywanie problemów egzystencjalnych w oparciu o Objawienie.
- 2) **Wprowadzanie w historię zbawienia oraz jej aktualizacja w roku liturgicznym i życiu człowieka.** Wspomaganie ucznia w zdobywaniu umiejętności analizy i interpretacji historii zbawienia Starego i Nowego

Testamentu oraz dziejów Kościoła (poznawanych współbieżnie z nauczaniem historii w szkole). Pomoc w odkrywaniu działania Ducha Świętego w życiu chrześcijanina. Ukazywanie wydarzeń zbawczych w roku liturgicznym z uwzględnieniem perspektywy eschatologicznej.

- 3) **Pogłębianie rozumienia znaczenia sakramentów świętych dla życia chrześcijanina.** Odkrywanie związków życia codziennego ze zobowiązaniami wynikającymi z przyjętego sakramentu chrztu św. Pomoc w pogłębianiu relacji z Bogiem przez modlitwę osobistą i systematyczne korzystanie z sakramentów Eucharystii oraz pokuty i pojednania. Prowadzenie do pełnego udziału we Mszy św. i adoracji. Pomoc w odkrywaniu bliskości Boga w sakramentach świętych.
- 4) **Przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania.** Pomoc w rozumieniu istoty sakramentu bierzmowania jako dopełnienia chrztu oraz etapu inicjacji chrześcijańskiej. Ukazanie konsekwencji egzystencjalnych i eklezjalnych sakramentu bierzmowania.
- 5) **Formacja sumienia.** Kształtowanie świadomości moralnej i postawy odpowiedzialności za swoje wybory w oparciu o wskazania wynikające z Objawienia, zwłaszcza Dekalogu i Ośmiu błogostawieństw. Kształtowanie umiejętności uzasadniania swoich przekonań i wyborów.

b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.1. Sens i wartość ludzkiego życia. Godność osoby. Źródła ludzkiego szczęścia.	A.1.1. przedstawia różne potrzeby ludzkie, w tym potrzebę sensu życia; A.1.2. stawia pytania o swoje istnienie; A.1.3. wymienia wartości nadające sens ludzkiemu życiu; A.1.4. wyjaśnia pojęcie godności człowieka i wskazuje jej źródła; A.1.5. wymienia źródła autentycznego i trwałego szczęścia.	A.1.a. angażuje się w naukę szkolną i pozaszkolną; A.1.b. dokonuje refleksji nad sensem swojego życia; A.1.c. okazuje szacunek sobie i innym; A.1.d. stara się żyć według wartości; A.1.e. dąży do szczęścia własnego i bliźnich; A.1.f. angażuje się w służbę na rzecz drugiego człowieka.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.2. Co to znaczy „wierzyć”? Wartość wiary w Boga. Relacje wiary i wiedzy (rozumu).	A.2.1. wyjaśnia pojęcie wiary, wskazuje relacje między wiarą i wiedzą; A.2.2. podaje argumenty za niesprzecznością wiary i wiedzy; A.2.3. omawia pojęcia: <i>ateizm, deizm, niewiara, agnostycyzm</i> ; A.2.4. wskazuje na źródła wiedzy na temat istnienia Boga; A.2.5. przytacza biografie osób, którym wiedza pomogła w dotarciu do wiary; A.2.6. przytacza argumenty wierzących w dyskusji ze współczesnym ateizmem.	A.2.a. dąży do zdobycia wiedzy służącej pogłębieniu wiary; A.2.b. troszczy się o wzrost swojej wiary; A.2.c. wzoruje się na świadkach wiary; A.2.d. szanuje wszystkich ludzi bez względu na ich przekonania.
	A.3. Wiara darem i zadaniem. Przymioty wiary. Trudności i niebezpieczeństwa na drodze wiary.	A.3.1. wyjaśnia, że wiara jest łaską – darem otrzymanym od Boga; A.3.2. uzasadnia, że wiara jest zadaniem; A.3.3. wymienia przymioty wiary; A.3.4. wskazuje na trudności w wierze i przedstawia sposoby ich przezwyciężania.	A.3.a. bierze aktywny udział w katechezie parafialnej; A.3.b. wyraża wdzięczność za dar wiary; A.3.c. stara się żyć według zasad wiary; A.3.d. chroni wiarę przed zagrożeniami; A.3.e. dba o jej wzrost przez słuchanie słowa Bożego i przyjmowanie sakramentów świętych.
	A.4. Symbole wiary.	A.4.1. wyjaśnia poszczególne artykuły <i>Składu Apostolskiego</i> i <i>Credo</i> (mszalne).	A.4.a. świadomie wyznaje wiarę.
	A.5. Bóg objawia się człowiekowi. Obraz Boga w chrześcijaństwie. Kerygmat chrześcijański: miłość Boga do człowieka, zbawcza misja Jezusa Chrystusa.	A.5.1. wymienia sposoby Bożego Objawienia (w stworzeniu, w słowie Bożym i w Jezusie Chrystusie); A.5.2. wymienia najważniejsze przymioty Boga; A.5.3. opisuje przejawy miłości Boga do człowieka w historii zbawienia (od stworzenia) i w teraźniejszości;	A.5.a. przyjmuje w postępowaniu wiary Boże Objawienie; A.5.b. nawiązuje i pielęgnuje osobową relację z Bogiem; A.5.c. rozwija osobistą wiarę w miłość Boga; A.5.d. daje świadectwo o Bogu.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.5.4. omawia znaczenie zbawczej misji Jezusa Chrystusa dla całej ludzkości i poszczególnych ludzi.	
	A.6. Zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Nadzieja chrześcijańska.	A.6.1. przytacza biblijne relacje o pustym grobie i chrystofaniach; A.6.2. wymienia argumenty za prawdziwością zmartwychwstania Jezusa; A.6.3. przedstawia konsekwencje wiary w zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa jako uzasadnienie nadziei chrześcijańskiej.	A.6.a. wierzy w zmartwychwstanie Chrystusa; A.6.b. broni chrześcijaństwa, używając argumentów za zmartwychwstaniem Jezusa; A.6.c. wzbudza akty wiary, nadziei i miłości.
	A.7. Działalność złego ducha (szatana). Istnienie piekła.	A.7.1. przedstawia prawdę o dobroci stworzonego świata; A.7.2. wskazuje przyczyny zła; A.7.3. wyjaśnia pojęcie wolnej woli; A.7.4. przedstawia skutki zła (grzechu); A.7.5. opisuje sposoby działalności złego ducha; A.7.6. wyjaśnia, czym jest piekło.	A.7.a. dziękuje Bogu za dobro stworzenia; A.7.b. troszczy się o pomnażanie dobra w świecie; A.7.c. unika zła; A.7.d. wierzy w istnienie piekła i szatana; A.7.e. podejmuje walkę z pokusami w swoim życiu.
	A.8. Istota zmartwychwstania umarłych, zbawienia i potępienia. Śmierć człowieka i czyściec. Koniec świata. Paruzja. Sąd Ostateczny. Sens życia w kontekście rzeczy ostatecznych człowieka.	A.8.1. podaje prawdę o zmartwychwstaniu umarłych; A.8.2. wymienia ostateczne rzeczy człowieka; A.8.3. wyjaśnia katolickie spojrzenie na śmierć człowieka i sens wiary w czyściec; A.8.4. wyjaśnia nauczanie Kościoła o odpustach; A.8.5. wykazuje związek między wiarą w czyściec i miłosierdziem Bożym; A.8.6. omawia biblijne obrazy końca świata oraz Sądu Ostatecznego i przedstawia ich interpretację w świetle wiary;	A.8.a. wierzy w zmartwychwstanie umarłych; A.8.b. akceptuje nauczanie Kościoła o rzeczach ostatecznych; A.8.c. korzysta z możliwości przyjmowania odpustów; A.8.d. modli się za zmarłych; A.8.e. ufa Bogu i żyje w gotowości na przyjście Chrystusa.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.8.7. charakteryzuje postawę gotowości na przyjście Chrystusa; A.8.8. argumentuje sprzeczność przepowiedni i pozabiblijnych zapowiedzi końca świata z wiarą chrześcijańską.	
	A.9. Podstawowe wiadomości o Piśmie Świętym – gatunki literackie, języki biblijne, zasady interpretacji Starego i Nowego Testamentu.	A.9.1. wyjaśnia, czym jest Pismo Święte; A.9.2. przedstawia proces formowania się ksiąg biblijnych; A.9.3. wymienia księgi Starego i Nowego Testamentu; A.9.4. rozróżnia rodzaje i gatunki literackie w Biblii; A.9.5. podaje cechy wybranych gatunków literackich; A.9.6. wymienia niewłaściwe sposoby interpretacji tekstów biblijnych; A.9.7. przedstawia argumenty na pozorność konfliktu przekazu Pisma Świętego i nauki.	A.9.a. wierzy, że Pismo Święte jest słowem Boga do człowieka; A.9.b. stara się kierować w życiu słowem Bożym; A.9.c. sięga po lekturę Pisma Świętego; A.9.d. zachowuje kościelne zasady przy interpretacji tekstów biblijnych.
A.10. Natchnienie biblijne. Objawienie Boże. Biblia księgą wiary.		A.10.1. wyjaśnia pojęcia: <i>objawienie, natchnienie biblijne, kanon Pisma Świętego, psalm, Dekalog, Ewangelia, przypowieść, Pascha, ewangelie synoptyczne, przykazanie miłości, miłosierdzie, rady ewangeliczne, błogostawieństwa, apokalipsa</i> ; A.10.2. charakteryzuje związek między Pismem Świętym a Tradycją; A.10.3. uzasadnia, dlaczego chrześcijanin powinien poznawać Objawienie Boże oraz nuczanie Kościoła;	A.10.a. wierzy w prawdy zawarte w Objawieniu Bożym; A.10.b. poznaje Boże Objawienie; A.10.c. pielęgnuje tradycje i zwyczaje religijne; A.10.d. stara się odczytywać wydarzenia życiowe w świetle Objawienia Bożego; A.10.e. podejmuje prywatną lekturę Pisma Świętego.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		<p>A.10.4. wyjaśnia różnice między objawieniem Bożym a objawieniami prywatnymi;</p> <p>A.10.5. ukazuje związek wydarzeń biblijnych z rokiem liturgicznym, prawdami wiary i moralności chrześcijańskiej oraz życiem chrześcijanina;</p> <p>A.10.6. zestawia wydarzenia biblijne ze zwyczajami religijnymi;</p> <p>A.10.7. podaje zasady i uzasadnia wartość indywidualnej lektury Pisma Świętego.</p>	
	<p>A.11. Główne wydarzenia i postaci historii zbawienia w Starym Testamencie. Bóg – Stwórca nieba i ziemi. Aniołowie.</p>	<p>A.11.1. przedstawia podstawowe wydarzenia historii zbawienia w Starym Testamencie w porządku chronologicznym: stworzenie świata (nieba i ziemi), grzech pierwszych rodziców, protoewangelia, Kain i Abel, Noe i potop, budowa wieży Babel, patriarchowie, wyjście z Egiptu, wędrówka do Ziemi Obiecanej, Przymierze na Synaju, epoka sędziów, pierwsi królowie, niewola babilońska, powstanie machabejskie, sytuacja Izraela przed narodzeniem Jezusa Chrystusa;</p> <p>A.11.2. prezentuje najważniejsze wydarzenia z życia wybranych postaci starotestamentalnych;</p> <p>A.11.3. wyjaśnia pojęcia: <i>grzech pierworodny, protoewangelia, Opatrzność Boża, przymierze, patriarcha, prorok, anioł</i>;</p>	<p>A.11.a. okazuje szacunek wobec słowa Bożego – tekstów biblijnych;</p> <p>A.11.b. słucha i czyta Pismo Święte z zaangażowaniem;</p> <p>A.11.c. dokonuje refleksji nad słowem Bożym;</p> <p>A.11.d. pogłębia swoją relację z Bogiem, nadsłuchując postaci biblijne;</p> <p>A.11.e. jest przekonany o kierowaniu światem przez Boga;</p> <p>A.11.f. ufa Bożej Opatrzności;</p> <p>A.11.g. zachowuje Boże przykazania.</p>

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.11.4. przedstawia biblijne przykłady osób powoływanych przez Boga oraz ich zadania; A.11.5. wskazuje wątki, tematy i postaci starotestamentalne obecne w literaturze pięknej.	
	A.12. Judaizm. Związek między ludem Starego a Nowego Przymierza.	A.12.1. uzasadnia, że Izrael jest nadal narodem wybranym; A.12.2. wskazuje na różnice i podobieństwa między judaizmem a chrześcijaństwem (wiara w Boga, etyka – przykazania Boże, Stary Testament jako słowo Boże, nadzieja na ostateczne nadejście królestwa Bożego); A.12.3. uzasadnia, że antysemityzm jest grzechem; A.12.4. podaje, kiedy w Kościele obchodzimy Dzień Judaizmu.	A.12.a. zachowuje szacunek wobec wyznawców judaizmu; A.12.b. przeciwstawia się antysemityzmowi.
	A.13. Osoba i odkupieńczy charakter dzieła Jezusa Chrystusa. Świadczenia historyczności Jezusa. Życie, działalność i nauczanie Jezusa Chrystusa. Orędzie poszczególnych Ewangelii. Słowo Boże jako wezwanie Boże i drogowskaz w kształtowaniu życia chrześcijanina	A.13.1. prezentuje biblijne, patrystyczne i pozachrześcijańskie świadectwa dotyczące historyczności Jezusa; A.13.2. omawia teorie negujące historyczność Jezusa i przedstawia kontrargumenty; A.13.3. przedstawia podstawowe fakty z życia, działalności i nauczania Jezusa Chrystusa w porządku chronologicznym; A.13.4. uzasadnia różnicę między Chrystusem a innymi osobami mającymi wpływ na dzieje ludzkości; A.13.5. charakteryzuje specyfikę i przesłanie poszczególnych Ewangelii;	A.13.a. wyraża wdzięczność Chrystusowi za dar odkupienia; A.13.b. pogłębia swoją więź z Chrystusem poprzez poznawanie Jego Osoby i nauczania; A.13.c. uważnie słucha i czyta słowo Boże; A.13.d. odkrywa we własnym życiu Chrystusa jako Mesjasza; A.13.e. stara się układać swoje życie według wskazań słowa Bożego.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		<p>A.13.6. omawia wybrane przypowieści o Królestwie Bożym;</p> <p>A.13.7. wyjaśnia, na czym polega Dobra Nowina o Królestwie Bożym;</p> <p>A.13.8. przedstawia nauczanie Jezusa zawarte w Kazaniu na górze;</p> <p>A.13.9. wyjaśnia zbawczy sens męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa;</p> <p>A.13.10. wskazuje na skutki wynikające z Wcielenia i Odkupienia dla życia chrześcijanina i każdego człowieka;</p> <p>A.13.11. w oparciu o wybrane teksty Starego i Nowego Testamentu charakteryzuje rolę Maryi w dziele zbawczym;</p> <p>A.13.12. wyjaśnia cztery dogmaty maryjne: Boże Macierzyństwo, Wieczyste Dziewictwo, Niepokalane Poczęcie i Wniebowzięcie;</p> <p>A.13.13. wyjaśnia pojęcie miłosierdzia Bożego, wiążąc je ze sprawiedliwością, powołując się na przypowieści (o miłosiernym ojcu, o robotnikach najętych do pracy w różnych porach dnia, o miłosiernym Samarytaninie);</p> <p>A.13.14. omawia tajemnicę cierpienia i chrześcijańskie podejście do choroby i śmierci;</p> <p>A.13.15. podaje przykłady współczesnych chrześcijan, przeżywających cierpienie w duchu wiary;</p> <p>A.13.16. dokonuje aktualizacji faktów związanych z wybranymi</p>	

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		wydarzeniami i postaciami Starego i Nowego Testamentu; A.13.17. zestawia wydarzenia i teksty biblijne z podstawowymi prawdami wiary Kościoła; A.13.18. podaje przykłady wpływu chrześcijaństwa na dzieje ludzkości; A.13.19. na podstawie dotychczasowej wiedzy przytacza wątki, tematy i postaci biblijne z Nowego Testamentu obecne w literaturze pięknej.	
	A.14. Duch Święty. Natura trzeciej Osoby Boskiej. Działanie Ducha Świętego w Kościele i w życiu chrześcijanina. Dary Ducha Świętego.	A.14.1. opisuje naturę, sposób obecności i działania Ducha Świętego w Kościele oraz w życiu chrześcijanina w oparciu o teksty biblijne i nauczanie Kościoła; A.14.2. wymienia i omawia dary Ducha Świętego i wyjaśnia ich znaczenie; A.14.3. omawia owoce działania Ducha Świętego.	A.14.a. wierzy w Ducha Świętego; A.14.b. otwiera się na działanie i dary Ducha Świętego; A.14.c. stara się na co dzień dzielić owocami Ducha Świętego.
	A.15. Grzechy przeciwko Duchowi Świętemu.	A.15.1. wyjaśnia pojęcie grzechu przeciwko Duchowi Świętemu.	A.15.a. żyje według natchnień Ducha Świętego.
B. Wychowanie liturgiczne	B.1. Liturgia. Cel sprawowania liturgii. Podział zadań w sprawowaniu liturgii. Znaki, symbole i gesty liturgiczne. Struktura i znaczenie roku liturgicznego.	B.1.1. charakteryzuje liturgię jako dialog Boga z człowiekiem (dar i odpowiedź); B.1.2. wyjaśnia cel sprawowania liturgii; B.1.3. wymienia zadania w zgromadzeniu liturgicznym; B.1.4. rozpoznaje znaki, symbole i gesty liturgiczne oraz właściwie je interpretuje; B.1.5. opisuje strukturę i wyjaśnia znaczenie roku liturgicznego.	B.1.a. angażuje się w liturgię Kościoła; B.1.b. poprzez znaki i gesty wyraża swoją wiarę oraz prowadzi dialog z Bogiem; B.1.c. z szacunkiem wykonuje gesty liturgiczne.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
B. Wycho- wanie liturgiczne	B.2. Sens, przesłanie i liturgia poszczególnych okresów i uroczystości roku liturgicznego. Sakramentalia – błogosławieństwa i nabożeństwa. Aktualizacja historii zbawienia w roku liturgicznym. Sztuka sakralna w liturgii Kościoła.	B.2.1. charakteryzuje poszczególne okresy roku liturgicznego w kontekście wydarzeń zbawczych i nauczania Kościoła oraz życia chrześcijanina; B.2.2. wymienia i opisuje uroczystości i święta Pańskie, miesiące i święta maryjne, uroczystości wybranych świętych, zwłaszcza patronów Polski i świętych polskich; B.2.3. omawia liturgiczne i paraliturgiczne formy świętowania w poszczególnych okresach liturgicznych; B.2.4. uzasadnia religijny wymiar uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego, Narodzenia Pańskiego, Zesłania Ducha Świętego oraz okresów Adwentu i Wielkiego Postu, charakteryzuje istotę kultu Serca Pana Jezusa, Maryi oraz świętych; B.2.5. przedstawia znaczenie pogrzebu kościelnego; B.2.6. omawia praktyki ascetyczne w Kościele; B.2.7. przedstawia rolę sztuki sakralnej w liturgii Kościoła.	B.2.a. angażuje się w obchody roku liturgicznego; B.2.b. pogłębia własną pobożność; B.2.c. jednoczy się z Chrystusem w tajemnicach roku liturgicznego; B.2.d. stara się naśladować przykład Maryi i świętych; B.2.e. kontynuuje praktykę pierwszych piętków i sobót miesiąca; B.2.f. z szacunkiem odnosi się do przedmiotów kultu religijnego.
	B.3. Sakramenty – ich podział, sens i cel. Liturgia poszczególnych sakramentów.	B.3.1. wyjaśnia, co to są sakramenty oraz omawia ich cel i znaczenie w życiu chrześcijanina; B.3.2. przytacza i interpretuje wybrane teksty biblijne, liturgiczne oraz nauczania Kościoła na temat poszczególnych sakramentów; B.3.3. przedstawia konsekwencje wynikające z sakramentów;	B.3.a. wierzy w zbawczą obecność Chrystusa w sakramentach świętych; B.3.b. spotyka się z Jezusem w sakramentach świętych; B.3.c. korzysta z dobrodziejstwa sakramentów, uznając je za pomoc Chrystusa w prowadzeniu moralnego życia.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
B. Wycho- wanie liturgiczne		B.3.4. omawia liturgię poszczególnych sakramentów.	
	B.4. Znaczenie i skutki sakramentu chrztu św.	B.4.1. wyjaśnia, czym jest sakrament chrztu św.; B.4.2. omawia znaczenie i skutki chrztu św.; B.4.3. uzasadnia godność chrześcijanina wynikającą z chrztu św. (udział w misji kptańskiej, prorockiej i królewskiej).	B.4.a. przejawia postawę wdzięczności Bogu za sakrament chrztu św.; B.4.b. jest odpowiedzialny za dar chrztu św.; B.4.c. szanuje godność własną i innych; B.4.d. przestrzega w życiu zobowiązań wynikających z chrztu św.
	B.5. Istota i znaczenie sakramentu bierzmowania. Obrzędy bierzmowania. Skutki bierzmowania w życiu chrześcijanina.	B.5.1. wyjaśnia, czym jest sakrament bierzmowania; B.5.2. opisuje i wyjaśnia obrzędy bierzmowania; B.5.3. przedstawia istotę, skutki i konsekwencje egzystencjalne bierzmowania; B.5.4. omawia znaczenie sakramentu bierzmowania dla życia chrześcijanina; B.5.5. wymienia dary Ducha Świętego; B.5.6. podaje właściwe motywy przyjęcia sakramentu bierzmowania jako dopełnienia chrztu; B.5.7. uzasadnia konieczność dalszej formacji chrześcijańskiej.	B.5.a. wierzy w pomoc Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania; B.5.b. świadomie podchodzi do przygotowania do bierzmowania; B.5.c. kształtuje postawę współpracy z Duchem Świętym we własnym życiu; B.5.d. jest przekonany o konieczności formacji chrześcijańskiej po przyjęciu bierzmowania.
	B.6. Eklezjalny i eschatologiczny wymiar Eucharystii jako sakramentu miłości. Struktura Mszy św. i znaczenie jej poszczególnych części. Znaczenie pełnego i czynnego udziału we Mszy św. dla życia chrześcijańskiego.	B.6.1. wyjaśnia rozumienie Eucharystii jako ofiary Chrystusa i Kościoła oraz uczy miłości; B.6.2. uzasadnia, dlaczego Eucharystia jest centrum liturgii i życia chrześcijańskiego; B.6.3. wymienia elementy Mszy św. i wyjaśnia ich znaczenie;	B.6.a. wierzy w realną obecność Chrystusa w Eucharystii; B.6.b. zachowuje postawę szacunku wobec Eucharystii; B.6.c. angażuje się w liturgię Mszy św.; B.6.d. stara się przyjmować Komunię św. podczas Mszy św.;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
B. Wycho- wanie liturgiczne		B.6.4. omawia rolę Eu- charystii w życiu moral- nym chrześcijanina.	B.6.e. świadomie i sys- tematycznie uczestniczy w niedzielnej Eucharystii.
	B.7. Sens i skutki sakra- mentu pokuty i pojed- nania.	B.7.1. wyjaśnia, czym jest sakrament pokuty; B.7.2. podaje przebieg sakramentu pokuty; B.7.3. opisuje warunki dobrze przeżytego sa- kramentu pokuty i po- jednania; B.7.4. podaje skutki sakra- mentu w życiu indywidu- alnym i wspólnotowym; B.7.5. omawia rolę sa- kramentu pokuty i po- jednania w życiu moral- nym chrześcijanina; B.7.6. uzasadnia po- trzebę regularnego przystępowania do sakramentu pokuty.	B.7.a. wierzy w obec- ność Boga Miłosier- nego przebaczącego grzechy w sakramen- cie pokuty; B.7.b. dobrze przygoto- wuje się do sakramen- tu pokuty; B.7.c. z wiarą, regular- nie przystępuje do sa- kramentu pokuty i po- jednania; B.7.d. wypetnia poku- tę i podejmuje zadość- uczynienie.
	B.8. Znaczenie i skut- ki sakramentu namaszc- zenia chorych.	B.8.1. wyjaśnia, czym jest sakrament na- maszczenia chorych; B.8.2. omawia znaczenie i skutki sakramentu na- maszczenia chorych jako daru i pomocy w przeży- waniu cierpienia.	B.8.a. wierzy w moc sakramentu namaszc- zenia chorych; B.8.b. zachęca chorych do przyjęcia tego sa- kramentu.
	B.9. Sakrament świę- ceń i sakrament mał- żeństwa jako sakra- menty w służbie wspól- noty dla człowieka. Skutki sakramentu mał- żeństwa i sakramen- tu święceń.	B.9.1. opisuje, czym jest sakrament świę- ceń i sakrament mał- żeństwa; B.9.2. przedstawia mo- tywy przyjęcia tych sa- kramentów; B.9.3. przedstawia sa- krament święceń i mał- żeństwa jako dar i po- moc w realizacji powo- łania do miłości i służby.	B.9.a. jest przekonany o wartości tych sakra- mentów w służbie wspólnoty; B.9.b. modli się o po- wołania do małżeń- stwa i kapłaństwa.
C. Formacja moralna	C.1. Powołanie człowie- ka do czynienia dobra.	C.1.1. wyjaśnia, że wszystko, co stworzył Bóg, jest dobre;	C.1.a. stara się czynić dobro;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
C. Formacja moralna	Istnienie i przyczyny zła oraz nieszczęść. Człowiek wobec trudnych sytuacji życiowych: cierpienie, choroba i śmierć. Chrześcijanin wobec zła i nieszczęść.	C.1.2. uzasadnia, że zło jest konsekwencją odrzucenia Boga; C.1.3. wyjaśnia różnice między dobrem a złem w konkretnych sytuacjach moralnych; C.1.4. przedstawia konsekwencje dobra i zła; C.1.5. wskazuje przyczyny nieszczęść (śmierć, choroby, powódzie itp.) i zła (zbrodnie, wojny, przemoc, grabieże itp.); C.1.6. podaje przykłady, w jaki sposób ze zła i cierpienia Bóg może wyprowadzić dobro; C.1.7. podaje przykłady właściwego zachowania chrześcijanina wobec zła i nieszczęść; C.1.8. wymienia sposoby przeciwdziałania złu i cierpieniu.	C.1.b. podejmuje walkę z przejawami zła w swoim życiu i w otoczeniu; C.1.c. pomaga ludziom potrzebującym; C.1.d. ufa Bogu w trudnych doświadczeniach.
	C.2. Podstawowe pojęcia etyczne. Obiektywna prawda moralna. Zasady i motywacja dokonywania samodzielnych wyborów moralnych. Hierarchia wartości oparta na wierze. Wierność Bogu. Interpretacja własnego doświadczenia życiowego w świetle wezwania Bożego (formacja sumienia).	C.2.1. opisuje podstawowe pojęcia etyczne: <i>powinność moralna, sumienie, prawo naturalne, prawo Boże, wartości</i> ; C.2.2. podaje hierarchię wartości wynikających z wiary; C.2.3. podaje zasady i uzasadnia motywację przy dokonywaniu wyborów; C.2.4. uzasadnia, że życie chrześcijanina jest odpowiedzią na wezwanie Boże; C.2.5. omawia sposoby kształtowania sumienia, zwłaszcza w kontekście sakramentu pokuty i pojednania.	C.2.a. kieruje się w życiu hierarchią wartości wynikającą z wiary; C.2.b. dokonuje wyborów zgodnych z wolą Bożą; C.2.c. wdraża się do systematycznej pracy nad swoją postawą moralną; C.2.d. swoim życiem odpowiada Bogu na Jego wezwanie; C.2.e. troszczy się o kształtowanie w sobie prawidłowego sumienia.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna	C.3. Dekalog. Wartości, których bronią przykazania. Norma – wartość – autorytet. Dekalog wyrazem troski Boga o dobro człowieka. Wykroczenia przeciw przykazaniom i konsekwencje tych wykroczeń.	C.3.1. wyjaśnia, czym są Boże przykazania; C.3.2. wyjaśnia sens Bożych przykazań; C.3.3. przekonuje, że przykazania służą ochronie wartości; C.3.4. omawia rolę pokory i złe skutki pychy w odniesieniu do relacji Bóg – człowiek; C.3.5. opisuje zadania wynikające z przykazań Bożych oraz negatywne skutki wykroczeń przeciw nim.	C.3.a. wykazuje wolę zachowywania Dekalogu; C.3.b. przestrzega wartości wynikających z przykazań.
	C.4. Trzy pierwsze przykazania Dekalogu: relacja Bóg – człowiek. Chrześcijański sposób świętowania i spędzania wolnego czasu.	C.4.1. uzasadnia pierwszeństwo Boga w życiu człowieka; C.4.2. wyjaśnia, że zabobon, bałwochwalstwo, wróżbiarstwo oraz magia są wynikiem fałszywego obrazu Boga; C.4.3. wyjaśnia, na czym polega szacunek dla imienia Bożego; C.4.4. podaje wykroczenia przeciwko II przykazaniu Bożemu (błędność, nieuczciwość, krzywoprzysięstwo, wiarołomstwo); C.4.5. omawia, na czym polega chrześcijańskie świętowanie niedzieli i spędzanie wolnego czasu; C.4.6. podaje przykładowe postawy moralne związane z przeżywaniem niedzieli.	C.4.a. stawia Pana Boga na pierwszym miejscu w swoim życiu; C.4.b. szanuje imię Boga; C.4.c. nie nadużywa imienia Bożego; C.4.d. wykazuje troskę o chrześcijańskie świętowanie niedzieli.
	C.5. Dekalog: przykazanie czwarte, piąte i szóste. Wartość ludzkiego życia i zdrowia oraz ich zagrożenia. Troska o ludzkie życie. Przemiany okresu preadolescencji i wczesnej adolescencji.	C.5.1. wyjaśnia, na czym polega cześć i właściwa postawa wobec rodziców, opiekunów i przełożonych; C.5.2. uzasadnia niepowtarzalną wartość życia ludzkiego i jego świętość;	C.5.a. okazuje szacunek rodzicom, opiekunom i przełożonym; C.5.b. traktuje życie jako dar otrzymany od Boga; C.5.c. szanuje życie własne i innych;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna	Chrześcijańskie przeżywanie daru płciowości (seksualności).	C.5.3. podaje argumenty za prawdą, że tylko Bóg może decydować o życiu i śmierci człowieka; C.5.4. uzasadnia potrzebę ochrony życia od poczęcia do naturalnej śmierci; C.5.5. ocenia osiągnięcia biotechnologii w perspektywie nauki Kościoła; C.5.6. wskazuje sposoby pomocy rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz osobom chorym i cierpiącym; C.5.7. wymienia dobre nawyki w zakresie ochrony życia i zdrowia; C.5.8. charakteryzuje przemiany w okresie dojrzewania; C.5.9. uzasadnia wartość czystości w różnych okresach życia i rozwija pozytywny stosunek do daru płciowości; C.5.10. wskazuje sposoby troski o czystość w wieku dojrzewania; C.5.11. wyjaśnia, na czym polega odpowiedzialność za przekazywanie życia; C.5.12. wyjaśnia, na czym polegają naturalne metody regulacji poczęć; C.5.13. uzasadnia zło antykoncepcji; C.5.14. przedstawia stanowisko Kościoła katolickiego na temat homoseksualizmu.	C.5.d. dba o zdrowie własne i bliźnich; C.5.e. podejmuje pracę nad sobą w trosce o czystość; C.5.f. z szacunkiem odnosi się do płci własnej i przeciwnej; C.5.g. jest odpowiedzialny za trwanie w czystości.
	C.6. Nauczanie Kościoła o aborcji, eutanazji i zapłodnieniu <i>in vitro</i> oraz karze śmierci.	C.6.1. wyjaśnia, na czym polegają zagrożenia dla życia; C.6.2. uzasadnia zło aborcji, eutanazji, zapłodnienia <i>in vitro</i> oraz kary śmierci;	C.6.a. jest przekonany o wartości życia każdego człowieka; C.6.b. podejmuje inicjatywy mające na celu obronę życia od poczęcia do naturalnej śmierci.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
C. Formacja moralna		C.6.3. przedstawia inicjatywy mające na celu obronę życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci (np. duchowa adopcja dziecka poczętego); C.6.4. przedstawia nauczanie Kościoła na temat kary śmierci.	
	C.7. <i>Dekalog</i> : przykazanie siódme, ósme, dziewiąte i dziesiąte. Świat jako dar Boży. Rzeczywista wartość dóbr materialnych.	C.7.1. uzasadnia ochronę własności; C.7.2. uzasadnia wartość prawdomówności; C.7.3. dostrzega i opisuje związek między kłamstwem i oszustwem a poniżaniem człowieka (jako podmiotu i przedmiotu kłamstwa); C.7.4. rozpoznaje i wskazuje mechanizmy manipulacji w relacjach osobowych i w mediach; C.7.5. wskazuje znaczenie dóbr materialnych w życiu chrześcijanina; C.7.6. omawia indywidualne i społeczne aspekty kradzieży oraz niesprawiedliwości w rozdziale dóbr; C.7.7. prezentuje nauczanie Kościoła dotyczące ekologii; C.7.8. uzasadnia znaczenie wierności małżeńskiej i trwałości małżeństwa.	C.7.a. szanuje cudzą własność; C.7.b. szanuje świat stworzony przez Boga; C.7.c. jest prawdomówny; C.7.d. dotrzymuje danego słowa.
	C.8. Uzależnienia młodzieży.	C.8.1. wyjaśnia, czym są zachowania ryzykowne; C.8.2. wskazuje na najważniejsze zagrożenia wynikające z uzależnień dzisiejszej młodzieży: alkoholizm, fonoholizm, sieciaholizm, narkomania, pornografia, hazard, gry komputerowe;	C.8.a. zachowuje Boże przykazania; C.8.b. inspiruje się w życiu światłem słowa Bożego; C.8.c. angażuje się w działalność społeczną, sportową, wolontariat itp.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna		C.8.3. planuje pozytywne aktywności życiowe, np. sport, harcerstwo, działalność społeczna, wolontariat.	
	C.9. Kazanie na górze – Osiem błogosławieństw. Dekalog i Błogosławieństwa wyrazem troski Boga o szczęście człowieka.	C. 9.1. wymienia Osiem błogosławieństw; C.9.2. omawia związek Dekalogu i Kazania na górze; C.9.3. uzasadnia wartość błogosławieństw w życiu osobistym i społecznym; C.9.4. uzasadnia znaczenie błogosławieństw w drodze do zbawienia; C.9.5. uzasadnia koncepcję szczęścia zawartą w Ośmiu błogosławieństwach.	C.9.a. ufa Jezusowi; C.9.b. jest przekonany, że kroczenie drogą błogosławieństw prowadzi do szczęścia i zbawienia; C.9.c. świadomie konfrontuje swoje życie z Jezusowymi błogosławieństwami.
	C.10. Przykazanie miłości Boga i bliźniego. Nowe przykazanie miłości. Pojęcie miłości i sposoby jej przeżywania. Małżeństwo, kapłaństwo, życie konsekrowane jako wypełnienie powołania. Odkrywanie własnego powołania. Wybór zawodu. Świętość w różnych formach życia.	C.10.1. interpretuje przykazanie miłości Boga i bliźniego w świetle Ewangelii (Nowego przykazania); C.10.2. wyjaśnia, czym jest miłość; C.10.3. wymienia sposoby przeżywania miłości; C.10.4. omawia różne formy powołania w świetle życia Ewangelii (małżeństwo, kapłaństwo, życie konsekrowane); C.10.5. wskazuje na sposoby odkrywania powołania w świetle Bożego wezwania.	C.10.a. rozwija własne talenty i zdolności; C.10.b. pogłębia postawę służby; C.10.c. modli się o rozeznanie swojego powołania; C.10.d. modli się o nowe powołania.
D. Wychowanie do modlitwy	D.1. Modlitwa postawą otwarcia się na Boga i fundamentem życia chrześcijańskiego. Pojęcie modlitwy, rodzaje, formy i postawy podczas modlitwy.	D.1.1. omawia, czym jest modlitwa i wskazuje jej konieczność w pogłębianiu więzi z Bogiem; D.1.2. uzasadnia znaczenie modlitwy w codziennym życiu chrześcijanina;	D.1.a. jest przekonany o potrzebie modlitwy; D.1.b. chętnie się modli; D.1.c. przyjmuje odpowiednie postawy podczas modlitwy.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
D. Wycho- wanie do modlitwy		D.1.3. przedstawia ro- dzaje i formy modlitwy, a także postawy modli- tewne.	
	D.2. Biblijne wzory mo- dlitwy i przykłady osób żyjących modlitwą.	D.2.1. na podstawie tek- stów biblijnych wska- zuje osoby żyjące mo- dlitwą oraz formy mo- dlitwy; D.2.2. analizuje i inter- pretuje teksty dotyczą- ce modlitwy Jezusa; D.2.3. podaje przykła- dy modlitwy ludzi zna- nych z historii i współ- czesnych; D.2.4. formułuje mo- dlitwy dziękczynienia, uwielbienia, przepro- szczenia i prośby w opar- ciu o teksty biblijne i własnymi słowami.	D.2.a. w modlitwie in- spiruje się przykładami biblijnymi; D.2.b. świadomie pod- chodzi do modlitwy jako czasu przebywa- nia z Bogiem.
	D.3. Modlitwa Pańska jako program życia chrześcijanina.	D.3.1. odczytuje prze- stanie wyływające z wezwań Modli- twy Pańskiej; D.3.2. omawia Modli- twę Pańską jako pro- gram życia chrześcijań- skiego.	D.3.a. korzysta z do- brodziejstw modli- twy wspólnotowej; D.3.b. chętnie odmawia modlitwę <i>Ojcze nasz</i> ; D.3.c. pogłębia więź z Bogiem Ojcem.
	D.4. Trudności w mo- dlitwie.	D.4.1. wymienia naj- ważniejsze trudności w modlitwie; D.4.2. przedstawia spo- soby przezwyciężania trudności w modlitwie.	D.4.a. w codziennej modlitwie otwiera się na Pana Boga; D.4.b. prowadzi szczerą i ufny dialog z Bogiem.
	D.5. Modlitwa różańcowa streszcze- niem Ewangelii.	D.5.1. przedstawia, na czym polega odmawia- nie różańca, wymienia jego części i tajemnice; D.5.2. uzasadnia, że mo- dlitwa różańcowa jest rozważaniem wydarzeń z życia Jezusa i Maryi; D.5.3. uzasadnia związek modlitwy różańcowej z życiem chrześcijanina.	D.5.a. kształtuje swo- je życie na wzór Jezusa i Maryi; D.5.b. przejawia posta- wę szacunku oraz za- ufania Bogu i Maryi; D.5.c. łączy modlitwę różańcową z codzien- nym życiem.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	E1. Pojęcie wspólnoty, podstawowe wspólnoty życia. Zadania wobec rodziny, grupy rówieśniczej, narodu, Kościoła. Wartości stanowiące fundament relacji międzyludzkich: szacunek dla siebie i innych ludzi oraz postawa odpowiedzialności za siebie i innych.	E1.1. charakteryzuje najważniejsze wspólnoty w życiu człowieka; E1.2. przedstawia, na czym polega uczestnictwo w życiu różnych wspólnot Kościoła, narodu, rodziny, grupy szkolnej i koleżeńskiej; E1.3. wyjaśnia, czym jest „grzech społeczny”; E1.4. omawia, jak pracować nad własnym rozwojem emocjonalnym i społecznym; E1.5. wyjaśnia, na czym polega kultura bycia w rodzinie, szkole, parafii, grupie rówieśniczej i na portalach społecznościowych; E1.6. wyjaśnia, na czym polega miłość do Ojczyzny; E1.7. uzasadnia wartość świadectwa wiary w różnych sytuacjach życiowych; E1.8. podaje przykłady świadków wiary w konkretnych sytuacjach życiowych.	E1.a. włącza się aktywnie w życie Kościoła, rodziny, szkoły i społeczeństwa; E1.b. angażuje się we własny rozwój emocjonalny i społeczny; E1.c. zachowuje kulturę bycia w grupie; E1.d. reaguje na niewłaściwe zachowania w określonej grupie; E1.e. podejmuje wysiłek właściwego zachowania w rodzinie, szkole, grupie rówieśniczej i na portalach społecznościowych; E1.f. wspiera akcje pomocy potrzebującym; E1.g. przejawia postawę wdzięczności za świadków wiary; E1.h. troszczy się o dobro Ojczyzny.
	E.2. Powstanie i przymioty Kościoła. Biblijne obrazy Kościoła. Struktura i ustrój Kościoła. Wiarygodność Kościoła katolickiego. Konieczność Kościoła do zbawienia. Kościół Mistycznym Ciałem Chrystusa i wspólnotą wiernych w Duchu Świętym.	E.2.1. na podstawie tekstów biblijnych omawia etapy powstawania Kościoła; E.2.2. charakteryzuje najważniejsze obrazy biblijne Kościoła; E.2.3. wyjaśnia, czym jest Kościół; E.2.4. wymienia i wyjaśnia przymioty Kościoła katolickiego; E.2.5. wymienia największe Kościoły chrześcijańskie; E.2.6. wyjaśnia pojęcie <i>ekumenizm</i> (w kontekście rozumienia katolickiego wyznania wiary);	E.2.a. daje świadectwo wiary; E.2.b. identyfikuje się ze wspólnotą Kościoła; E.2.c. odpowiedzialnie podejmuje zadania w życiu Kościoła, a zwłaszcza parafii; E.2.d. chce wypełniać przykazania kościelne; E.2.e. troszczy się o potrzeby Kościoła.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
E. Wycho- wanie do życia wspólnoto- wego		<p>E.2.7. opisuje hierar- chiczny ustrój Kościoła; E.2.8. wyjaśnia pojęcia: <i>papież, prymat papie- ża, Stolica Apostolska, Namiestnik Chrystusa, kuria rzymska, dogmat, sobór, synod biskupów, nuncjusz, konferencja episkopatu, metropolia, biskup, diecezja, prezbiter, parafia, proboszcz, misjonarz, życie konse- krowane;</i> E.2.9. podaje argumen- ty za tym, że w Kościele katolickim w pełni obecny jest Kościół Chrystusowy (np. suk- cesja); E.2.10. wyjaśnia, na czym polega rola Kościoła w zbawianiu człowieka; E.2.11. omawia znacze- nie przykazań kościel- nych; E.2.12. podaje możliwo- ści włączenia się w ży- cie Kościoła, a zwłasz- cza wspólnoty diece- zjalnej i parafialnej.</p>	
	E.3. Historia Kościoła pielgrzymką wspólno- ty wierzących w histo- rii zbawienia.	<p>E.3.1. wskazuje na ciąg- łość działania Boga w dziejach świata i każ- dego człowieka; E.3.2. omawia prześla- dowania chrześcijan w starożytności na podstawie wybranego świętego męczennika; E.3.3. przedstawia rolę zakonów w dziejach starożytnej i średnio- wiecznej Europy: bene- dyktyni, franciszkanie i dominikanie; E.3.4. przedstawia rolę Kościoła w nauce i sztuce renesansu eu- ropejskiego;</p>	<p>E.3.a. stara się pozna- wać historię Kościoła i szuka swojego miej- sca w jego misji; E.3.b. jest przekonany, że jego zaangażowa- nie ma wpływ na przy- szłość Kościoła; E.3.c. modli się za Ko- ściół i jego pasterzy.</p>

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
E. Wycho- wanie do życia wspólnoto- wego		<p>E.3.5. omawia działalność Kościoła w XVI i XVII w. na przykładzie św. Franciszka Ksawerego i św. Wincentego a Paulo;</p> <p>E.3.6. omawia ogólnie przyczyny zwołania i postanowienia Soboru Trydenckiego (Marcin Luter, reformacja i odpowiedź Kościoła, działalność św. Karola Boromeusza);</p> <p>E.3.7. przedstawia znaczenie Kościoła dla rozwoju szkolnictwa w wiekach XVI–XVIII (kolegia jezuickie i bracia szkolni);</p> <p>E.3.8. wyjaśnia pojęcia: <i>Państwo Kościelne, Watykan</i>;</p> <p>E.3.9. omawia w kontekście rewolucji przemysłowej, czym zajmuje się katolicka nauka społeczna;</p> <p>E.3.10. opowiada o roli Kościoła w czasach totalitaryzmów: hitlerowskiego i bolszewickiego;</p> <p>E.3.11. uzasadnia, że historia Kościoła jest świadectwem prowadzenia ludzi do zbawienia.</p>	
	E.4. Działalność wybranych postaci świętych.	<p>E.4.1. wskazuje najważniejsze fakty z życia wybranych postaci świętych: wybranego męczennika starożytnego chrześcijaństwa, św. św. Cyryla i Metodego, św. Teresy od Dzieciątka Jezus, wybranego świętego z czasów II wojny światowej, świętych papieży XX w.;</p> <p>E.4.2. wykazuje aktualność myśli wybranych postaci świętych, opowiada o ich życiu i roli</p>	<p>E.4.a. wzoruje się na przykładach życia świętych;</p> <p>E.4.b. modli się za osoby życia konsekrowanego.</p>

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
E. Wycho- wanie do życia wspólnoto- wego	E.5. Rola Kościoła w ży- ciu narodu polskiego. Postaci świętych pol- skich. Udział Kościoła w roz- woju kulturalnym i spo- łecznym narodu.	założonych przez nich wspólnot: Benedykta, Franciszka z Asyżu, Do- minika, Ignacego Loyoli, Jana Bosko, Matki Tere- sy z Kalkuty. E.5.1. opisuje początki chrześcijaństwa w Polsce; E.5.2. przedstawia misję św. Wojciecha, znaczenie chrztu dla historii Polski; E.5.3. prezentuje tzw. spór o św. Stanisława; E.5.4. przedstawia chrze- ścijaństwo czasów jagiel- lońskich (św. Jadwiga); E.5.5. wyjaśnia, że Pol- ska była krajem tole- rancji religijnej; E.5.6. przedstawia zna- czenie unii brzeskiej; E.5.7. ukazuje rolę Maryi w historii Polski dla za- chowania wolności i toż- samości chrześcijańskiej Polski: cud nad Wisłą, akty oddania Polski Maryi i Jej Sercu w latach 1946 oraz 1966 i ich owoce; E.5.8. prezentuje wy- brane sylwetki świę- tych polskich; E.5.9. wskazuje na wy- darzenia i zjawiska reli- gijne, które wpłynęły na budowanie tożsamości narodowej Polaków; E.5.10. wskazuje dzia- łania na rzecz jedności Kościoła i tolerancji religijnej.	E.5.a. okazuje szacu- nek dla historii Kościo- ła w Polsce; E.5.b. kształtuje posta- wę patriotyzmu i od- powiedzialności za losy narodu; E.5.c. naśladuje przy- kład świętych polskich.
F. Wpro- wadzenie do misji.	F.1. Misyjna działal- ność Kościoła.	F.1.1. wyjaśnia, na czym polega misyjna natu- ra Kościoła; F.1.2. w oparciu o teksty biblijne i nauczanie Ko- ścioła opisuje jego mi- syjną działalność;	F.1.a. włącza się w róż- ne formy pomocy mi- sjom; F.1.b. angażuje się w dzieła misyjne; F.1.c. przejawia posta- wę misyjną.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
F. Wprowadzenie do misji.		F1.3. omawia przykłady działalności misyjnej, zaangażowania osób duchownych i świeckich.	
	F2. Odpowiedzialność świeckich za Kościół. Pojęcie i istota apostołstwa. Zaangażowanie chrześcijanina w różne formy apostołstwa. Zadania chrześcijanina w życiu społecznym. Świadkowie wiary – biblijni i święci.	F2.1. opisuje możliwości i podaje przykłady apostołstwa w Kościele, rodzinie, szkole, różnych środowiskach rówieśniczych i na portalach społecznościowych; F2.2. uzasadnia wartość angażowania się w wolontariat; F2.3. podaje przykłady bezinteresownej troski o ludzi w potrzebie (chorych, samotnych, niepełnosprawnych, biednych, uzależnionych, bezradnych, wykluczonych społecznie); F2.4. podaje przykłady ludzi zaangażowanych w apostołstwo (także współczesnych).	F2.a. włącza się w różne formy apostołstwa; F2.b. angażuje się w ewangelizacyjną działalność Kościoła; F2.c. angażuje się w akcje pomocy potrzebującym; F2.d. odpowiedzialnie uczestniczy w różnych formach wolontariatu; F2.e. w świadectwie świętych szuka wskazówek dla siebie.
	F3. Główne religie w świecie. Podobieństwa i różnice pomiędzy chrześcijaństwem i wielkimi religiami.	F3.1. omawia ogólnie zjawisko religii; F3.2. wyjaśnia na przykładach różnicę między wyznaniami chrześcijańskimi a religiami niechrześcijańskimi; F3.3. wymienia główne religie monoteistyczne i politeistyczne w świecie (chrześcijaństwo, judaizm, islam, buddyzm, hinduizm); F3.4. wyjaśnia, co znaczy powszechność zbawienia; F3.5. wymienia kręgi przynależności do Kościoła Chrystusowego i przyporządkowania do ludu Bożego;	F3.a. szanuje inne religie i ich wyznawców; F3.b. dba o własną tożsamość jako katolika; F3.c. swoim życiem daje świadectwo o wyznawanej wierze w Chrystusa; F3.d. zachowuje czujność wobec propozycji sekt.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
F. Wprowadzenie do misji.		F.3.6. opisuje podstawowe założenia doktrynalne judaizmu, islamu, buddyzmu i hinduizmu; F.3.7. ukazuje wartość i specyfikę chrześcijaństwa na tle innych religii; F.3.8. uzasadnia właściwą postawę chrześcijanina wobec sekt.	

c. Zalecane warunki i sposoby realizacji

W trosce o prawidłowe wspieranie uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej w formowaniu osobowości i charakteru, interioryzacji wartości oraz kształtowaniu postaw społecznych, moralnych i religijnych katecheta jest zobowiązany do podejmowania zróżnicowanych rozwiązań dydaktycznych, wychowawczych i katechetycznych w szkole oraz w parafii. W swojej pracy powinien umiejętnie dobierać obok tradycyjnych form, metod i środków również rozwiązania metodyczne aktywizujące o różnym stopniu trudności. Zapewnią one integrację kształcenia ogólnego z edukacją religijną i wychowaniem w wierze oraz rozbudzą pozytywną motywację uczniów o różnym poziomie życia chrześcijańskiego do aktywnego udziału w szkolnych lekcjach religii i katechezie parafialnej. Godne uwagi są tu projekty edukacyjne, które wspomagają katechizowanych w kształtowaniu umiejętności samodzielnego docierania do informacji i prezentowania efektów własnej pracy. Tego rodzaju działania należy powiązać z różnymi formami zaangażowania społecznego uczniów, podejmowanymi m.in. w ramach Szkolnego Koła Caritas oraz wolontariatu szkolnego, zwłaszcza odnoszącego się do pomocy ludziom potrzebującym. Mogą one pomóc w kształtowaniu u uczniów postaw prospołecznych i rozwijaniu kreatywności oraz w odkrywaniu przydatności poszczególnych treści nauczania religii w codziennym życiu. Stanowią też szansę do podejmowania działań ewangelizacyjnych.

Udział w lekcji religii uczniów, którzy pochodzą z rodzin niepełnych i dysfunkcyjnych rodzi potrzebę rzetelnego poznania wychowanków, zdiagnozowania ich problemów i poszukiwania sposobów, które wspomagają

proces wychowania w szkole. Szczególnie ważne jest nawiązanie kontaktu z uczniami, służyć im radą i pomocą oraz wierne towarzyszenie w odkrywaniu własnej wartości, rozpoznawaniu znaczenia zasad moralnych i kierowania się nimi w codziennym życiu. Stąd też katecheta powinien prowadzić z uczniami rozmowy nie tylko w czasie zajęć, ale także w innych sytuacjach, być dyspozycyjnym na przerwach, otwartym, refleksyjnym, wrażliwym na zachowania i wypowiedzi uczniów. Powinien też wykazywać zdolność diagnozowania problemów oraz odczytywania skrywanych przez uczniów uczuć, potrzeb i przeżyć. Konieczna jest też ścisła współpraca katechety z pedagogiem i psychologiem szkolnym w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych i profilaktycznych w środowisku szkolnym. Wspólne realizowanie tych zadań odgrywa ważną rolę w procesie wspierania uczniów w dążeniu do pełnej dojrzałości fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej.

W wychowaniu osobowym ważną rolę pełnią przykłady i autorytety. W nauczaniu religii w szkole właściwe jest sięganie do wzorów wskazanych przez Kościół, czyli postaci świętych i beatyfikowanych, w tym do świadków wiary XX wieku oraz chrześcijan XXI wieku. W klasach V–VIII szkoły podstawowej należy również zwrócić uwagę na współczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, do których uczniowie mają swobodny dostęp. Stanowią one szansę na wzbogacenie tradycyjnych sposobów nauczania religii i wychowania chrześcijańskiego. Katecheta powinien posługiwać się nowoczesnymi środkami dydaktycznymi. Jednocześnie współczesne technologie informacyjno-komunikacyjne rodzą nowe wyzwania związane z wychowaniem uczniów do odpowiedzialnego korzystania z nich.

d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną

Korelacja w nauczaniu religii na etapie szkoły podstawowej (klasy V–VIII), rozumiana jako merytoryczne wiązanie ze sobą tych samych lub zbliżonych do siebie treści z różnych przedmiotów kształcenia ogólnego, służy wspieraniu uczniów w ich wszechstronnym rozwoju i kształtowaniu tożsamości chrześcijańskiej. Ma ona na celu uzupełnianie o aspekty aksjologiczne i religijne wiedzy przekazywanej na innych przedmiotach. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego* wyznacza także niektóre zadania i cele istotne dla działań formacyjnych w wychowaniu chrześcijańskim.

Język polski – klasy V–VI

- Kształcenie literackie i kulturowe:
 - realistyczne i fantastyczne;
 - niektóre gatunki literackie, środki stylistyczne i ich funkcje;
 - znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
 - interpretacja tekstów;
 - wartości w utworze oraz wartości ważne dla bohatera;
 - rozumienie tekstu: informacje wyrażone wprost i pośrednio, ważne i drugorzędne;
 - odczytywanie tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, drama, spektakl teatralny).
- Tworzenie wypowiedzi:
 - dialog, opowiadanie, opis, list, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, opis przeżyć wewnętrznych, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;
 - plan odtwórczy i twórczy tekstu, notatka;
 - komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;
 - scenariusz filmowy na podstawie fragmentów książki oraz własnych pomysłów.
- Lektury:
 - Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa*;
 - John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*;
 - *Biblia*: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, o talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym Samarytaninie.

Język polski – klasy VII–VIII

- Kształcenie literackie i kulturowe:
 - problematyka egzystencjalna w tekstach literackich;
 - interpretacja utworów literackich z odwołaniem do wartości uniwersalnych związanych z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi oraz hierarchizacja wartości;
 - interpretacja utworów literackich z uwzględnieniem kontekstu, np. biograficznego, historycznego, historycznoliterackiego, kulturowego, filozoficznego, społecznego.

- Odbiór tekstów kultury:
 - wyszukiwanie i porządkowanie potrzebnych informacji w tekście;
 - interpretacja dzieł sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
 - różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularno-naukową i publicystyką.
- Tworzenie wypowiedzi. Elementy retoryki:
 - środki retoryczne oraz ich oddziaływanie na odbiorcę;
 - różnica między przykładem a argumentem;
 - wymiana poglądów: zgadzanie się z cudzymi poglądami lub polemizowanie z nimi oraz rzeczowe uzasadnienie własnego zdania;
 - manipulacja językowa a zasady etyki wypowiedzi.
- Lektury obowiązkowe: Charles Dickens, *Opowieść wigilijna*; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*;
- Lektury uzupełniające: Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei* (fragmenty).

Muzyka i plastyka

W nauczaniu religii ważne jest sięganie do treści dotyczących narodowego i światowego dziedzictwa kulturowego, związanych z twórczością muzyczną i plastyczną. W ten sposób katecheta wprowadza w zagadnienie funkcji religii w kulturze. Śpiew, grę na instrumencie oraz tworzenie w różnych formach plastycznych rozwijamy na lekcjach religii oraz w pracy metodą projektu edukacyjnego o charakterze interdyscyplinarnym:

- przykłady muzycznej twórczości ludowej, obrzędy, zwyczaje, tradycje swojego regionu;
- tworzenie artystycznych projektów edukacyjnych o charakterze interdyscyplinarnym (również z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych).

Historia

W nauczaniu religii wprowadzającym w dzieje biblijne i kulturę starożytnego Wschodu oraz w dzieje starożytnego chrześcijaństwa i historię Kościoła należy nawiązać do wiedzy historycznej o starożytności oraz o średniowieczu. Do historii narodowej nawiązuje się poprzez prezentowanie wielkich postaci Kościoła w Polsce. Jest to okazja do ukazania sensu historii człowieka w świetle Objawienia.

- Cywilizacje starożytne:
 - cywilizacje starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela) oraz cywilizacje starożytnej Grecji i Rzymu;

- charakterystyka religii starożytnego Izraela;
- różnica między politeizmem a monoteizmem;
- narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.
- Bizancjum i świat islamu:
 - zasięg ekspansji arabskiej i wpływ cywilizacji muzułmańskiej na Europę.
- Średniowieczna Europa:
 - przyczyny i skutki rozłamu w Kościele w XI wieku, relacje między władzą cesarską a papieską;
 - przyczyny i skutki krucjat.
- Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy:
 - rola Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego;
 - Polska w okresie wczesnopiastowskim;
 - okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski.
- Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego:
 - najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi oraz zagrożeniem najezdami;
 - proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku, rola władców piastowskich oraz Kościoła.
- Polska w XIV i XV wieku:
 - przyczyny i następstwa unii Polski z Wielkim Księstwem Litewskim;
 - najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w XIV i XV wieku.
- „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim:
 - charakterystyczne cechy renesansu europejskiego;
 - przyczyny i następstwa reformacji, działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina, okoliczności powstania Kościoła anglikańskiego;
 - cele zwołania Soboru Trydenckiego i reforma Kościoła katolickiego;
 - obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich.
- Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów:
 - stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej;
 - główne założenia konfederacji warszawskiej.
- Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku:
 - główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją; przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego;

- charakterystyczne cechy kultury baroku, przykłady architektury i sztuki we własnym regionie.
- Europa w XVII i XVIII wieku:
 - idee oświecenia, przykłady ich zastosowania w nauce, literaturze, architekturze i sztuce.
- Rzeczpospolita Obojga Narodów w 1. połowie XVIII wieku:
 - przyczyny i przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
 - zjawiska świadczące o postępie gospodarczym, rozwoju kultury i oświaty.
- Rewolucja francuska:
 - główne przyczyny rewolucji i jej rezultaty;
 - zasady zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.
- Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej:
 - cele i konsekwencje konfederacji barskiej;
 - najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 Maja;
 - charakterystyczne cechy polskiego oświecenia.
- Ziemie polskie w latach 1815–1848:
 - przyczyny wybuchu powstania listopadowego, położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, główne nurty oraz postaci Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju.
- Powstanie styczniowe:
 - pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania, w tym rewolucja moralna 1861–1862;
 - formy represji popowstaniowych.
- Europa i świat w 2. połowie XIX i na początku XX wieku:
 - nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.
- Ziemie polskie pod zaborami w 2. połowie XIX i na początku XX wieku:
 - cele i metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rusyfikacja, germanizacja (*Kulturkampf*), autonomia galicyjska;
 - postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
 - formowanie się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków.
- Europa i świat po I wojnie światowej:
 - kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
 - oblicza totalitaryzmu (włoskiego faszystów, niemieckiego narodowego socjalizmu, systemu sowieckiego): ideologia i praktyka.

- II Rzeczpospolita w latach 1921–1939:
 - skala i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego.
- Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej:
 - społeczna, narodowościowa i wyznaniowa struktura państwa polskiego.
- Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 roku, agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września):
 - przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków, np. obrona poczty w Gdańsku, walki o Westerplatte.
- II wojna światowa i jej etapy:
 - polityka Niemiec na terenach okupowanej Europy;
 - zagłada Żydów i Romów oraz eksterminacja innych narodów;
 - przykłady bohaterstwa Polaków ratujących Żydów z Holocaustu;
 - Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką;
 - przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich (Palmiry, Katyń, kaźń profesorów lwowskich, Zamojszczyzna);
 - polityczna i militarna działalność polskiego państwa podziemnego, w tym formy oporu wobec okupantów.
- Początki komunizmu w Polsce:
 - postawy Polaków wobec nowych władz, ze szczególnym uwzględnieniem oporu zbrojnego (żołnierze niezłomni [wyklęci]).
- Stalinizm w Polsce i jego skutki:
 - system terroru stalinowskiego w Polsce i jego skutki;
 - przyczyny i skutki poznańskiego czerwca 1956 r. (powstanie poznańskie).
- Polska w latach 1957–1981:
 - znaczenie roli Kościoła katolickiego dla stosunków politycznych i społecznych;
 - rola Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany społeczne i polityczne;
 - charakterystyka ruchu społecznego „Solidarność”.
- Dekada 1981–1989:
 - postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego.
- Narodziny III Rzeczypospolitej:
 - przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.

Wiedza o społeczeństwie

Katecheta włącza się w proces wychowywania odpowiedzialnego obywatela i wskazuje – w razie potrzeby polemicznie – właściwe miejsce wartości obywatelskich w życiu chrześcijanina, pomagając odkryć fundament wartości etycznych.

- Społeczna natura człowieka:
 - człowiek istotą społeczną;
 - znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania);
 - zasady komunikowania się;
 - sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej;
 - podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;
 - przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; różne formy zachowań asertywnych;
 - sposoby rozwiązywania konfliktów oraz ich zalety i wady.
- Rodzina:
 - rodzina jako grupa społeczna; rola rodziców i osób starszych w rodzinie;
 - wartości ważne dla rodziny; wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci;
 - prawa i obowiązki dzieci w rodzinie.
- Prawa człowieka:
 - godność człowieka: podstawa różnych systemów moralnych, źródło powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka;
 - przeciwstawianie się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.
- Nieletni wobec prawa:
 - zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną;
 - korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów Internetu;
 - przemoc w cyberprzestrzeni i odpowiednia reakcja na nią.
- Wspólnoty narodowe/etniczne i Ojczyzna:
 - przejawy postawy patriotycznej młodego i dorosłego człowieka;
 - różne tożsamości społeczno-kulturowe i ich współistnienie;
 - przejawy ksenofobii, rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu oraz potrzeba przeciwstawiania się tym zjawiskom.

- Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie:
 - cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna);
 - przykłady działań wybitnych Polaków,
- Środki masowego przekazu:
 - funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; znajdowanie w mediach wiadomości na wskazany temat;
 - różnica między informacją o faktach a komentarzem i opinią, rzetelność dziennikarstwa;
 - funkcje reklamy i krytyczna analiza wybranego przekazu reklamowego;
 - cele kampanii społecznych i analiza materiału z wybranej kampanii tego rodzaju;
 - znaczenie opinii publicznej.
- Sprawy międzynarodowe:
 - wybrane problemy społeczne współczesnego świata (np. głód, zanieczyszczenie środowiska);
 - propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

Geografia

W nauczaniu religii nawiązuje się do tych treści, które pomagają wzmocnić poczucie tożsamości narodowej, budzą szacunek dla innych kultur oraz kształtują postawę odpowiedzialności za środowisko i pomagają budować właściwe relacje ze środowiskiem naturalnym.

- Geografia Europy:
 - szacunek i zrozumienie innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju.
- Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy: dziedzictwo przyrodnicze Polski:
 - współodpowiedzialność obywateli za stan środowiska przyrodniczego Polski.

Biologia

Katecheta nawiązuje do wiedzy ucznia o funkcjonowaniu własnego organizmu i psychiki, co pomaga kształtować odpowiedzialność za siebie, innych i przyrodę w duchu Bożych przykazań. W nauczaniu religii dotyczącym stworzenia świata

i człowieka ważne jest ukazanie niesprzeczności między naukami przyrodniczymi (np. teorii ewolucji) a Objawieniem.

- Układ nerwowy:
 - sposoby radzenia sobie ze stresem;
 - negatywny wpływ na funkcjonowanie układu nerwowego niektórych substancji psychoaktywnych.
- Rozmnażanie i rozwój:
 - etapy rozwoju przedurodzeniowego człowieka (zygota, zarodek, płód), wyjaśnienie wpływu różnych czynników na rozwój zarodka i płodu;
 - cechy fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka;
 - zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową.
- Ewolucja życia:
 - istota procesu ewolucji organizmów i źródła wiedzy o jej przebiegu;
 - podobieństwa i różnice między człowiekiem a małpami człekokształtnymi jako wynik procesów ewolucyjnych.
- Ekologia i ochrona środowiska:
 - racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.
- Zagrożenia różnorodności biologicznej:
 - formy ochrony przyrody w Polsce i konieczność ich stosowania dla zachowania gatunków i ekosystemów.

Wychowanie fizyczne

- Edukacja zdrowotna:
 - czynniki, które wpływają pozytywnie i negatywnie na zdrowie i samopoczucie;
- Kompetencje społeczne:
 - zasady „czystej gry”: szacunku dla rywala, respektowania zasad gry, podporządkowania się decyzjom sędziego;
 - właściwie zachowanie w sytuacji zwycięstwa i porażki;
 - zachowanie się w sytuacjach związanych z aktywnością taneczną.

Edukacja dla bezpieczeństwa

Nauczanie religii włącza się w wychowanie uczniów do odpowiedzialności za swoje zdrowie i za mądre relacje z innymi – nawiązując do wartości chrześcijańskich (np. do treści związanych z Dekalogiem).

- Edukacja zdrowotna
 - zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu, szczególnie często występujące wśród nastolatków;
 - dobieranie i demonstrowanie umiejętności komunikacji interpersonalnej istotnych dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie);
 - samoocena zachowania związanego ze zdrowiem;
 - współtworzenie warunków środowiskowych i społecznych korzystnych dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.).

Wychowanie do życia w rodzinie

- Rodzina:
 - dojrzałość do małżeństwa i założenia rodziny, kryteria wyboru współmałżonka, motywy zawierania małżeństwa oraz czynniki warunkujące trwałość i powodzenie relacji małżeńskiej i rodzinnej;
 - typy struktury rodziny: wielopokoleniowa, pełna, niepełna, zrekonstruowana;
 - szacunek do członków rodziny i wyrażenie im wdzięczności;
 - komunikowanie uczuć, wyrażanie pamięci, składanie życzeń z okazji rodzinnych uroczystości, uprzejmość i uczynność każdego dnia;
 - rodzinne wychowanie do miłości, prawdy, uczciwości, wychowanie patriotyczne, religijne, moralne;
 - wartości i tradycje ważne w rodzinie, w tym wspólne świętowanie, organizacja i przeżywanie wolnego czasu;
 - zasady *savoir vivre'u* wobec gości i najbliższych członków rodziny.
- Dojrzewanie:
 - kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej;
 - różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewcząt i chłopców, identyfikacja z własną płcią;
 - zagrożenia okresu dojrzewania, takie jak: uzależnienia chemiczne i behawioralne, presja seksualna, pornografia, cyberseks, prostytutka nieletnich, profilaktyka;
 - problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi;
 - budowanie relacji międzypersonalnych, istota: koleżeństwa i przyjaźni, sympatii młodzieńczych, pierwszych fascynacji, zakochania, miłości;

- potrzeba i wartość wzajemnego szacunku, udzielania pomocy, empatii i współpracy;
- podział obowiązków, praca i rekreacja, tworzenie atmosfery świętowania;
 - rola autorytetów w życiu człowieka, osoby uznane za autorytety.
- Seksualność człowieka:
 - pojęcia związane z seksualnością: męskość, kobiecość, komplementarność, miłość, wartość, małżeństwo, rodzicielstwo, odpowiedzialność; integracja seksualna;
 - główne funkcje płciowości, takie jak: wyrażanie miłości, budowanie więzi i rodzicielstwo, a także wzajemna pomoc i uzupełnianie, integralna i komplementarna współpraca płci;
 - odpowiedzialność mężczyzny i kobiety za sferę seksualną i prokreację;
 - związek istniejący pomiędzy aktywnością seksualną a miłością i odpowiedzialnością; problemy związane z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej;
 - argumenty biomedyczne, psychologiczne, społeczne i moralne za inicjacją seksualną w małżeństwie;
 - przyczyny, skutki i profilaktyka przedwczesnej inicjacji seksualnej;
 - różnice pomiędzy edukacją a wychowaniem seksualnym;
 - różne odniesienia do seksualności: permissywne, relatywne i normalatywne;
 - wartość trwałości małżeństwa dla dobra rodziny.
 - Życie jako fundamentalna wartość:
 - życie jako wartość;
 - planowanie dzietności rodziny, odpowiedzialne rodzicielstwo;
 - fazy psychofizycznego rozwoju człowieka w okresie prenatalnym i postnatalnym;
 - szacunek dla ludzkiego ciała, podstawy higieny, troska o zdrowie;
 - osoby z niepełnosprawnością jako wartościowi partnerzy w koleżeństwie, przyjaźni, miłości i rodzinie;
 - troska o osoby chore i umierające, pamięć o zmarłych, współtworzenie bliskim w przeżywaniu żałoby.
 - Płodność:
 - płodność jako wspólna sprawa kobiety i mężczyzny;
 - metody rozpoznawania płodności, ich przydatność w planowaniu rodziny i diagnostyce zaburzeń;

- pojęcie antykoncepcji i jej rodzaje, ocena stosowania poszczególnych środków antykoncepcyjnych w aspekcie medycznym, psychologicznym, ekologicznym, ekonomicznym, społecznym i moralnym;
- różnice między antykoncepcją a naturalnym planowaniem rodziny, zapłodnieniem *in vitro* a naprotechnologią;
- gotowość członków rodziny na przyjęcie dziecka z niepełnosprawnością;
- sytuacja rodzin mających trudności z poczęciem dziecka i doświadczających śmierci dziecka przed narodzeniem.

Język obcy nowożytny oraz języki mniejszości narodowej lub etnicznej:

- korelacja dotyczy słownictwa religijnego, tekstów biblijnych i modlitw.

3. Współpraca środowisk wychowawczych

a. Rodzina

Rodzina pełni ważną funkcję w religijnym wychowaniu dziecka i dlatego rodzice są jego pierwszymi katechetami. W tym okresie należy starannie zaplanować spotkania z rodzicami na każdym etapie edukacji. Okolicznością sprzyjającą współpracy szkoły, rodziny i parafii jest przygotowanie do sakramentu bierzmowania, obejmujące klasy VI–VIII. Należy organizować cykliczne oraz okazjonalne spotkania z rodzicami i szukać różnych sposobów kontaktu z nimi, zarówno w szkole, jak i w parafii. Celem spotkań ma być pomoc rodzicom w pełnieniu funkcji pierwszych katechetów swych dzieci poprzez pogłębienie ich osobistej relacji z Panem Bogiem.

b. Parafia

„Parafia jest zacznym każdej formy katechezy” (DOK 257), także tej szkolnej, dlatego należy dążyć, aby lekcje religii prowadziły do czynnego udziału uczniów w liturgii poprzez systematyczne przystępowanie do sakramentów świętych, zwłaszcza sakramentu pokuty i pojednania oraz pełnego udziału w Eucharystii. Na początku przygotowania uczniów do sakramentu bierzmowania, co jest jednym z celów katechezy na tym etapie, warto zorganizować nabożeństwo

połączone z uroczystym odnowieniem przyrzeczeń chrzcielnych, z udziałem rodziców i chrzestnych, uwieńczone wręczeniem tekstu *Wyznania wiary*.

Przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania, wykorzystujące osiągnięcia uczniów związane z nauką religii w szkole, ma realizować funkcję wtajemniczenia. Program działań katechetycznych tego przygotowania winien być wszechstronny i różnorodny. Jego stałe elementy powinny uwzględniać następujące założenia:

- środowiskiem formacji przygotowującej do bierzmowania jest zasadniczo parafia zamieszkania ucznia;
- formy przygotowań to: spotkania w małych grupach, spotkania ogólne wszystkich kandydatów, celebracje w kościele, praca w grupach, działania o charakterze charytatywnym;
- treści działań katechetycznych w parafii pozostają w korelacji z treściami nauki religii w szkole, przy czym priorytety tych działań cechuje formacja, przeżyciowość i wspólnotowość;
- każda diecezja realizuje te założenia zgodnie ze własnymi tradycjami.

Naturalną konsekwencją formacji młodzieży na tym etapie jest jej zaangażowanie i dalsza formacja w grupach religijnych, takich jak: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ruch Światło-Życie, służba liturgiczna.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Katecheza tożsamości chrześcijańskiej

1. Charakterystyka uczniów w szkole ponadpodstawowej

Etap szkoły ponadpodstawowej to dla młodzieży czas kształtowania własnej tożsamości oraz początek drogi ku samodzielności. Młodzież napotyka w tym okresie sytuacje dla siebie niezrozumiałe, np. kłopoty osobiste, zawody miłosne, konflikty psychiczne, depresje, niepowodzenia w szkole, poczucie braku bezpieczeństwa i zrozumienia, z którymi nie potrafi sobie poradzić. Z jednej strony młodzi czują się już dorośli i tak chcą być traktowani, z drugiej zaś potrzebują pomocy, ponieważ sami nie mogą sprostać zaistniałym problemom. Dla niektórych grupy rówieśnicze stają się źródłem doświadczeń, zastępują środowisko rodzinne, dają poczucie bezpieczeństwa, pozwalają rozładować stresy i napięcia. Większość wykazuje zainteresowanie dalszą nauką oraz doskonaleniem własnej osobowości. Młodzi ludzie szukają szczęścia i odwzajemnionej miłości, dążą do zdobycia wiedzy o świecie i prawach nim rządzących, myślą o znalezieniu interesującej pracy, która da satysfakcję i zadowolenie. Łatwo przechodzą od radości do smutku, od entuzjazmu do zniechęcenia, od nadziei do rozpacz, co jest to skutkiem ich chwiejności emocjonalnej. Ta sama osoba przejawia nieraz biegunowo przeciwne skłonności. Ważnym kierunkiem rozwoju emocjonalnego jest przyjazne i pełne zrozumienia towarzyszenie.

Jedną z dominujących cech tego okresu jest przekora, która ujawnia się jako krnąbrność lub nieposłuszeństwo wobec rodziców i wychowawców. Zachowanie nabiera czasami cech arogancji, bezczelności i przesadnej pewności siebie, a nieopanowany sposób bycia prowadzi do częstych konfliktów z otoczeniem. Negatywny stosunek do otoczenia może przerodzić się w negatywną postawę wobec całego społeczeństwa oraz obowiązujących norm i przepisów. Innym przejawem aktywności wolitywnej młodzieży jest potrzeba czynu, która często ma charakter „wyczynu” i nie mieści się w ramach powszechnie przyjętych norm zachowania. Młodzi w tym okresie dopuszczają się różnych wybryków powodowanych wyładowaniem energii oraz pokazaniem odwagi i bohaterstwa. Dopuszczanie się czynów nieprzejętych świadczy o napięciu emocjonalnym domagającym się silnych wrażeń i mocnych przeżyć.

U części młodzieży można zauważyć poczucie niedowartościowania: braku miłości, akceptacji, poczucia bezpieczeństwa i pewności, że komuś na niej zależy. Młodzi poszukują wzorców, z których mogliby korzystać. Dużo czasu spędzają w świecie Internetu, seriali telewizyjnych i gier komputerowych. Czasopisma lansują swoich idoli, których życie i postępowanie jest niejednokrotnie całkowicie sprzeczne z nauką Kościoła. Media, które w dużej mierze kształtują gusta i postawy młodych, w istotny sposób biorą udział w procesie wychowania młodego pokolenia. Dochodzi do tego deprecjonowanie roli Kościoła.

Młodość to także przywiązywanie się do osób spoza rodziny, co niekiedy skutkuje rozluźnieniem związków emocjonalnych z najbliższymi. Staje się to źródłem konfliktów, jednak nie prowadzi do odrzucenia wartości i norm rodzicielskich. W tym okresie dla młodzieży dbającej o rozwój intelektualny i emocjonalny znaczenia nabierają przyjaźnie, które są nawiązywane z osobami o zbliżonym poziomie rozwoju i podobnych zainteresowaniach.

Wśród przemian zachodzących w okresie dorastania można zauważyć wzrost autonomii emocjonalnej przy podejmowaniu decyzji. Dorastając, młody człowiek pragnie samodzielnie decydować o własnym losie, wyborach, niekiedy kosztem popełnianych błędów. Na ten proces przyjmowania wartości i integrowania ich na płaszczyźnie osobowościowej znaczący wpływ ma poziom rozwoju zdolności poznawczych. Wyrazem rosnącej niezależności jest zwiększanie samodzielności przy rozwiązywaniu różnych problemów życiowych, respektujących wewnętrzne „ja” oraz zewnętrzne realia. Zakres dokonujących się przemian wpływa na kształtowanie się własnej tożsamości. Wraz z jej rozwojem rośnie szacunek i zaufanie do samego siebie, wiara we własne siły, potrzeba uznania ze strony osób znaczących, świadomość i przekonanie o słuszności kierunku własnej drogi życiowej.

Doświadczenia wynoszone ze szkoły mają nie tylko aspekt sprawnościowy, lecz także emocjonalny, duchowy i społeczny. Edukacja reguluje stosunek do samego siebie i świata, wyposaża w określony system wartości, poprzez który uczy się akceptowanych społecznie zachowań, prawidłowego reagowania na zachowania innych ludzi, wywoływania właściwych reakcji na własne zachowania, czyli całokształtu postaw przyjętych w danej kulturze.

Okres adolescencji to czas dojrzewania do religijnej pełnoletniości, która uzewnętrznia się w zdolności do samodzielnego życia religijnego. Powierzchna obserwacja zachowań prowadzi do wniosku, że wielu młodych ludzi

nie interesuje się sprawami religii, a zagadnienia te zajmują mało znaczące miejsce w ich „rankingu światopoglądowym”.

Młodzież jest wewnętrznie zróżnicowana w sferze wierzeń i pragnień religijnych, moralności oraz nastawienia do Kościoła jako instytucji. Z badań wynika, że wśród młodych Polaków brakuje spójności postaw dotyczących dogmatów wiary i norm moralnych. Młodzież polska ujawnia bunt i opór wobec Kościoła jako instytucji, kwestionuje jego standardy etyczne i moralne, obejmujące moralność osobistą i społeczną, w szczególności odrzuca wpływ etyki Kościoła na sferę seksualności i na moralność małżeńsko-rodzinną. Zdarzają się osoby, które zrywają kontakt z wiarą, religią i moralnością katolicką, deklarując akceptację etyki humanistycznej i kultury świeckiej czy duchowości ateistycznej.

Z drugiej strony wśród ludzi młodych odnotowuje się dużą liczbę nawróceń, obserwuje się niezwykłą żarliwość modlitewną i pasję w praktykach religijnych. Dla wielu modlitwa jest światłem i źródłem siły oraz odwagi do życia altruistycznego, wytycza i koryguje cele, kierunki i zadania, a także daje moc do przeżywania codziennych problemów i trudności.

2. Podstawa programowa nauczania religii w szkole ponadpodstawowej

a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne

Katecheza na poziomie szkoły ponadpodstawowej jest ukierunkowana na wspomaganie dojrzewania w wierze. Wzbudza potrzebę i kształtuje umiejętności dawania świadectwa oraz podejmowania apologii wiary, a także odczytywania powołania i odkrywania miejsca w świecie, Kościele, narodzie i rodzinie.

- 1) **Wspomaganie w osiąganiu dojrzałości w wierze.** Ukazanie wiary jako relacji osobowej. Integrowanie przyjmowanych treści wiary. Dążenie do zgodności postaw z deklarowaną wiarą.
- 2) **Pogłębianie znajomości Biblii i Tradycji.** Uzasadnienie natchnionego charakteru Biblii. Analizowanie tekstów biblijnych i religijnych oraz korzystanie z nich w uzasadnianiu wiary.
- 3) **Odkrywanie słowa Bożego jako źródła odpowiedzi na pytania egzystencjalne.** Aktualizacja orędzia biblijnego. Ukazywanie w tekstach

biblijnych Boga działającego na rzecz człowieka. Wspieranie interioryzacji tekstów biblijnych i nauczania Kościoła.

- 4) **Kształtowanie hierarchii wartości w oparciu o Boże Objawienie.** Pomoc w rozpoznawaniu i hierarchizacji wartości w celu dokonywania właściwych wyborów.
- 5) **Towarzyszenie w odkrywaniu powołania chrześcijańskiego.** Wspieranie w odnajdywaniu miejsca w świecie. Wychowywanie do odpowiedzialnego pełnienia różnych ról w społeczeństwie. Wskazywanie zróżnicowanych zadań wynikających z przyjęcia sakramentów świętych.
- 6) **Kształtowanie tożsamości eklezyjalnej.** Pomoc w odkrywaniu miejsca i zadań w Kościele. Wychowywanie do identyfikacji i odpowiedzialności za wspólnotę. Przedstawianie wydarzeń z historii Kościoła (poznawanych współbieżnie z nauczaniem historii w szkole), ich religijnej interpretacji oraz związku ze współczesnością.
- 7) **Przygotowanie do podejmowania działań apostołskich.** Wprowadzanie do dojrzałego udziału w misji Chrystusa i Kościoła: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Budzenie potrzeby dawania świadectwa wiary oraz odpowiedzialności za misję.

b. Treści, wymagania szczegółowe i postawy uczniów

Treści i wymagania szczegółowe oznaczone * realizowane są jedynie w liceum i technikum.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.1. Chrześcijańska koncepcja człowieka i świata.	A.1.1. wskazuje na źródła koncepcji człowieka i świata; A.1.2. wyjaśnia chrześcijańską wizję człowieka i świata; A.1.3. charakteryzuje główne koncepcje dotyczące człowieka i świata*.	A.1.a. identyfikuje się z chrześcijańską koncepcją człowieka i świata oraz konsekwentnie stosuje ją w swoim życiu.
	A.2. Drogi poznania Boga.	A.2.1. charakteryzuje drogi poznania Boga (świat i człowiek)*;	A.2.a. jest otwarty na poszukiwanie Boga;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.2.2. rozróżnia objawienie naturalne, nadprzyrodzone i prywatne.	A.2.b. dzieli się własnym doświadczeniem poznania Boga.
	A.3. Religie a chrześcijaństwo.	A.3.1. podaje wiadomości na temat najważniejszych religii świata oraz wyznań chrześcijańskich; A.3.2. wskazuje specyfikę chrześcijaństwa na tle innych religii.	A.3.a. rozwija postawę otwartości, tolerancji i dialogu, rozumianego jako poszukiwanie prawdy, skoncentrowanego na dobru; A.3.b. utożsamiania się z wyznawaną wiarą.
	A.4. Objawienie nadprzyrodzone i jego przekazywanie. Tradycja a Pismo Święte. Interpretacja depozytu wiary – Urząd Nauczycielski Kościoła. Natchnienie biblijne.	A.4.1. opowiada o objawianiu się Boga światu (motywach, etapach i formach); A.4.2. charakteryzuje istotę Tradycji i formy jej przekazywania*; A.4.3. definiuje natchnienie biblijne; A.4.4. odróżnia w Biblii czynnik boski od własnego wkładu autorów.	A.4.a. kształtuje postawę szacunku i postuszeństwa wobec Pisma Świętego.
	A.5. Księgi, języki biblijne i gatunki literackie w Biblii. Zasady interpretacji tekstów biblijnych.	A.5.1. podaje podstawowe wiadomości na temat Biblii; A.5.2. interpretuje wybrane teksty biblijne w oparciu o poznane zasady.	A.5.a. jest przekonany o konieczności poznania Pisma Świętego.
	A.6. Wiara, akt wiary, wiara jako postawa, wiara i rozum, posłuszeństwo wiary. Postawy człowieka wobec Boga i ich konsekwencje (odrzućenie, obojętność, przyjęcie).	A.6.1. opisuje, czym jest wiara, rozumiana jako postawa całego życia; A.6.2. wyjaśnia zależność między wiarą i rozumem; A.6.3. analizuje znaczenie wolności dla wiary bądź niewiary człowieka.	A.6.a. dba o rozwój własnej wiary; A.6.b. podejmuje rozmowy z rówieśnikami na tematy wiary.
	A.7. Przymioty, imiona i obraz Boga. Tajemnica pozornej niemocy Boga.	A.7.1. charakteryzuje przymioty i imiona Boga, a na ich podstawie omawia obraz Boga; A.7.2. definiuje transcendencję i immanencję Boga wobec świata*;	A.7a. rozwija w sobie postawę wiary i zaufania Bogu; A.7.b. kształtuje umiejętność odpowiedzialnego korzystania z wolności i postawę synowskiego zaufania;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.7.3. odnosi prawdę o wszechmocy Boga do prawdy o ludzkiej wolności i jej konsekwencjach*.	A.7.c. kształtuje postawę szacunku dla wcielenia Boga w Jezusie Chrystusie.
	A.8. Świat znakiem Boga. Świat stworzony dla chwały Bożej. Świat stworzony z niczego.	A.8.1. wskazuje Boże pochodzenie świata i sens jego istnienia; A.8.2. wyjaśnia istotową różnicę pomiędzy tworzeniem (przekształcaniem) a stwarzaniem (z niczego)*.	A.8.a. prawidłowo odczytuje obecność i działanie Boga w świecie; A.8.b. umacnia w sobie postawę wdzięczności za stworzony świat i za dar życia.
	A.9. Istnienie aniołów. Aniołowie w życiu Kościoła.	A.9.1. wyjaśnia, kim są aniołowie; A.9.2. podaje biblijne przykłady działania aniołów.	A.9.a. wierzy w obecność Anioła Stróża i modli się do niego.
	A.10. Boże pochodzenie świata, piękno świata, porządek tygodnia.	A.10.1. wskazuje w świecie piękno i harmonię, które są pieczęcią Boga*; A.10.2. umie wartościować odpowiednio sztukę i kicz, piękno i brzydotę; A.10.3. odczytuje w świętowaniu niedzieli zachętę do odpoczynku i kontemplacji świata.	A.10.a. kształtuje w sobie postawę wrażliwości na piękno świata i natury, widzi w tym obraz Bożego piękna; A.10.b. troszczy się o piękno w swoim otoczeniu.
	A.11. Człowiek stworzony: – na obraz i podobieństwo Boże; – jako kobieta i mężczyzna; – do życia w raju.	A.11.1. wyjaśnia, na czym polega podobieństwo człowieka do Boga, rozumiane jako odpowiedzialność na dar, którym jest zapisany w człowieku obraz Boży; A.11.2. określa naturę człowieka; A.11.3. omawia konsekwencje stworzenia człowieka mężczyzną i kobietą; A.11.4. uzasadnia zamiar Boga wobec człowieka.	A.11.a. wyraża wdzięczność za dar stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boże; A.11.b. szanuje godność własną i innych osób; A.11.c. odpowiedzialnie kształtuje swoją seksualność jako Boży dar.
	A.12. Istota grzechu pierworodnego. Wolność i zniewolenie. Łaska Boga większa od grzechu człowieka. Jezus Chrystus, jedyny Syn Boży, Pan.	A.12.1. wyjaśnia istotę grzechu pierwszych rodziców; A.12.2. poprawnie interpretuje biblijną historię grzechu pierworodnego;	A.12.a. kształtuje postawę odpowiedzialności i dbałości o swoje życie, w tym życie duchowe;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary		A.12.3. wyjaśnia, czym jest protoewangelia; A.12.4. omawia działanie Boga ukierunkowane na ocalenie człowieka; A.12.5. podaje znaczenie tytułów mesjańskich*.	A.12.b. kształtuje w sobie postawę pokory, świadomości własnej grzeszności, ale również pragnienie jej przewycięzania oraz zaufania Bogu; A.12.c. kształtuje postawę posłuszeństwa Bogu.
	A.13. Bóg stał się człowiekiem. Jezus – prawdziwy Bóg i prawdziwy człowiek.	A.13.1. wskazuje wypełnienie zapowiedzi Starożytności w Jezusie Chrystusie*; A.13.2. wymienia motywy przyjścia Boga na ziemię; A.13.3. wyjaśnia podwójną naturę Osoby Jezusa Chrystusa.	A.13.a. z szacunkiem wypowiada tytuły Jezusa i używa ich w osobistej modlitwie; A.13.b. uznaje w Jezusie Boga.
	A.14. Maryja w Bożym zamyśle zbawienia świata i człowieka.	A.14.1. opowiada historię Maryi i wyjaśnia Jej rolę w życiu Kościoła, świata i chrześcijanina; A.14.2. omawia cztery dogmaty maryjne: Boże Macierzyństwo, Wieczyste Dziewictwo, Niepokalane Poczęcie i Wniebowzięcie.	A.14.a. kształtuje w sobie pobożność Maryjną oraz matczyną relację z Matką Bożą.
	A.15. Boże Narodzenie, dzieciństwo i życie ukryte Jezusa. Najważniejsze wydarzenia publicznej działalności Jezusa i ich znaczenie.	A.15.1. omawia wydarzenia związane z Bożym Narodzeniem i ich kontekst, wymienia najważniejsze wydarzenia z publicznej działalności Jezusa i interpretuje je.	A.15.a. przygotowuje się do owocnego przeżywania Świąt Bożego Narodzenia; A.15.b. kształtuje postawę ucznia Jezusa, zastuchanego w Jego słowa i podążającego za Nim.
	A.16. Męka i śmierć Jezusa oraz ich rozumienie w świetle wiary. Chrystus otwiera bramy zbawienia sprawiedliwym zmarłym przed Jego przyjściem.	A.16.1. wymienia okoliczności wydarzeń Wielkiego Tygodnia, omawia przebieg wydarzeń męki i śmierci Jezusa; A.16.2. przedstawia wydarzenia od śmierci krzyżowej Jezusa do zmartwychwstania, wyjaśnia znaczenie słów „zstąpił do piekieł”.	A.16.a. wyraża wdzięczność za zbawczą Mękę i Śmierć Jezusa; A.16.b. jest przekonany o wartości udziału w nabożeństwie drogi krzyżowej i Gorzkich żali.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A17. Wydarzenie zmartwychwstania. Sens i znaczenie zmartwychwstania. Epifanie Zmartwychwstałego.	A17.1. ukazuje sens i znaczenie zmartwychwstania Chrystusa; A17.2. omawia wydarzenia z życia Jezusa od Jego zmartwychwstania do wniebowstąpienia – wymienia sytuacje ukazujące się Zmartwychwstałego.	A17.a. rozwija postawę chrześcijańskiej nadziei; A17.b. kształtuje swoje życie w świetle prawdy o zmartwychwstaniu i w perspektywie życia wiecznego; A17.c. traktuje Chrystusa jako źródło nadziei odnośnie do własnego życia, obecnego i przyszłego.
	A18. Wniebowstąpienie Jezusa. Jezus Chrystus obecny <i>po prawicy Ojca</i> i w swoim Kościele. Jezus Chrystus powróci w chwale. Sąd nad żyjącymi i umarłymi.	A18.1. poprawnie wyjaśnia znaczenie wstąpienia Jezusa do nieba i Jego jednoczesne pozostanie ze swoim Kościołem; A18.2. prezentuje naukę Kościoła o końcu świata i Sądzie Ostatecznym.	A18.a. budzi w sobie postawę wdzięczności za obecność Jezusa w Kościele; A18.b. kształtuje pragnienie podążania za Chrystusem w drodze do nieba; A18.c. żyje ze świadomością spotkania z Chrystusem w dniu sądu.
	A19. Trzecia Osoba Trójcy Świętej odkrywana poprzez imię, określenia i symbole. Obecność i działanie Ducha Świętego w historii zbawienia i w Kościele.	A19.1. definiuje i opisuje imię, określenia i symbole Ducha Świętego; A19.2. rozpoznaje w tekstach biblijnych, w historii Kościoła i znakach czasu działanie Ducha Świętego*.	A19.a. kształtuje osobistą relację z Duchem Świętym; A19.b. umacnia się w przekonaniu o wiarygodności Boga, który spełnia swoje obietnice; A19.c. współpracuje z darami Ducha Świętego.
	A20. Kościół zrodzony w sercu Ojca. Misterium Kościoła.	A20.1. definiuje, czym jest Kościół; A20.2. charakteryzuje poszczególne etapy przygotowania i istnienia Kościoła (zapowiedziany, przygotowany, ustanowiony, ukazany i wypełniony)*.	A20.a. kształtuje w sobie postawę wdzięczności Bogu za Kościół.
	A21. Cechy ludu Bożego.	A21.1. wlicza i omawia cechy ludu Bożego (kapłański, prorocki i królewski)*.	A21.a. włącza się w realizację kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Kościoła; A21.b. umacnia swoją tożsamość jako członek ludu Bożego.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.22. Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski. Powołanie i odpowiedzialność papieża, biskupów, prezbiterów, świeckich i osób konsekrowanych.	A.22.1. wylicza i wyjaśnia przymioty Kościoła; A.22.2. wyjaśnia specyfikę powołań, zadań i funkcji w Kościele, a także wynikającej z niej odpowiedzialności.	A.22.a. utożsamia się ze wspólnotą Kościoła; A.22.b. rozeznaje swoje miejsce w Kościele; A.22.c. kształtuje postawę szacunku dla osób pełniących urzędy i funkcje w Kościele.
	A.23. Obcowanie świętych jako komunii dóbr duchowych oraz komunii Kościoła w niebie i na ziemi. Maryja zjednoczona ze swoim Synem; Wniebowzięcie NMP.	A.23.1. wyjaśnia istotę obcowania świętych*; A.23.2. definiuje macierzyńską rolę Maryi wobec Kościoła i każdego wierzącego, wniebowzięcie Maryi.	A.23.a. modli się za wstawiennictwem świętych; A.23.b. dąży do świętości, kształtuje w sobie postawę miłości do Maryi i naśladuje Ją w drodze do nieba.
	A.24. Zmartwychwstanie Chrystusa a nasze zmartwychwstanie. Sens śmierci.	A.24.1. podaje naukę Kościoła dotyczącą życia wiecznego oraz przykłady zastosowania jej we własnym życiu.	A.24.a. kształtuje perspektywę swojego życia wykraczającą poza doczesność.
	A.25. Miłosierdzie – przymiot i dar Boga. Odpowiedź człowieka na Boże Miłosierdzie.	A.25.1. definiuje pojęcia: „miłosierdzie” i „wyobraźnia miłosierdzia”*; A.25.2. wyjaśnia relację między miłosierdziem a sprawiedliwością Boga; A.25.3. interpretuje przypowieść o synu marnotrawnym; A.25.4. przedstawia formy kultu Bożego Miłosierdzia; A.25.5. podaje przykłady świętych świadków Bożego Miłosierdzia.	A.25.a. wyraża Bogu wdzięczność za dar miłosierdzia; A.25.b. świadomie włącza się w sprawowanie różnych form kultu Bożego Miłosierdzia; A.25.c. stara się praktykować miłosierdzie w codziennych relacjach z ludźmi; A.25.d. angażuje się w działalność organizacji charytatywnych.
	A.26. Prawo naturalne i objawione.	A.26.1. definiuje prawo moralne i taskę Bożą jako niezbędną pomoc do zbawienia; A.26.2. wymienia i definiuje formy prawa moralnego (naturalne, objawione, prawa cywilne i kościelne)*.	A.26.a. respektuje w życiu prawo naturalne i kieruje się prawem objawionym; A.26.b. jest przekonany, że prawo naturalne i objawione to wyraz miłości Boga do człowieka.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.27. Przykazania kościelne.	A.27.1. wlicza i omawia przykazania kościelne; A.27.2. uzasadnia wartość przykazań kościelnych dla wspólnoty.	A.27.a. wypełnia przykazania kościelne.
B. Wychowanie liturgiczne	B.1. Działanie Trójcy Świętej w liturgii.	B.1.1. wyjaśnia działanie Boga Ojca w liturgii; B.1.2. omawia dzieło Chrystusa w liturgii; B.1.3. opisuje działanie Ducha Świętego w liturgii.	B.1.a. spotyka się z Bogiem w liturgii; B.1.b. jako członek wspólnoty Kościoła oddaje w liturgii cześć Trójcy Świętej.
	B.2. Celebransi liturgii Kościoła. Sposób celebracji liturgii Kościoła. Czas celebracji liturgii Kościoła. Miejsce celebracji liturgii Kościoła. Tradycje liturgiczne (obrzędków).	B.2.1. wyjaśnia, kto, jak, kiedy i gdzie celebruje liturgię; B.2.2. wymienia obecnie używane w Kościele tradycje liturgiczne*; B.2.3. charakteryzuje poszczególne obrzędków*.	B.2.a. dostrzega w liturgii Kościoła drogę do przybliżania się ku Panu Bogu i pomocy w osiągnięciu doskonałości; B.2.b. okazuje szacunek wobec innych tradycji liturgicznych (obrzędków).
	B.3. Istota roku liturgicznego. Układ roku liturgicznego. Niedziela jako czas świętowania z Panem Bogiem i rodziną.	B.3.1. omawia istotę roku liturgicznego jako rozwinięcia różnych aspektów jedynego Misterium Paschalnego; B.3.2. wymienia najważniejsze uroczystości i święta kościelne.	B.3.a. angażuje się w obchody roku liturgicznego; B.3.b. pogłębia więź z Chrystusem; B.3.c. ma świadomość i przekonanie, że niedziela jest czasem radoznego świętowania z Bogiem i bliskimi.
	B.4. Sakramenty ustanowione przez Chrystusa dla budowania Kościoła. Eucharystia zaproszeniem do osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem. Eucharystia jako źródło miłości chrześcijańskiej. Liturgia Kościoła domowego.	B.4.1. uzasadnia, że sakramenty zostały ustanowione przez Jezusa Chrystusa; B.4.2. argumentuje uczestnictwo w liturgii jako pogłębianie osobistej relacji z Jezusem i Kościołem; B.4.3. wymienia elementy liturgii Kościoła domowego i uzasadnia potrzebę jej sprawowania*; B.4.4. wyjaśnia, że Eucharystia jest źródłem i szczytem życia Kościoła.	B.4.a. z szacunkiem przyjmuje sakramenty święte; B.4.b. pogłębia relację z Panem Jezusem – angażuje się w dzieła miłości; B.4.c. docenia wartość systematycznego udziału w niedzielnej i świątecznej Eucharystii.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
B. Wycho- wanie liturgiczne	B.5. Sakramenty wta- jemniczenia chrześci- jańskiego. Celebracja sakramentu chrztu św. Celebracja sakramen- tu bierzmowania. Liturgiczna celebracja sakramentu Eucharystii. Znaki i symbole w lityr- gii sakramentów wta- jemniczenia.	B.5.1. wyjaśnia, że chrzest, bierzmowanie i Eucharystia są sakra- mentami wtajemnicze- nia chrześcijańskiego; B.5.2. interpretuje czyn- ności wykonywane pod- czas liturgii sakramen- tów wtajemniczenia; B.5.3. analizuje i inter- pretuje obrzędy wta- jemniczenia chrześci- jańskiego*; B.5.4. interpretuje znaki i symbole pojawiające się podczas Eucharystii.	B.5.a. wyraża wdzięcz- ność Bogu i ludziom za przyjęte sakramen- ty wtajemniczenia; B.5.b. rozwija w sobie świadomość przyjęte- go chrztu; B.5.c. pielęgnuje dary Ducha Świętego i żyje według nich; B.5.d. rozwija w sobie postawy eucharys- tyczne.
	B.6. Sakramenty uzdro- wienia. Sprawowanie sakra- mentu pokuty i pojed- nania. Sprawowanie sakra- mentu namaszczenia chorych. Skutki sakramentów uzdrowienia dla czło- wieka.	B.6.1. wymienia i cha- rakteryzuje sakramen- ty uzdrowienia oraz przedstawia ich teo- logię; B.6.2. na podstawie tekstów liturgicznych interpretuje czynności wykonywane podczas liturgii sakramentów uzdrowienia*; B.6.3. analizuje i inter- pretuje teksty liturgicz- ne odnoszące się do poszczególnych sakra- mentów uzdrowienia*.	B.6.a. coraz bardziej jednoczy się z Chry- stusem; B.6.b. świadomie kor- zysta z sakramen- tów uzdrowienia; B.6.c. przekonuje in- nych o wartości sakra- mentów uzdrowienia.
	B.7. Sakramenty w służ- bie wspólnoty dla czło- wieka. Znaczenie i skutki sa- kramentów w służbie wspólnoty dla czło- wieka. Liturgia sakramentu święceń. Celebracja sakramen- tu małżeństwa.	B.7.1. charakteryzuje teologię sakramentów w służbie wspólnoty; B.7.2. uzasadnia, że święcenia i małżeń- stwo są sakramenta- mi w służbie drugie- mu człowiekowi; B.7.3. interpretuje tek- sty i czynności obecne w liturgii sakramentów w służbie wspólnoty*.	B.7.a. jest przekonany o konieczności służby innym ludziom, wyni- kającej z przyjętych sa- kramentów; B.7.b. wyraża ufność w pomoc Bożą udzie- laną w sakramentach w służbie wspólnoty.
	B.8. Istota i charakte- rystyczne cechy sakra- mentalności. Rodzaje sakramentaliów. Formy pobożności wier- nych i religijności ludowej.	B.8.1. omawia istotę sa- kramentaliów i wymie- nia ich cechy charakte- rystyczne; B.8.2. wymienia formy pobożności ludowej*;	B.8.a. jest przekonany o wartości sakramen- taliów dla życia chrze- ścijańskiego; B.8.b. okazuje szacun- ek wobec sakramen- taliów;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
B. Wycho- wanie liturgiczne		B.8.3. wyjaśnia, że pobożność wiernych i religijność ludowa są drogą przekazu tradycji.	B.8.c. docenia wartość pobożności ludowej.
	B.9. Pogrzeb chrześcijański jako obrzęd liturgiczny Kościoła. Różne formy celebracji pogrzebu.	B.9.1. wyjaśnia, że pogrzeb chrześcijański jest obrzędem liturgicznym Kościoła*; B.9.2. uzasadnia katolicki sens grzebania zmarłych; B.9.3. wyjaśnia, kto ma prawo do pogrzebu; B.9.4. wymienia formy obrzędów pogrzebu.	B.9.a. okazuje szacunek zmarłym; B.9.b. świadomie i z wiarą uczestniczy w obrzędach pogrzebu; B.9.c. modli się za zmarłych i pamięta o nich.
	B.10. Maryja w liturgii i w pobożności ludowej. Maryja w polskiej tradycji katolickiej.	B.10.1. omawia sposoby obecności Maryi w pobożności ludowej i polskiej tradycji katolickiej; B.10.2. wymienia najważniejsze uroczystości i święta maryjne.	B.10.a. pielęgnuje tradycje związane z pobożnością maryjną; B.10.b. włącza się w obchody uroczystości i świąt ku czci Maryi; B.10.c. modli się do Matki Bożej; B.10.d. pogłębia swoją więź z Matką Bożą.
	B.11. Cześć świętych w roku liturgicznym.	B.11.1. uzasadnia kult świętych w obchodach roku liturgicznego; B.11.2. wymienia obchody ku czci największych świętych Kościoła.	B.11.a. ma świadomość konieczności oddawania czci i szacunku świętym; B.11.b. wzoruje się na świętych i prosi o ich wstawiennictwo.
C. Formacja moralna	C.1. Biblijne wzory postuszeństwa (Abraham, Maryja), przykłady świętych. Boskie pochodzenie pragnienia szczęścia. Chrześcijańska wizja szczęścia.	C.1.1. charakteryzuje postuszeństwo na wzór postaci biblijnych; C.1.2. uzasadnia wartość postuszeństwa Bogu; C.1.3. wskazuje we współczesnej kulturze zafałszowane wizje szczęścia (materialistyczny konsumpcjonizm, hedonizm)*.	C.1.a. kształtuje w sobie postawę postuszeństwa Bogu; C.1.b. dąży do szczęścia zgodnie z jego chrześcijańską wizją; C.1.c. odrzuca postawy materialistyczno-konsumpcyjne.
	C.2. Wolność znakiem obrazu Boga w człowieku.	C.2.1. definiuje chrześcijańską wizję wolności; C.2.2. wyjaśnia relacje pomiędzy wolnością a odpowiedzialnością;	C.2.a. bierze odpowiedzialność za własne postępowanie;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
C. Formacja moralna	Wolność zakorzeniona w rozumie i woli. Wolność jako dążenie do prawdy i dobra.	C.2.3. uzasadnia wartość niezależnej od podmiotu prawdy obiektywnej w życiu osoby i społeczności; C.2.4. opisuje zagrożenia związane z negacją prawdy obiektywnej*; C.2.5. podaje przykłady skutków niewłaściwego korzystania z wolności*.	C.2.b. podejmuje trud samowychowania, podporządkowując się prawdzie, kierując się dobrem w znaczeniu chrześcijańskim; C.2.c. właściwie korzysta z daru wolności; C.2.d. unika wszelkich form zniewolenia.
	C.3. Kryteria oceny moralnej czynów ludzkich (przedmiot, cel, okoliczności).	C.3.1. uzasadnia, że czyny ludzkie podlegają ocenie moralnej; C.3.2. charakteryzuje kryteria oceny moralnej czynu ludzkiego; C.3.3. uzasadnia potrzebę respektowania obiektywnych norm moralnych; C.3.4. wskazuje i opisuje skutki odrzucenia obiektywnych norm moralnych.	C.3.a. jest przekonany o konieczności respektowania obiektywnych norm moralnych; C.3.b. stara się podejmować czyny moralnie dobre.
	C.4. Uczucia jako naturalne elementy psychiki ludzkiej. Ocena moralna uczuć.	C.4.1. definiuje i opisuje uczucia ludzkie; C.4.2. wyjaśnia, kiedy uczucia nabierają wartości moralnej.	C.4.a. panuje nad własnymi emocjami; C.4.b. kształtuje w sobie postawę bezinteresowności i odpowiedzialności.
	C.5. Sumienie i jego rodzaje. Zasady formacji sumienia.	C.5.1. podaje pojęcie sumienia zgodnie z <i>Katechizmem Kościoła Katolickiego</i> ; C.5.2. wymienia rodzaje sumienia; C.5.3. uzasadnia potrzebę formacji sumienia*; C.5.4. wymienia uniwersalne zasady formacji sumienia*.	C.5.a. podejmuje wysiłek pracy nad formacją własnego sumienia; C.5.b. jest przekonany, że w formacji sumienia konieczne jest pogłębianie więzi z Chrystusem.
	C.6. Cnoty boskie i kardynalne.	C.6.1. wyjaśnia, czym są cnoty i wymienia je; C.6.2. analizuje związki pomiędzy cnotami boskimi a kardynalnymi;	C.6.a. świadomie rozwija cnoty boskie i kardynalne w relacjach z Bogiem i ludźmi; C.6.b. prowadzi życie według cnót.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna		C.6.3. hierarchizuje cnoty i wskazuje praktyczne możliwości ich nabywania*.	
	C.7. Pojęcie grzechu. Teologiczne rozróżnienie grzechów.	C.7.1. definiuje pojęcie grzechu i różnicuje grzechy według przedmiotu i ciężaru; C.7.2. opisuje naturę grzechu jako nieposłuszeństwa człowieka wobec Boga.	C.7.a. ma świadomość własnej grzeszności; C.7.b. unika sytuacji do popełnienia grzechu; C.7.c. dba o życie w łasce uświęcającej, wykazuje się odwagą w reagowaniu na zło.
	C.8. Grzech przeciwko Duchowi Świętemu.	C.8.1. wyjaśnia, na czym polega grzech przeciwko Duchowi Świętemu.	C.8.a. odczuwa potrzebę pogłębienia nauki Kościoła; C.8.b. modli się do Ducha Świętego; C.8.c. jest posłuszny natchnieniom Ducha Świętego.
	C.9. Rodzaje powołań w Kościele i sposoby ich realizacji.	C.9.1. definiuje powołanie; C.9.2. wymienia i charakteryzuje drogi realizacji powołania; C.9.3. charakteryzuje wybrane drogi powołania chrześcijańskiego.	C.9.a. rozpoznaje własne powołanie i podejmuje działania adekwatne do niego; C.9.b. dokonuje wyborów moralnych inspirowanych Ewangelią; C.9.c. pomaga innym w rozeznaniu powołania; C.9.d. modli się o powołania i za powołanych.
	C.10. I przykazanie Boże. Wiara w jednego Boga: – oddawanie czci jednemu Bogu; – wykroczenia przeciwko wierze i Bogu; – współczesne wyobrażenia Boga; – postawy świętych wyznających wiarę w jednego Boga.	C.10.1. formułuje zasady wynikające z I przykazania Bożego; C.10.2. podaje przykłady wpływu zabobonu, bałwochwalstwa, wróżbiarstwa, magii, ateizmu, symonii na relację z Bogiem*; C.10.3. wymienia współczesne bożki*; C.10.4. uzasadnia, iż nie da się pogodzić ezoteryki z wiarą chrześcijańską;	C.10.a. pogłębia wiarę w jednego Boga; C.10.b. oddaje cześć jednemu Bogu; C.10.c. angażuje się w praktyki religijne indywidualnie i we wspólnocie Kościoła; C.10.d. podejmuje walkę z grzechami przeciw I przykazaniu.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna		C.10.5. omawia rolę wizualnej sztuki religijnej w relacji z Panem Bogiem*.	
	C.11. II przykazanie Boże: – nieuprawnione wzywanie imienia Boga; – nadanie imienia na chrzcie św.	C.11.1. wskazuje właściwe i niewłaściwe sytuacje, w których wzywane jest imię Boga; C.11.2. uzasadnia wartość nadawania imion chrześcijańskich na chrzcie św.	C.11.a. z szacunkiem wypowiada imię Boga; C.11.b. nie nadużywa imienia Bożego.
	C.12. III przykazanie Boże. Stosunek Jezusa do szabatu: – zmartwychwstanie jako początek nowego czasu; – biblijne uzasadnienie świętowania niedzieli; – przeżywanie niedzieli w rodzinie.	C.12.1. wymienia zasady religijne obchodzenia szabatu przez Żydów*; C.12.2. omawia stosunek Jezusa do szabatu*; C.12.3. uzasadnia wyjątkowy charakter niedzieli dla chrześcijan; C.12.4. omawia prawidłowe sposoby przeżywania niedzieli.	C.12.a. angażuje się w życie Kościoła przez uczestnictwo w Eucharystii przynajmniej co niedzielę; C.12.b. wyraża dezaprobatę dla zachowań sprzecznych z III przykazaniem; C.12.c. angażuje się w rodzinne świętowanie niedzieli; C.12.d. podejmuje starania o zachowanie świątecznego charakteru niedzieli w swojej rodzinie.
	C.13. IV przykazanie Boże i jego konsekwencje: – obowiązki chrześcijanina wobec rodziców, przełożonych i państwa; – wyższość prawa Bożego nad prawem stanowionym; – władza w kontekście orędzia Ewangelii.	C.13.1. definiuje pojęcia: miłość, wdzięczność i szacunek w kontekście IV przykazania; C.13.2. analizuje zadania rodziny w Bożym planie stworzenia; C.13.3. wymienia obowiązki dzieci wobec rodziców oraz rodziców wobec dzieci, wiążąc je z czcią, jaka należy się samemu Bogu; C.13.4. omawia obowiązki chrześcijanina wobec władzy państwowej i przełożonych; C.13.5. interpretuje stosunek Jezusa do władzy*;	C.13.a. przejawia postawę szacunku wobec rodziców i opiekunów; C.13.b. modli się za rodziców i opiekunów; C.13.c. okazuje szacunek rządzącym i swoim przełożonym.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna	<p>C.14. V przykazanie Boże i jego konsekwencje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poszanowanie godności i życia człowieka; - obrona pokoju; - grzechy przeciwko życiu. 	<p>C.13.6. omawia obowiązki chrześcijanina wobec państwa;</p> <p>C.13.7. uzasadnia wyższość prawa Bożego nad prawem stanowionym.</p> <p>C.14.1. uzasadnia, że Bóg jest Panem życia;</p> <p>C.14.2. wyjaśnia, że życie ludzkie jest święte;</p> <p>C.14.3. uzasadnia potrzebę głoszenia wartości życia*;</p> <p>C.14.4. wymienia sposoby poszanowania życia i godności człowieka (zdrowie, badania naukowe, <i>in vitro</i>, integralność cielesna);</p> <p>C.14.5. przedstawia i uzasadnia naukę Kościoła na temat <i>in vitro</i>;</p> <p>C.14.6. wylicza zagrożenia życia i przypadki uprawnionej obrony;</p> <p>C.14.7. podaje przykłady zaangażowania w obronę życia;</p> <p>C.14.8. omawia znaczenie pokoju jako wartości w życiu człowieka i społeczeństwa;</p> <p>C.14.9. definiuje pojęcie: <i>wojna sprawiedliwa</i>, przeciwstawiając je określeniu <i>wojna prewencyjna</i>;</p> <p>C.14.10. wymienia i omawia wykroczenia przeciwko V przykazaniu (zabójstwo zamierzone, aborcja, eutanazja, samobójstwo);</p> <p>C.14.11. podaje argumenty za i przeciw karze śmierci.</p>	<p>C.14.a. wykazuje troskę o zdrowie i życie własne oraz innych;</p> <p>C.14.b. broni zagrożonego życia;</p> <p>C.14.c. identyfikuje się z wartościami <i>pro life</i>;</p> <p>C.14.d. angażuje się w budowanie i poszanowanie pokoju, modli się o pokój;</p> <p>C.14.e. kształtuje pozytywne relacje z bliźnimi.</p>
	<p>C.15. VI i IX przykazania Boże. Powołanie mężczyzny i kobiety:</p>	<p>C.15.1. opisuje istotę miłości małżeńskiej i jej cechy;</p>	<p>C.15.a. akceptuje i docenia własną pćciowość;</p>

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
C. Formacja moralna	<ul style="list-style-type: none"> – miłość małżeńska, wierność, płodność, powołanie do czystości; – dziecko jako dar Boga; – wykroczenia przeciwko małżeństwu; – homoseksualizm jako problem moralny; – Kościół wobec ideologii <i>gender</i>; – wykroczenia przeciwko małżeństwu. 	<p>C.15.2. definiuje pojęcia: <i>wierność</i>; <i>czysta miłość</i>, <i>wstyd</i>, <i>wstydlivość</i>;</p> <p>C.15.3. podaje przykłady osób oraz świętych kierujących się miłością;</p> <p>C.15.4. wskazuje związek między seksualnością a godnością ludzką;</p> <p>C.15.5. wskazuje różnice prowadzące do integralności płciowej*;</p> <p>C.15.6. podaje przykłady ról społecznych uwarunkowanych płciowo;</p> <p>C.15.7. przedstawia sens ludzkiej płciowości;</p> <p>C.15.8. opisuje, na czym polega czystość i jej wartość przed małżeństwem i w małżeństwie;</p> <p>C.15.9. wyjaśnia, jak troszczyć się o czystość w miłości*;</p> <p>C.15.10. podaje przykłady pracy nad czystością serca;</p> <p>C.15.11. wyjaśnia, że dziecko jest darem Boga i owocem miłości rodziców;</p> <p>C.15.12. opisuje grzechy przeciw VI i IX przykazaniu (nierząd, prostytutka, gwałt);</p> <p>C.15.13. opisuje zagrożenia ideologii <i>gender</i>, odnosząc je do niewłaściwie definiowanej relacji natura – kultura.</p>	<p>C.15.b. troszczy się o czystość serca;</p> <p>C.15.c. modli się o czystość serca dla siebie oraz przyszłego współmałżonka;</p> <p>C.15.d. inspiruje innych do zachowania czystości;</p> <p>C.15.e. urzeczywistnia w swoim życiu postawę czystości;</p> <p>C.15.f. akceptuje nauczanie Kościoła odnośnie do życia i rodzicielstwa;</p> <p>C.15.g. podejmuje walkę z postawami zagrażającymi szczęściu.</p>
	<p>C.16. VII i X przykazania Boże. Poszanowanie dóbr drugiego człowieka:</p> <ul style="list-style-type: none"> – własność prywatna i wspólna; – sprawiedliwość i solidarność społeczną; – wpływ ustroju na życie człowieka; – wartość pracy człowieka; 	<p>C.16.1. charakteryzuje naukę społeczną Pana Jezusa*;</p> <p>C.16.2. wyjaśnia, czym jest katolicka nauka społeczna*;</p> <p>C.16.3. omawia sposoby właściwego korzystania z dóbr ziemskich, wskazując na granice uprawionej autonomii</p>	<p>C.16.a. przyjmuje postawę odpowiedzialności za świat stworzony, siebie i drugiego człowieka;</p> <p>C.16.b. szanuje własność wspólną i prywatną;</p>

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
C. Formacja moralna	– troska o potrzebujących, uchodźców, walka z głodem na świecie.	rzeczywistości ziemskich*; C.16.4. wymienia rodzaje własności; C.16.5. przedstawia reguły postępowania wobec cudzej własności (także intelektualnej); C.16.6. wyjaśnia, na czym polega sprawiedliwość i solidarność społeczna; C.16.7. wyjaśnia sens pracy ludzkiej; C.16.8. omawia i ocenia różne sposoby pozyskiwania dóbr; C.16.9. podaje przykłady akcji społecznych zwalczających ubóstwo i głód; C.16.10. uzasadnia potrzebę zaangażowania się w sprawy społeczne w duchu Ewangelii; C.16.11. objaśnia sposoby walki z zagrożeniami globalizacji*; C.16.12. wymienia czyny, które są kradzieżą (materialną i intelektualną).	C.16.c. angażuje się w pomoc biednym, uchodźcom i potrzebującym; C.16.d. szanuje ludzką pracę; C.16.e. kształtuje postawę sprawiedliwości i solidarności społecznej; C.16.f. troszczy się o dobro wspólne.
	C.17. VIII przykazanie Boże. Życie w prawdzie: – świadectwa życia w prawdzie: znani ludzie i święci; – odpowiedzialne korzystanie ze środków społecznego przekazu; – wykroczenia przeciw VIII przykazaniu; – prawda i piękno w sztuce.	C.17.1. podaje definicje prawdy i krzywoprzysięstwa; C.17.2. streszcza naukę Jezusa na temat przysięgania; C.17.3. rozróżnia interpretację VIII przykazania w Starym Testamencie od interpretacji w Nowym Testamencie*; C.17.4. podaje przykłady osób, które oddały życie za prawdę; C.17.5. przedstawia destrukcyjne działanie kłamstwa;	C.17.a. kształtuje postawę prawdomówności; C.17.b. przejawia postawę odpowiedzialności za słowo; C.17.c. świadomie i z umiarem korzysta ze środków masowego przekazu; C.17.d. weryfikuje treści otrzymywanych informacji; C.17.e. odrzuca zachowania niszczące prawdę; C.17.f. dochowuje powierzonych tajemnic; C.17.g. kontempluje dzieła sztuki, odnajdując w nich drogę do Boga.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
C. Formacja moralna		C.17.6. ukazuje rolę mediów i zasady korzystania z nich; C.17.7. określa rolę moralności w odbiorze przekazów medialnych; C.17.8. ocenia treści informacji w środkach przekazu w kontekście VIII przykazania*.	
D. Wycho- wanie do modlitwy	D.1. Modlitwa	D.1.1. wyjaśnia, że modlitwa jest dialogiem człowieka z Bogiem; D.1.2. uzasadnia, że Bóg inicjuje dialog z ludźmi*.	D.1.a. prowadzi dialog z Bogiem przez modlitwę; D.1.b. odczytuje wybrane sytuacje z życia jako zaproszenie do dialogu z Bogiem.
	D.2. Biblijne wzorce modlitwy.	D.2.1. wskazuje na związek modlitwy z wiarą i nadzieją (Abraham); D.2.2. omawia modlitwę Mojżesza jako modlitwę wstawienniczą; D.2.3. ukazuje potrzebę poddania się woli Bożej jako istotny element modlitwy (Dawid)*.	D.2.a. naśladuje omawiane postaci biblijne w życiu modlitewnym; D.2.b. ufa Panu Bogu.
	D.3. „Księga modlitwy” – Księga Psalmów.	D.3.1. wyjaśnia, że psalmy są „arcydziełem modlitwy w Starym Testamencie”*; D.3.2. wskazuje na osobisty i wspólnotowy charakter psalmów; D.3.3. przytacza tematykę wybranych psalmów i swoimi słowami omawia ich treść*.	D.3.a. modli się psalmami w określonych sytuacjach egzystencjalnych.
	D.4. Modlitwa jako rozmowa z Ojcem.	D.4.1. wyjaśnia synowski charakter modlitwy Jezusa; D.4.2. charakteryzuje modlitwę Jezusa.	D.4.a. podczas modlitwy przyjmuje postawę dziecka Bożego; D.4.b. z ufnością modli się do Boga Ojca.
	D.5. Modlitwa odpowiedzi na ludzkie potrzeby i zawierzeniem Bożej miłości.	D.5.1. wyjaśnia, na czym polega nowość modlitwy chrześcijańskiej, zanoszonej „nie tylko	D.5.a. zwraca się do Boga w modlitwie; D.5.b. kształtuje postawę ufności i gotowości zawierzenia Bogu.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
D. Wycho- wanie do modlitwy		przez Chrystusa, lecz także w Nim" (KKK)*; D.5.2. uzasadnia, że Jezus wysłuchuje modlitwy pełnej wiary.	
	D.6. Hymn dziękczynienia – <i>Magnificat</i> .	D.6.1. omawia treść hymnu <i>Magnificat</i> .	D.6.a. okazuje wdzięczność Bogu za otrzymane dobra; D.6.b. uwielbia Boga na wzór Maryi.
	D.7. Maryja jako Orędowniczka i Pośredniczka łask.	D.7.1. charakteryzuje postać Maryi – Służebnicy Pańskiej jako wzoru modlitwy chrześcijańskiej; D.7.2. wyjaśnia znaczenie tytułów Maryi dotyczących Jej wstawienniczej roli.	D.7.a. z ufnością modli się do Boga przez wstawiennictwo Maryi.
	D.8. Tradycja modlitwy chrześcijańskiej. Formy modlitwy.	D.8.1. wymienia i omawia formy modlitwy (błogostawieństwo i adoracja, modlitwa prośby, wstawiennicza, dziękczynienia, uwielbienia); D.8.2. omawia biblijne podstawy modlitwy wspólnotowej*; D.8.3. wyjaśnia, że liturgia jest najdoskonalszą formą modlitwy*.	D.8.a. świadomie uczestniczy w liturgii; D.8.b. przyjmuje postawę modlitewną adekwatną do przeżywanej sytuacji.
	D.9. Świadkowie modlitwy.	D.9.1. podaje przykłady świętych stanowiących wzory modlitwy; D.9.2. wyjaśnia wstawienniczą rolę świętych*.	D.9.a. modli się na wzór świętych.
	D.10. Różne rodzaje duchowości chrześcijańskiej*.	D.10.1. wymienia i charakteryzuje rodzaje duchowości chrześcijańskiej różnych epok i jej przedstawicieli*.	D.10.a. pogłębia własną duchowość.
	D.11. Rytm życia modlitewnego.	D.11.1. interpretuje biblijny nakaz trwania na modlitwie*;	D.11.a. podejmuje codzienne obowiązki w duchu „nieustannej modlitwy”;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
D. Wycho- wanie do modlitwy		D.11.2. omawia rytm modlitwy w cyklu roku liturgicznego, tygodnia i dnia*.	D.11.b. praktykuje każdy rodzaj modlitwy; D.11.c. stara się być wytrwałym w modlitwie.
	D.12. Skuteczność modlitwy.	D.12.1. wyjaśnia związek posiadanego obrazu Boga ze skutecznością modlitwy*; D.12.2. dowodzi konieczności związku modlitwy z czynami i czynów z modlitwą; D.12.3. uzasadnia, że skuteczność modlitwy zależy od woli Bożej.	D.12.a. kształtuje postawę pokory, ufności i wytrwałości w zwracaniu się do Boga na modlitwie.
	D.13. Trudności w modlitwie.	D.13.1. omawia trudności związane z modlitwą i sposoby ich przezwyciężania.	D.13.a. troszczy się o właściwą atmosferę i odpowiednie warunki do modlitwy; D.13.b. nie zraża się trudnościami.
	D.14. Wzór modlitwy chrześcijańskiej. Treść <i>Modlitwy Pańskiej</i> .	D.14.1. wskazuje okoliczności przekazania <i>Modlitwy Pańskiej</i> i omawia jej treść; D.14.2. wyjaśnia, że <i>Modlitwa Pańska</i> jest najdoskonalszą z modlitw i na jej przykładzie wskazuje cechy modlitwy chrześcijańskiej*; D.14.3. omawia strukturę <i>Modlitwy Pańskiej</i> i jej siedem prośb; D.14.4. omawia znaczenie <i>Modlitwy Pańskiej</i> (w pierwszych wspólnotach, w sakramentach wtajemniczenia)*; D.14.5. ukazuje związek <i>Modlitwy Pańskiej</i> z jednością ludu Bożego*.	D.14.a. z szacunkiem odmawia <i>Modlitwę Pańską</i> jako tę, której nauczył Jezus Chrystus; D.14.b. poprzez wspólne odmawianie <i>Modlitwy Pańskiej</i> jednoczy się ze wspólnotą Kościoła; D.14.c. swoje codzienne życie uzgadnia z treścią <i>Modlitwy Pańskiej</i> .
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	E.1. Dzieje Kościoła na przestrzeni wieków: początki chrześcijaństwa i pierwsze prześladowania chrześcijan	E.1.1. opowiada o początkach chrześcijaństwa oraz starożytnych prześladowaniach chrześcijan;	E.1.a. z szacunkiem odnosi się do Kościoła i jego historii; E.1.b. modli się za Kościół i jego pasterzy.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	(apostołowie męczennicy, św. Szczepan, św. Ignacy Antiocheński); formowanie się <i>Credo</i> . Św. Augustyn*.	E.1.2. opierając się na Nowym Testamencie, szczególnie na Dziejach Apostolskich, omawia rolę św. Piotra i św. Pawła u początków Kościoła; E.1.3. wskazuje na kwestie związane ze spotkaniem świata pogańskiego i kultury antycznej z chrześcijaństwem*; E.1.4. opowiada o życiu starożytnych chrześcijan; E.1.5. podaje przykłady prześladowań chrześcijan; E.1.6. omawia znaczenie edyktu mediolańskiego*; E.1.7. wskazuje ogólnie na proces formułowania prawd wiary*; E.1.8. wyjaśnia pojęcia: <i>dogmat</i> i <i>herezja</i> *.	
	E.2. Kościół w średniowieczu: rola zakonów i klasztorów; działalność świętych: Benedykta i Franciszka, oraz dzieło podjęte przez benedyktynów i franciszkanów. Schizma wschodnia, reforma gregoriańska; wyprawy krzyżowe; życie umysłowe XII i XIII wieku, spór o ewangeliczne ubóstwo, Kościół w społeczeństwie feudalnym; inkwizycja, powstanie uniwersytetów; dorobek św. Tomasza z Akwinu.	E.2.1. prezentuje rolę średniowiecznych zakonów i klasztorów*; E.2.2. wymienia średniowieczne zakony i przybliża ich założycieli*; E.2.3. wykazuje aktualność idei benedyktyńskiej i franciszkańskiej*; E.2.4. przedstawia spór o ubóstwo; E.2.5. charakteryzuje problematykę stosunków państwa i Kościoła; E.2.6. ocenia okoliczności powstania i działalność inkwizycji.	E.2.a. odważnie przeciwstawia się stereotypom na temat wybranych wydarzeń z przeszłości Kościoła; E.2.b. dąży do jedności; E.2.c. wzoruje się na duchowości św. Benedykta i św. Franciszka; E.2.d. dąży do zgłębiania nauczania Kościoła.
	E.3. Przyczyny reformacji i reformy katolickiej; dzieło Soboru Trydenckiego.	E.3.1. wskazuje przyczyny, przebieg i główne idee reformacji oraz reformy katolickiej, przedstawia postać św. Tomasza Morusa;	E.3.a. kształtuje postawę posłuszeństwa Kościołowi; E.3.b. stara się przemieniać Kościół przykładem swojego życia;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego		E.3.2. streszcza najważniejsze uchwały Soboru Trydenckiego*.	E.3.c. modli się o jedność wyznawców Chrystusa; E.3.d. zajmuje stanowisko w ocenie kart z dziejów Kościoła.
	E.4. Kościół wobec wyzwania oświecenia i rewolucji francuskiej. Narodziny katolickiej nauki społecznej.	E.4.1. charakteryzuje podstawy intelektualne oświecenia (deizm, racjonalizm, modernizm, masoneria)*; E.4.2. wyjaśnia pojęcia: <i>sekularyzacja</i> , <i>konkordat</i> , <i>laicyzacja</i> ; E.4.3. opisuje przebieg prześladowań Kościoła w okresie rewolucji francuskiej; E.4.4. określa wyzwania społeczne w Europie XIX wieku i udzieloną na nie odpowiedź Kościoła*.	E.4.a. troszczy się o wzrost swojej wiary; E.4.b. pogłębia swoją wiedzę o Kościele;
	E.5. I Sobór Watykański. Nauczanie Soboru Watykańskiego II; współczesne życie zakonne; posoborowe nauczanie papieskie.	E.5.1. przedstawia rozwój nauczania Kościoła podczas soborów watykańskich*; E.5.2. omawia działalność zakonów i ich rolę w dziejach Kościoła; E.5.3. przytacza najważniejsze fakty z życia i działalności papieży posoborowych, streszcza ich nauczanie.	E.5.a. modli się w intencji Kościoła na całym świecie; E.5.b. wspiera działalność zakonów duchowo i materialnie; E.5.c. uwzględnia naukę soborów w swoim życiu.
	E.6. Kościół w życiu narodu polskiego: chrzest Polski, rola działalności i kultu św. Wojciecha i św. Stanisława. Chrześcijaństwo czasów jagiellońskich, św. Jadwiga Królowa. Polska krajem tolerancji religijnej. Unia brzeska i wschodnie Kościoły katolickie.	E.6.1. uzasadnia znaczenie chrztu dla historii Polski; E.6.2. omawia życie i działalność św. Wojciecha i św. Stanisława jako patronów Polski; prezentuje tzw. spór o św. Stanisława; E.6.3. ukazuje rolę Maryi w historii Polski dla zachowania wolności	E.6.a. z szacunkiem odnosi się do Kościoła w Polsce; E.6.b. występuje w obronie Kościoła w Polsce; E.6.c. przyjmuje postawę właściwie pojmowanej tolerancji wobec innych wyznań; E.6.d. wykazuje modlitewną troskę o swoją Ojczyznę.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	Wkład Kościoła w rozwój nauki, szkolnictwa, procesu wychowawczego, opieki społecznej.	i tożsamości chrześcijańskiej Polski: hymn <i>Bogurodzica</i> , obrona Jasnej Góry, ogłoszenie Maryi Królową Polski przez Jana Kazimierza, odsiecz wiedeńska; E.6.4. omawia wysiłki na rzecz rozwoju nauki i szkolnictwa, wychowania, opieki nad biednymi, jedności chrześcijan i wolności religijnej; E.6.5. ocenia inicjatywy na rzecz jedności Kościoła i tolerancji religijnej, podejmowane na ziemiach polskich.	
	E.7. Najważniejsze fakty i postaci z historii Kościoła w Polsce w okresie niewoli narodowej oraz w XX wieku.	E.7.1. opisuje związek Kościoła z życiem narodu polskiego w okresie niewoli; E.7.2. prezentuje postaci i zaangażowanie polskich świętych i błogosławionych; E.7.3. omawia obecność wątków religijnych w kulturze narodu polskiego (literatura, muzyka, pieśni, sztuka, malarstwo) i rolę religii w kształtowaniu patriotyzmu i postaw społecznych; E.7.4. wyjaśnia, na czym polega patriotyzm; E.7.5. wyjaśnia i wskazuje, jakie niebezpieczeństwa niesie szowinizm, ksenofobia, antysemityzm, rasizm, kosmopolityzm; E.7.6. przytacza najważniejsze wydarzenia z życia Kościoła w Polsce w XX wieku.	E.7.a. z szacunkiem odnosi się do Kościoła w Polsce; E.7.b. angażuje się w jego rozwój i działalność; E.7.c. występuje w obronie Kościoła w Polsce.
	E.8. Podstawy myśli ekumenicznej. Najważniejsze wyznania chrześcijańskie.	E.8.1. wyjaśnia pojęcie <i>ekumenizm</i> ; E.8.2. przedstawia różnice i podobieństwa	E.8.a. okazuje szacunek osobom innych wyznań;

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	Wprowadzenie w rzeczywistość Kościoła powszechnego i partykularnego.	katolicyzmu i pozostałych głównych wyznań chrześcijańskich oraz wskazuje perspektywy i granice ekumenizmu; E.8.3. wskazuje inicjatywy ekumeniczne podejmowane w Kościele katolickim i innych kościołach oraz wspólnotach chrześcijańskich; E.8.4. w kontekście ekumenizmu wyjaśnia pojęcia: <i>interkomunia</i> , <i>sukcesja apostolska</i> , <i>konieczność łaski Bożej do zbawienia</i> i ukazuje miejsce Pisma Świętego w życiu chrześcijanina; E.8.5. przedstawia najważniejsze fakty z historii i życia swojej diecezji i parafii.	E.8.b. dąży do zrozumienia osób innego wyznania; E.8.c. włącza się w działania ekumeniczne; E.8.d. pielęgnuje postawę jednoczenia; E.8.e. włącza się w akcje ewangelizacyjne, apostołskie i charytatywne.
	E.9. Cztery prawa życia duchowego. Wyznanie wiary*.	E.9.1. podaje cztery prawa życia duchowego i omawia sposoby odniesienia ich do swojego życia*; E.9.2. podaje treść wyznania wiary i interpretuje poszczególne jego artykuły*.	E.9.a. kieruje się prawami życia duchowego; E.9.b. uznaje i przyjmuje Chrystusa jako Pana i Zbawiciela; E.9.c. akceptuje wyznawane prawdy wiary; E.9.d. wierzy, że historia jego życia jest również włączona w wielki plan Bożej miłości (historia zbawienia); E.9.e. kształtuje zdolność dzielenia się kerigmatem ze swoimi rówieśnikami.
	E.10. Charyzmat w Kościele i dla Kościoła.	E.10.1. wymienia charyzmaty i wyjaśnia ich specyfikę*; E.10.2. wskazuje na związek między charyzmatem i urzędem w Kościele*.	E.10.a. odkrywa szczególne dary, którymi został obdarzony; E.10.b. rozwija posiadane zdolności i dary Ducha Świętego w służbie innym.
	E.11. Wspólnotowy charakter powołania osoby ludzkiej.	E.11.1. charakteryzuje uczestnictwo chrześcijanina w życiu społecznym.	E.11.a. angażuje się w działalność na rzecz dobra społeczności, w których funkcjonuje.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej)
		Uczeń:	Uczeń:
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	E12. Pojęcie dobra wspólnego. Zasada solidarności i pomocniczości.	E12.1. wyjaśnia, czym jest dobro wspólne; E12.2. definiuje działalność polityczno-społeczną jako dążenie do dobra wspólnego; E12.3. definiuje zasadę pomocniczości i solidarności*; E12.4. wymienia skutki braku poszanowania dobra wspólnego w życiu społecznym.	E12.a. szanuje i pomnaża dobro wspólne; E12.b. wykazuje wrażliwość na potrzeby ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.
	E13. Rodzina podstawowym miejscem życia i wychowania. Zadania rodziny w planie stworzenia, zbawienia i uświęcenia.	E13.1. wymienia obowiązki dzieci wobec rodziców oraz rodziców wobec dzieci; E13.2. omawia znaczenie modlitwy w rodzinie jako Kościele domowym*.	E13.a. inicjuje modlitwę w rodzinie lub za rodzinę; E13.b. pielęgnuje relacje w rodzinie; E13.c. troszczy się o członków rodziny; E13.d. chętnie pomaga.
F. Wprowadzenie do misji	F1. Świadek chrześcijańskiego życia warunkiem głoszenia Ewangelii.	F1.1. wyjaśnia, na czym polega świadek chrześcijańskiego życia; F1.2. wyjaśnia, że świadek jest podstawowym sposobem głoszenia Ewangelii*; F1.3. uzasadnia obowiązek dawania świadectwa przez uczniów Chrystusa; F1.4. uzasadnia potrzebę zaangażowania chrześcijanina w dzieło misyjne; F1.5. podaje przykłady nawróceń*.	F1.a. daje świadectwo swojej wiary; F1.b. wykazuje zainteresowanie misyjną działalnością Kościoła; F1.c. włącza się w pomoc duchową lub materialną na rzecz misji.
	F2. Wyjątkowość i nowość chrześcijaństwa. Dialog międzykulturowy i międzyreligijny.	F2.1. ukazuje specyfikę i wartość chrześcijaństwa wobec innych religii, zwłaszcza: judaizmu, buddyzmu, hinduizmu i islamu; F2.2. podaje zasady dialogu międzyreligijnego; F2.3. wskazuje wybrane przez Kościół katolicki drogi dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego;	F2.a. szanuje inne religie i ich wyznawców; F2.b. uzasadnia postawę katolika; F2.c. zachowuje tożsamość katolika; F2.d. zachowuje czujność wobec propozycji sekt; F2.e. krytycznie reaguje na przejawy zaobobnów.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:	Postawy (niepodlegające ocenie szkolnej) Uczeń:
F. Wprowadzenie do misji		F.2.4. wyjaśnia zaangażowanie chrześcijan w tworzenie kultury; F.2.5. uzasadnia właściwą postawę chrześcijanina wobec sekt.	

c. Zalecane warunki i sposoby realizacji

Katecheza młodzieży w szkołach ponadpodstawowych stanowi dopełnienie formacji religijnej prowadzonej na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Uwzględnia przy tym uwarunkowania okresu dorastania i wspiera młodego człowieka w kształtowaniu tożsamości oraz w odkrywaniu jego miejsca w różnorodnych społecznościach.

W zakresie warunków przedmiotowych katecheza w szkole ponadpodstawowej ściśle nawiązuje do dojrzałości chrześcijańskiej. Kluczowe cele katechetyczne koncentrują się wokół przygotowania do dawania świadectwa wiary we wszystkich społecznościach, w których młody człowiek funkcjonuje lub będzie funkcjonował. Katecheza w szkole ponadpodstawowej winna umożliwić przeżycie i doświadczenie wartości religijnych. Szczególne miejsce należy przyznać wychowaniu w prawdzie i wolności zgodnie z Ewangelią, formacji sumienia i wychowaniu do miłości.

Podjęmowane w nauczaniu religii w szkole i katechezie parafialnej zagadnienia prowadzą adresatów ku dojrzałej wierze popartej rzetelną wiedzą religijną, wyrażającą się w postawach i życiowych wyborach inspirowanych Ewangelią. Pod względem treści główne akcenty położono na pogłębianie znajomości Biblii i Tradycji chrześcijańskiej, odkrywanie słowa Bożego jako źródła odpowiedzi na pytania egzystencjalne i kształtowanie hierarchii wartości w oparciu o Boże Objawienie. Ten obszar zagadnień ma przygotować młodzież do konfrontacji z różnymi stanowiskami i ocenami Kościoła katolickiego oraz jego nauki.

Innym istotnym wymiarem katechezy na tym etapie jest towarzyszenie w odkrywaniu powołania chrześcijańskiego. Jest to swoista odpowiedź na aktualne z perspektywy młodzieży pytania o cel i sens życia oraz wybór własnej drogi. Wyczerpująca odpowiedź na te pytania winna obejmować

także wskazanie młodym miejsca we wspólnocie Kościoła. Katecheza ma pomagać w żywym, czynnym i bezpośrednim wyznawaniu wiary oraz włączać „we wspólnotę, która żyje wiarą, celebryje ją i o niej świadczy” (DOK 68). Decydujące w tej kwestii będzie kształtowanie świadomości sakramentalnej, która rodzi zobowiązania w codzienności, umacniając przy tym zdolność dokonywania wyborów. Punktem wyjścia dla budzenia świadomości eklezjalnej jest prowadzony w szkolnym nauczaniu religii przekaz nauki o Kościele, jednak w sposób pełny inicjacja chrześcijańska może dokonać się jedynie we wspólnocie parafialnej.

Zróżnicowanie adresatów katechezy na etapie szkoły ponadpodstawowej oraz kontekst, w którym realizowana jest postługa katechetyczna, sprawiają, że dla pełnej realizacji założonych celów konieczne jest uwzględnienie warunków podmiotowych. Wśród katechizowanych znajdują się zarówno osoby wierzące, jak i te, które potrzebują ewangelizacji (w sensie węższym) lub nowej ewangelizacji. Potrzeba zatem katechezy ewangelizacyjnej, czyli „nasyconej sokiem ewangelicznym i sporządzonej w języku przystosowanym do czasu i osób” (EN 54). W realizacji założeń programowych konieczne jest wskazywanie punktów stycznych pomiędzy głoszonym orędziem i życiem katechizowanych, a także dowartościowanie wychowania do człowieczeństwa przez kulturę. Wymiar ewangelizacyjny katechezy w szkole ponadpodstawowej jest istotnym postulatem, zważywszy na fakt, że dla wielu katechizowanych będzie to ostatni etap instytucjonalnej formacji religijnej.

Realizacja założonych celów prowadzi do określonych decyzji metodycznych. Jako korzystne w katechezie młodzieży jawią się więc metody poszukujące, prowadzące do „uwrażliwiania osób na ich najważniejsze doświadczenia, wspomaganie ich w ocenianiu w świetle Ewangelii pytań i potrzeb, jakie z nich wynikają oraz wychowanie ich do nowego stylu życia” (DOK 152). Konsekwencją odwołania się do metod poszukujących jest otwieranie się katechezy na kreatywność adresatów posiadających już swój bagaż doświadczeń i wskazywanie tym samym na najbardziej skuteczne drogi zrozumienia i wyrażania orędzia (DOK 157). Ukierunkowanie katechezy ku kreatywności jej adresatów stanowi również przesłankę do stosowania metod praktycznych, dodatkowo łączonych z wykorzystaniem umiejętności uczniów w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych (np. metody projektów). Z kolei zróżnicowane doświadczenia religijne młodzieży i potrzeba ich kompensacji czynią zasadnym stosowanie metod eksponujących.

Katecheza w szkole ponadpodstawowej jest dla wielu jedną z ostatnich możliwości systematycznego rozwoju na drodze wiary i konfrontacji własnych lub wyniesionych ze swego środowiska ocen i opinii na temat religii rzymskokatolickiej i Kościoła. Słuszne jest zatem na tym etapie rozwijanie w uczniach umiejętności samokształcenia, prowadzącego do znajdowania samodzielnej odpowiedzi na nurtujące ich problemy przez wykorzystanie Pisma Świętego, Katechizmu Kościoła Katolickiego, dokumentów Kościoła czy szeroko pojmowanej literatury religijnej. Szczególne znaczenie w tym okresie ma nauka czytania dokumentów Kościoła i wyciąganie z nich wskazań dla rozwiązywania swoich problemów życiowych. Z uwagi na aktywność młodzieży w cyberprzestrzeni warto wskazywać na powyższe źródła treści religijnych w Internecie, jak również na wartościowe strony i portale katolickie. Jednocześnie należy uwrażliwiać katechizowanych na realne zagrożenia – również duchowe – wirtualnego świata.

Niezależnie od bogactwa zastosowanych metod, środków dydaktycznych i form organizacyjnych należy pamiętać o kluczowej roli katechety w procesie katechetycznym. Obok stosownych kwalifikacji oraz szerokich kompetencji merytorycznych i dydaktyczno-pedagogicznych nie do przecenienia jest postawa katechety. Szczególnie istotna jest zgodność czynów z głoszoną nauką, czyli świadectwo katechety. W odniesieniu do młodzieży wyjątkowo aktualne pozostaje bowiem stwierdzenie papieża Pawła VI, że „człowiek naszych czasów chętniej słucha świadków, aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami” (EN 41).

d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną

Język polski

- gatunki literackie;
- literackie środki wyrazu artystycznego;
- treści alegoryczne i symboliczne utworu;
- tradycja biblijna w kulturze współczesnej;
- konteksty interpretacji utworów literackich (historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny);
- wartości duchowe, moralne i *sacrum* w tekstach literatury i kultury;
- tożsamość kulturowa i religijna w dziełach literackich i tekstach kultury;

- obraz kondycji egzystencjalnej i moralnej człowieka we współczesnym świecie w tekstach literatury i kultury;
- typy argumentów i dowodzenia w tekstach pisanych i mówionych;
- erystyka i demagogia – etyczna ocena.
- Teksty literatury i kultury. Lektury:
 - Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Pieśni nad Pieśniami, Księgi Psalmów, Apokalipsy wg św. Jana;
 - św. Augustyn, *Wyznania* (fragmenty);
 - św. Tomasz z Akwinu, *Summa teologiczna* (fragmenty);
 - *Bogurodzica*;
 - *Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu*;
 - Johann Wolfgang Goethe, *Faust* (fragmenty);
 - Umberto Eco, *Imię róży*;
 - Zofia Nałkowska, *Granica*;
 - Jan Parandowski, *Mitologia*, część I *Grecja*, część II *Rzym*;
 - Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*;
 - Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*;
 - wybrane wiersze z okresu emigracyjnego: Czesław Miłosz, wybrane wiersze z tomu *Ocalenie* oraz *Traktat moralny* (fragmenty), Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Zbigniew Herbert (z tomów *Pan Cogito*);
 - George Orwell, *Rok 1984*;
 - wybrane eseje Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.
- Piosenka literacka: wybrane utwory Ewy Demarczyk, Jacka Kaczmarskiego, Wojciecha Młynarskiego, Agnieszki Osieckiej.
- Dzieła teatralne i filmowe:
 - *Dekalog*, reż. Krzysztof Kieślowski, wybrane filmy z cyklu;
 - *Dziady*, reż. Konrad Swinarski;
 - *Moralność pani Dulskiej*, reż. Tomasz Zygadło;
 - *Nad Niemnem*, reż. Zbigniew Kuźmiński;
 - *Rewizor*, reż. Jerzy Gruza;
 - *Zezwane szczęście*, reż. Andrzej Munk.

Filozofia

- filozofia jako jeden z fundamentalnych składników kultury śródziemnomorskiej;
- wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę i religię;

- główne starożytne koncepcje absolutu (Boga): demiurg oraz idea dobra (Platon), nieporuszony poruszyciel (Arystoteles), rozumna natura świata (stoicyzm), prajednia (Plotyn);
- *fides et ratio*;
- istnienie i natura absolutu (Boga) – teizm, deizm, panteizm, agnostycyzm, ateizm;
- filozoficzne argumentacje za istnieniem Boga;
- znaczenie sporu o istnienie Boga i rolę religii w życiu człowieka;
- antropologia filozoficzna (naturalizm, redukcjonizm biologiczny – antynaturalizm, personalizm);
- filozoficzne koncepcje wolności i prawdy;
- filozoficzne koncepcje genezy zła moralnego;
- wybrane spory etyczne (relatywizm – absolutyzm, uniwersalizm; subiektywizm – obiektywizm);
- źródło moralnych zobowiązań (autonomizm – heteronomizm);
- kryteria rzetelnej dyskusji w sporach światopoglądowych.

Język łaciński

- rola antyku w kształtowaniu się kultury i tożsamości polskiej oraz znaczenie kultury grecko-rzymskiej dla kultury europejskiej i światowej;
- łacina w kulturze polskiego średniowiecza;
- znaczenie języka łacińskiego i kultury antycznej w różnych dziedzinach współczesnej kultury i nauki;
- kontekst kulturowy mitów o powstaniu świata;
- literatura rzymska: Tacyt, *Roczniki*;
- architektura rzymska: wybrane typy budowli i ich przeznaczenie (amfiteatr, cyrk, stadion, termy, łuk triumfalny, akwedukt, willa rzymska, bazylika), najważniejsze budowle starożytnego Rzymu: Koloseum, kolumna Trajana, Forum Romanum, Panteon.

Muzyka

- muzykowanie formą autoekspresji (śpiew, gra na instrumentach, taniec, komponowanie);
- film, reklama, sztuka, rozrywka, edukacja, religia jako obszary praktycznego zastosowania multimediów z użyciem muzyki;
- religia jako obszar stosowania multimediów z użyciem muzyki;

- działalność instytucji upowszechniających kulturę i sztukę muzyczną, jak: recital, koncert, występ plenerowy, opera, operetka, musical;
- różnorodność w kulturze muzycznej;
- ochrona własności intelektualnej i wizerunku.

Historia muzyki

- funkcje muzyki;
- starożytne instrumenty muzyczne (np. harfa, lira, fletnia Pana, organy, tuba, róg, trąba);
- kultura muzyczna wczesnego średniowiecza związana z rozwojem chrześcijaństwa;
- chorał gregoriański:
 - powstanie,
 - związek z liturgią Kościoła rzymskiego (antyfonarz) oraz formy i gatunki z nim związane: hymn, psalm, antyfona, msza, dramat liturgiczny (misterium);
- szkoły klasztorne jako ośrodki kultury muzycznej;
- zabytki polskiej i europejskiej muzyki średniowiecznej (*Bogurodzica*, *Gaude Mater Polonia*, *Chwała Tobie*, *Gospodzinie* i in.);
- twórcy muzyki sakralnej;
- muzyka kościelna (msza i jej stałe części);
- współczesna muzyka religijna i chrześcijańska.

Plastyka

- dziedzictwo narodowe i regionalne;
- lokalni twórcy i ich dzieła, sztuka regionu, dzieła lub wydarzenia o charakterze religijnym istotne dla kultury lokalnej zabytki i dzieła architektury najbliższej okolicy;
- formy działalności oraz funkcje instytucji kultury zajmujących się jej profesjonalnym upowszechnianiem (muzea, galerie, teatry, ośrodki kultury i biblioteki);
- odpowiedzialność i szacunek dla prac własnych i cudzych, w tym dziedzictwa kulturowego;
- ochrona własności intelektualnej;
- poszanowanie godności człowieka oraz odpowiedzialność za treść i formę własnej twórczości plastycznej;

- formy ekspresji twórczej w oparciu o współczesne narzędzia komunikacji wizualnej (multimedia, techniki i narzędzia medialne);
- religia jako obszar zastosowania multimediiów; film, prezentacja lub cykl fotografii na określony temat; krytyczna ocena materiałów multimedialnych.

Historia sztuki

- kultura Mezopotamii, Egiptu, Grecji, Rzymu;
- sztuka bizantyjska, romańska, gotycka;
- religijne konteksty i uwarunkowania przemian w dziejach sztuki;
- symbol i alegoria w dziełach sztuki;
- sceny religijne w dziełach sztuk plastycznych;
- sakralna funkcja dzieł sztuki;
- ikonografia chrześcijańska;
- atrybucja w sztuce;
- elementy architektoniczne dzieł wczesnochrześcijańskich, bizantyjskich, romańskich i gotyckich.

Historia

- periodyzacja dziejów powszechnych i ojczystych;
- pojęcia: *prehistoria*, *historia*, *historiografia*, *źródło historyczne*;
- rodzaje źródeł historycznych;
- wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu;
- religia starożytnych Greków;
- wierzenia religijne starożytnych Rzymian;
- problem niewolnictwa w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa;
- geneza chrześcijaństwa i zmiana sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;
- cesarstwo bizantyjskie;
- geneza i główne zasady islamu;
- wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizację łańską i bizantyjską;
- proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji;
- polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty;

- przyczyny rozłamu w Kościele w XI wieku;
- rola zakonów w średniowiecznej Europie;
- uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- upadek cesarstwa bizantyjskiego i ekspansja turecka w Europie;
- przemiany życia religijnego i kryzysy religijne późnego średniowiecza;
- znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;
- odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej;
- religijne, społeczne i kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji;
- rola Soboru Trydenckiego i różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;
- mapa wyznaniowa Europy w XVI wieku;
- kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego;
- wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę;
- prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI wieku;
- Konstytucja 3 Maja;
- Komisja Edukacji Narodowej;
- znaczenie wiary dla podtrzymania świadomości narodowej w okresie zaborów;
- systemy totalitarne;
- wieloreligijny charakter społeczeństwa II Rzeczypospolitej;
- postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki niemieckich i sowieckich okupantów oraz przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
- religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu;
- postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów;
- skutki II wojny światowej, w tym problem osądzenia ludobójstwa (sąd w Norymberdze) oraz użycia broni atomowej;
- okoliczności utworzenia państwa Izrael i geneza konfliktu arabsko-izraelskiego;
- sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej;
- najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
- zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 roku;

- terror stalinowski w Polsce; formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego;
- znaczenie obchodów milenijnych w roku 1966, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego;
- rola papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;
- polityka władz PRL wobec Kościoła w latach 80.;
- wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków;
- postawy Polaków wobec stanu wojennego, formy oporu społecznego oraz rola ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci;
- problem biedy we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem państw Południa;
- przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie;
- współczesne zagrożenia cywilizacyjne;
- rola religii we współczesnym świecie, w tym znaczenie Soboru Watykańskiego II dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei eklezjologii.

Wiedza o społeczeństwie

- historyczny rozwój praw człowieka, specyfika praw i wolności człowieka oraz podstawowe mechanizmy ich ochrony;
- „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- prawa mniejszości narodowych i etnicznych;
- postawy obywatelskie i role społeczne człowieka;
- formy demokracji bezpośredniej;
- problemy społeczno-polityczne na poziomie lokalnym, państwowym, europejskim i globalnym;
- zagrożenia dla funkcjonowania demokracji, specyfika państwa autorytarnego i totalitarnego;
- konformizm i nonkonformizm;
- przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom;
- mechanizmy manipulacji wykorzystywane w mediach, przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy;
- wyzwania związane z procesem globalizacji;
- procesy migracyjne do Europy i wewnątrz Europy;

- kulturowe i historyczne podwaliny jedności europejskiej;
- konflikty etniczne na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej;
- zjawisko ksenofobii;
- strategię zwalczania terroryzmu;
- pomoc humanitarna;
- założenia myśli liberalnej i konserwatywnej;
- założenia myśli socjaldemokratycznej i katolickiej nauki społecznej;
- założenia faszyzmu, nazizmu i komunizmu;
- polskie tradycje demokratyczne;
- problemy życiowe młodzieży w społeczeństwie polskim;
- modele relacji państwo – Kościół i stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z Kościołem katolickim (na podstawie przepisów konkordatu) oraz wybranym związkiem wyznaniowym (na podstawie ustawy);
- kościoły i inne związki wyznaniowe funkcjonujące w Rzeczypospolitej Polskiej;
- religia jako zjawisko społeczne; religijność we współczesnym społeczeństwie polskim;
- spory światopoglądowe (np. na temat: aborcji, eutanazji, modyfikacji genetycznych, *in vitro*, związków partnerskich);
- teoria „człowieka sowieckiego” (bierność, roszczeniowość wobec państwa);
- czynniki narodotwórcze i sprzyjające zachowaniu tożsamości narodowej.

Geografia

- złożoność wszechświata oraz stan jego poznania;
- wybrane problemy społeczne współczesnego świata: problemy demograficzne, skutki migracji, problemy uchodźstwa, handel ludźmi na świecie, niewolnictwo, wykorzystywanie pracy dzieci i pracowników w krajach o niskich kosztach pracy, bezrobocie, prześladowania religijne i nietolerancja;
- zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego;
- procesy integracyjne i dezintegracyjne na świecie, konflikty zbrojne i terroryzm;
- wpływ kolonializmu i jego rozpadu na współczesny podział polityczny świata;
- dysproporcje w rozwoju państw;
- zróżnicowanie jakości życia człowieka w wybranych regionach i krajach świata;
- społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny;

- zróżnicowanie religijne ludności świata i Polski oraz wpływ religii na życie społeczne i gospodarkę;
- wpływ działalności człowieka na atmosferę;
- współodpowiedzialność za stan środowiska przyrodniczego Ziemi.

Podstawy przedsiębiorczości

- motywacja aktywności zawodowej człowieka;
- prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy;
- zachowania etyczne i nieetyczne pracodawcy (mobbing, zatrudnianie bez umowy);
- kariera zawodowa w zgodzie z zasadami etycznymi;
- systemy płac, rodzaje i formy wynagrodzeń;
- specyfika zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
- zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy;
- zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie (korupcja w życiu gospodarczym, społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw).

Biologia

- działania prozdrowotne;
- znaczenie badań diagnostycznych w profilaktyce prozdrowotnej;
- zagrożenia wynikające ze stosowania środków dopingujących i psychoaktywnych;
- zaburzenia odżywiania (anoreksja, bulimia) i ich skutki zdrowotne;
- związek między stylem życia i chorobami układu krążenia;
- wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na przebieg ciąży;
- znaczenie badań prenatalnych;
- wybrane choroby przenoszone drogą płciową oraz ich profilaktyka;
- korzyści i zagrożenia wynikające z zastosowania organizmów modyfikowanych genetycznie w rolnictwie, przemyśle, medycynie i badaniach naukowych;
- klonowanie organizmów;
- zapłodnienie zewnątrzustrojowe;
- sposoby otrzymywania i pozyskiwania komórek macierzystych oraz ich zastosowania w medycynie;
- problemy społeczne i etyczne związane z rozwojem inżynierii genetycznej;
- ewolucja;
- ekologia.

Fizyka

- budowa Układu Słonecznego i jego miejsce w galaktyce;
- Wielki Wybuch jako początek znanego nam wszechświata.

Wychowanie fizyczne

- mocne i słabe strony własnej sprawności fizycznej;
- zalecenia dotyczące aktywności fizycznej w zależności od płci, okresu życia, rodzaju pracy zawodowej, pory roku, środowiska;
- zagrożenia związane z komercjalizacją sportu, w tym ruchu olimpijskiego;
- bezpieczeństwo w aktywności fizycznej;
 - ocena stopnia ryzyka wystąpienia urazu związanego z niektórymi sportami lub wysiłkami fizycznymi;
 - zasady asekuracji i pomocy w różnych sytuacjach życiowych osobom młodszym, seniorom, osobom z niepełnosprawnością.
- edukacja zdrowotna
 - zdrowie jako wartość dla człowieka i dla społeczeństwa;
 - odpowiedzialność za zdrowie własne i innych ludzi;
 - krytyczna analiza informacji medialnych w zakresie zdrowia (trendy, mody, diety, wzorce żywieniowe);
 - przyczyny i skutki stereotypów i stygmatyzacji osób z niepełnosprawnością, chorych psychicznie i dyskryminowanych;
 - szkody zdrowotne i społeczne związane z paleniem tytoniu, nadużywaniem alkoholu i używaniem innych substancji psychoaktywnych;
 - sposoby opierania się presji oraz namowom do używania substancji psychoaktywnych i innych zachowań ryzykownych;
 - praca nad sobą dla zwiększenia wiary w siebie, poczucia własnej wartości i umiejętności podejmowania decyzji;
 - etyka olimpijska;
 - etyczne konsekwencje stosowania środków dopingujących.

Edukacja dla bezpieczeństwa

- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny;
- rola świadców obywateli na rzecz obronności;
- podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego regulujące funkcjonowanie obrony cywilnej w świecie;
- cyberprzemoc – procedury postępowania w przypadku jej wystąpienia;

- obowiązki pieszego i kierowcy w zakresie zachowania się na drodze;
- zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia: udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej, unikanie narażania własnego zdrowia, ocenianie własnych możliwości;
- ryzyko chorób cywilizacyjnych;
- zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym a społecznym;
- sposoby radzenia sobie z emocjami, w tym negatywnymi;
- umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie);
- uzależnienia behawioralne, w tym uzależnienie od komputera, Internetu, hazardu;
- skutki spożywania alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków przez młodzież w Polsce.

Wychowanie do życia w rodzinie

- rodzina
 - małżeństwo, rodzina, macierzyństwo, rodzicielstwo – konstytucyjnie chronione wartości związane z funkcjonowaniem jednostki w społeczeństwie;
 - znaczenie zawarcia małżeństwa i jego trwałość dla rozwoju społeczeństwa;
 - typy struktury rodziny: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana;
 - funkcje rodziny: prokreacyjna, opiekuńcza, wychowawcza, ekonomiczna i profilaktyczna oraz ich znaczenie na poszczególnych etapach rozwoju człowieka;
 - prawa i obowiązki małżonków i rodziców; prawa dziecka oraz obowiązki państwa wobec rodziny;
 - instytucjonalna pomoc rodzinie.
- dojrzewanie
 - kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej;
 - cielesność, płciowość, integracja seksualna;
 - zagrożenia okresu dojrzewania: uzależnienia chemiczne, behawioralne, presja seksualna, pornografia, prostytutka nieletnich, ekshibicjonizm, także w Internecie;

- seksualność człowieka
 - pojęcia związane z seksualnością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzicielstwo;
 - odpowiedzialność w przeżywaniu własnej płciowości;
 - odpowiedzialność za sferę seksualną i prokreację;
 - przedmiotowe traktowanie człowieka w dziedzinie seksualnej;
 - profilaktyka przedwczesnej inicjacji seksualnej.
- życie jako fundamentalna wartość
 - szacunek dla ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci;
 - dziecko z niepełnosprawnością – aspekt medyczny, psychologiczny, społeczny.
- płodność
 - fizjologia płodności i jej neurohormonalne uwarunkowania;
 - metody rozpoznawania płodności;
 - problem niepłodności;
 - antykoncepcja – jej rodzaje i skutki w aspekcie medycznym, psychologicznym i moralnym.

3. Współpraca środowisk wychowawczych

a. Rodzina

1. Współpraca katechety z rodzicami zmienia swój kształt ze względu na coraz większe usamodzielnienie młodzieży. Niezmiennie należy wskazywać na rolę integralności w działaniach środowisk wychowawczych, a także na znaczenie relacji w rodzinie dla harmonijnego rozwoju młodego człowieka, jego wizji rodziny i małżeństwa, a także ukazywać zależność między dobrą atmosferą w rodzinie a większą odpornością na różnego rodzaju uzależnienia i niebezpieczeństwa na drodze osiągnięcia dorosłości.

2. Konieczne jest poznawanie środowiska, w którym dorasta i funkcjonuje młodzież.

3. Istotne jest nawiązywanie kontaktów z rodziną przy różnych okazjach. Jest to zadanie tym bardziej pilne, że do szkoły ponadpodstawowej uczęszcza młodzież z różnych parafii, dlatego katecheta kontaktuje się z rodzicami uczniów głównie poprzez szkołę. Tymczasem dzienniki elektroniczne, które pojawiają

się w szkołach w miejsce tradycyjnych, znacznie osłabiają relacje rodziców ze szkołą i osobiste kontakty z nauczycielami.

b. Parafia

1. Działania podejmowane w parafii zmierzają do zapoznania i wprowadzenia młodzieży w istniejące w Kościele parafialnym ruchy religijne i stowarzyszenia (w szczególności: Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, służba liturgiczna). Działania te powinny być naturalną konsekwencją wcześniejszych przygotowań do przyjęcia sakramentu bierzmowania.

2. W czasie nauki w szkole ponadpodstawowej zadania parafii dotyczą także formacji młodzieży do podjęcia zadań związanych z realizacją życiowego powołania, przyjęciem sakramentu małżeństwa i tworzeniem Kościoła domowego.

3. W związku z tym, że ocena roczna wystawiona na świadectwie szkolnym w miejscu *religia/etyka* w dalszym ciągu nie potwierdza udziału w zajęciach z religii rzymskokatolickiej, parafia, na której terenie znajduje się szkoła ponadpodstawowa, powinna prowadzić rzetelną dokumentację udziału uczniów w nauce religii. Wydaje się uzasadnione wydanie młodzieży kościelnego dokumentu poświadczającego udział w nauczaniu religii w zakresie szkoły ponadpodstawowej.

SZKOŁA SPECJALNA

*„Pozwólcie dzieciom
przychodzić do Mnie”, Mk 10,14*

1. Wprowadzenie

Kościół uważa za wyjątkowo umiłowanych przez Jezusa Chrystusa tych, którzy są niepełnosprawni fizycznie, intelektualnie lub mają inne ograniczenia. W ostatnich latach rozwinęła się świadomość eklezjalna i społeczna oraz dokonał niewątpliwego postępu w pedagogice specjalnej, co sprawiło, że rodzina i inne miejsca formacyjne mogą dać niepełnosprawnym odpowiednią katechezę, do której mają oni prawo jako ochrzczeni, czyli powołani do zbawienia. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podkreśla prawdę, że miłość Ojca do tych najstarszych dzieci i ciągła obecność Jezusa z Jego Duchem prowadzą do ufności, że każda osoba, niezależnie od jej ograniczeń, jest zdolna do wzrostu w świętości (DOK 189).

Katecheza specjalna opiera się przede wszystkim na słowie Bożym zawartym w Świętej Tradycji i w Piśmie Świętym, które uczy, że każdy człowiek został stworzony na „obraz Boży” (Rdz 1,27) i jest zdolny do poznania oraz miłowania swego Stwórcy (KDK 12). Adresatem Ewangelii jest „osoba historyczna i konkretna” (RH 13), znajdująca się w określonej sytuacji oraz będąca pod wpływem uwarunkowań psychologicznych, społecznych, kulturowych i religijnych (DOK 167). Zgodnie z posoborową zasadą wierności Bogu i człowiekowi uwzględnia się różne sytuacje życia osób oraz kieruje katechezę na różnorodne drogi, aby można było spotkać się z każdą osobą i dostosować orędzie chrześcijańskie oraz pedagogię wiary do różnych wymagań (DOK 165). Kształtują się w ten sposób elementy pedagogiki wiary, w której otwartość uniwersalistyczna katechezy ma swoje odzwierciedlenie w odpowiednim podejściu do adresatów. Dostosowanie katechezy do konkretnego człowieka oznacza przystosowanie jej treści tak, by stała się ona „jakby zdrowym i odpowiednim pokarmem” (DOK 169). Ma ono uzasadnienie teologiczne w misterium Wcielenia, odpowiada elementarnemu wymaganiu pedagogicznemu komunikacji ludzkiej i odzwierciedla postawę Kościoła.

Przystosowanie katechezy do adresata należy rozumieć jako wyjątkowo macierzyńskie działanie Kościoła uznającego każdą osobę, bez względu na różnorodne ograniczenia, za rolę Bożą i Bożą budowlę (1 Kor 3,9), której nie należy pomijać, lecz trzeba ją uprawiać i budować z nadzieją. Decydującym kryterium jest troska Kościoła o każdego człowieka, o przekazanie jedyne

Słowa, które zbawia. To kryterium inspiruje każdą formę katechezy, a zwłaszcza katechezę osób z różnymi niepełnosprawnościami, która wymaga od katechetów odpowiednich kompetencji i kreatywności (CT 31).

W katechezie osób z różnymi niepełnosprawnościami chodzi zwłaszcza o doprowadzenie ich do odkrycia tajemnicy osobowego Boga, który kocha każdego człowieka i jest o niego zatroskany. Chodzi także o rozwijanie i wspieranie wiary wychowanka. U podstaw katechezy leży wychowanie liturgiczne, mające dokonywać się zarówno przez nauczanie, które wyjaśnia tajemnice wiary i sposoby jej celebrowania, jak i przez sam udział w liturgii, który pozostanie zawsze szczególnie ważnym punktem katechezy. Istotnym elementem jest formacja moralna, która stawia sobie za cel nauczenie odróżniania dobra od zła, a zwłaszcza rozbudzenie pragnień postępowania według przykazania miłości. Katecheza ma też wychować do modlitwy, co napotyka w dzisiejszych czasach szczególną trudność, gdyż praktyka modlitwy w wielu domach ludzi ochrzczonych osłabła lub wręcz zanikła. Współczesna koncepcja katechezy osób z różnymi niepełnosprawnościami w szkole zwraca uwagę na jeszcze dwa elementy. Pierwszy to wychowanie do życia wspólnotowego. U jego podstaw leży przekonanie, że istnieje pewne podobieństwo między jednością Osób Boskich a relacjami między ludźmi, którzy – na wzór Trójcy – powinni żyć w braterstwie, w prawdzie i miłości. Drugi element to wprowadzenie do misji. Wychowywanie katechizowanych do odpowiedzialności misyjnej powinno wyrażać się przede wszystkim w dawaniu świadectwa na miarę swoich możliwości w każdym środowisku. Klamrą spinającą wszystkie elementy katechezy osób z różnymi niepełnosprawnościami jest stosowana zasada wierności Bogu i człowiekowi.

Do zadań szkoły należy w szczególności:

- pomoc rodzicom w realizacji prawa do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami;
- tworzenie warunków niezbędnych do zapewnienia uczniowi poczucia bezpieczeństwa, wzmacniania swojej tożsamości oraz komfortu psychicznego w procesie integracji ze środowiskiem wyznaniowym;
- dokonanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i na jej podstawie opracowanie i modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego oraz pomoc w opracowaniu indywidualnego programu katechetycznego;
- zapewnienie warunków do realizacji celów edukacji i rewalidacji, w szczególności społecznych i materialnych warunków umożliwiających rozwi-

ianie motywacji do porozumiewania się z drugą osobą, komunikowania potrzeb i stanów emocjonalnych za pomocą mowy lub wspomagających bądź alternatywnych metod komunikacji;

- wspieranie komunikacji na każdym zajęciach oraz we wszystkich sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych.

2. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną

Troska Kościoła o katechezę osób z niepełnosprawnością intelektualną wynika z wierności przykładowi i nauczaniu swego Założyciela. Jezus Chrystus w pierwszej kolejności otaczał szczególną opieką cierpiących, darząc ich w swojej postudze miłosierdziem i miłością oraz ukazując w nich moc Odkupienia, która obejmuje człowieka w jego jedyności i pełni. Idąc za przykładem Chrystusa, wspólnota Jego uczniów sprawiła, że w ciągu wieków rozkwitły dzieła nadzwyczajnej wielkoduszności, które są świadectwem wiary i nadziei pokładanej w Bogu. W tę misję włącza się także współczesna katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną, która jest ciągle rozwijana w Magisterium Kościoła.

Podział niepełnosprawności intelektualnej na cztery stopnie: lekka, umiarkowana, znaczna i głęboka, służy głównie potrzebom edukacyjnym. Na zasadach określonych w przepisach państwowych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych są organizowane i działają zespoły orzekające, które wydają orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego dzieci i młodzieży z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi. Orzeczenia te wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, w tym zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim. Stosowania specjalnych metod i form pracy wymagają orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły, a także opinie o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole.

Należy pamiętać, że każde z tych dzieci uczy się według indywidualnego programu przygotowanego przez nauczyciela współdziałającego z zespołem na podstawie wskazań zawartych w orzeczeniu kwalifikacyjnym i we współpracy z psychologiem. Znajomość samego orzeczenia nie wystarcza do

napisania dla ucznia dobrego programu, który nauczy go przede wszystkim tego, z czego będzie mógł korzystać w życiu codziennym. Do tego niezbędna jest dobra znajomość dziecka, kontakt z jego rodzicami i proboszczem oraz współpraca katechety z wszystkimi specjalistami pracującymi z dzieckiem: logopedą, fizykoterapeutą, psychologiem, pedagogiem, czasami neurologiem czy ortopedą. Na podstawie zebranych informacji katecheta przygotowuje diagnozę umiejętności funkcjonalnych. Zazwyczaj ma ona formę opisową i zawiera zestawienie tych umiejętności, które przejawiają się w codziennym życiu ucznia i w sposób bezpośredni wpływają na zwiększenie jego niezależności i jakości życia religijnego.

a. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim stanowią ok. 2,6% osób w ogólnej populacji, a ok. 85% wszystkich osób z niepełnosprawnością intelektualną. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nabywają umiejętności językowych z pewnym opóźnieniem, ale większość z nich osiąga zdolność posługiwania się mową w codziennych potrzebach, podtrzymywania rozmowy i uczestniczenia w wywiadzie klinicznym. Większość z nich osiąga także pełną niezależność w samoobsłudze (jedzenie, mycie się, ubieranie, panowanie nad fizjologią organizmu), w praktycznych i domowych czynnościach, nawet jeśli ich tempo jest wolniejsze niż u osób w normie. Główne trudności dotyczą nauki szkolnej. Wiele z tych osób ma trudności z nauczeniem się pisania i czytania. Jednakże osobom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim można znacznie pomóc dzięki programom edukacyjnym nastawionym na rozwój ich umiejętności i kompensację występujących ograniczeń. Większość osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną jest potencjalnie zdolna do pracy wymagającej bardziej praktycznych niż szkolnych umiejętności, np. niewykwalifikowanej pracy fizycznej. W określonych warunkach społeczno-kulturowych wymagających niewielkich osiągnięć szkolnych funkcjonowanie osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie stanowi problemu. Problem może się jednak pojawić, jeżeli dodatkowo występuje u niej zauważalna niedojrzałość emocjonalna i społeczna. Opis kliniczny zwraca uwagę również na fakt, że trudności emocjonalne, społeczne i behawioralne osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

oraz wynikające z nich potrzeby leczenia i wsparcia są przeważnie bliższe tym, które spotykamy u osób o normalnej inteligencji niż u osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym. Etiologię organiczną wykrywa się u coraz większej liczby osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, chociaż nie dotyczy to większości. Wskazówki diagnostyczne na temat tego stopnia podkreślają, że jeżeli posługujemy się wystandaryzowanym testem, to wynik ilorazu inteligencji od 50 do 69 wskazuje na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim. Rozumienie i posługiwanie się językiem jest w różnym stopniu opóźnione, a problemy związane z posługiwaniem się mową, zakłócające rozwój niezależności mogą utrzymywać się do wieku dorosłego. Towarzyszące problemy, takie jak: autyzm, inne zaburzenia rozwoju, padaczka, zaburzenia zachowania lub wady fizyczne, mogą występować w różnych proporcjach i jeśli występują, podlegają dodatkowej klasyfikacji (oddzielne kodowanie).

Rozpoznanie niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim stwarza często poważne trudności. Wynikają one między innymi z podobnych objawów zachowania się dziecka zaniedbanego i z niepełnosprawnością intelektualną, ponieważ często warunki środowiskowe, z których dziecko pochodzi, mogą wpływać niekorzystnie na jego rozwój ogólny.

W tej kategorii dzieci przejście przez kolejne stadia rozwoju operacyjności rozumowania jest wolniejsze niż u dzieci w normie. Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim najlepiej radzą sobie z wnioskowaniem w codziennych, prostych sytuacjach życiowych, a dobre wyniki uzyskują w rozumowaniu na materiale konkretnym. U dzieci z niepełnosprawnością intelektualną myślenie ma charakter konkretno-obrazowy. Posługując się terminologią J. Piageta, można powiedzieć, że osiągają one poziom operacji konkretnych. Obserwuje się występowanie trudności przy przechodzeniu z jednego stadium rozwojowego do następnego. Utrudnienia w uczeniu się dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim spowodowane są także różnorodnymi fragmentarycznymi deficytami rozwojowymi.

Przy planowaniu katechezy tych osób bierze się pod uwagę zwolnione tempo ich pracy, brak samodzielności, pomysłowości i przemyślanego planu czynności. Działania te wymagają nadzoru, gdyż z chwilą występowania trudności dzieci załamują się i mogą pozostawić pracę nieskończoną. Oprócz kontroli wymagają specjalnego bodźca do pracy w postaci pochwały.

Istotne jest przypomnienie, że kolejność przekształcania się struktur operacyjnych jest taka sama u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną,

jak u dzieci rozwijających się prawidłowo. Ważne różnice zachodzą w szybkości rozwoju. Dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym stosunkowo szybko przechodzą przez kolejne stadia rozwoju, odrywając się całkowicie – po krótkim okresie niezdecydowania – od sądów wynikających z bardziej elementarnych form rozumowania. Inaczej jest u osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, których rozwój przebiega w tempie znacznie wolniejszym. W chwili osiągnięcia górnej granicy często zachowane są jeszcze ślady rozumowania charakterystycznego dla niższego poziomu.

Przeniesienie uwagi z opisu obniżen i braków na to, co tkwi u podstaw opisywanego stanu – na zmienne, może mieć poważne konsekwencje dla powszechnego stosunku do osób z niepełnosprawnością intelektualną i praktyki rehabilitacyjnej. Nie akcentuje się wtedy defektu, lecz zmienne, których uwzględnienie w procesie rehabilitacji może przyczynić się do efektywności tegoż procesu. Szczególnie cenne są rezultaty oddziaływań rewalidacyjno-wychowawczych osiągniętych przez włączenie tych osób w takie grupy rówieśnicze, jak szkolne koła Caritas, ministranci, schole czy szeroko pojęte duszpasterstwo pielgrzymkowe.

Podstawowym czynnikiem utrudniającym pracę katechetów z tą grupą osób jest małe zainteresowanie rodziców, uwarunkowane często skrajną bezradnością, mocnym akcentowaniem swojej władzy, nadmiernym dystansem uczuciowym. Rodzice młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w większym stopniu niż rodzice młodzieży pełnosprawnej intelektualnie przejawiają postawy niepożądane wychowawczo. Kolejnym ważnym czynnikiem, który może łączyć się z poprzednim, jest słaba formacja religijna w domu rodzinnym lub wręcz jej brak. Czynnikiem utrudniającym pracę katechetyczną są ponadto: brak specjalnej salki katechetycznej w szkole oraz brak pomocy dydaktycznych i funduszy na nie. Natomiast podstawowymi czynnikami ułatwiającymi tę pracę mogą być: przygotowanie dydaktyczne i pozytywne nastawienie katechety oraz współpraca z gronem pedagogicznym, parafią i rodziną.

Młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim może posiadać pewne wiadomości religijne. Niemniej dzieci i młodzi ludzie z lekką niepełnosprawnością intelektualną różnią się zasadniczo od swoich rówieśników rozwijających się prawidłowo mniejszym zasobem wiedzy religijnej. Jest to konsekwencją niedorozwoju tych zdolności, które warunkują nabywanie wiedzy.

W Polsce szkoły, do których uczęszczają uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, realizują programy nauczania opracowane

przez nauczycieli i pedagogów specjalnych zgodnie z obowiązującą podstawą programową dla uczniów szkół ogólnodostępnych. Podstawa programowa ustala dla danego etapu edukacyjnego cele edukacji i zadania szkoły, podaje treści i precyzuje osiągnięcia uczniów. Jednocześnie pozostawia ona dużą dowolność nauczycielom w zakresie doboru dróg do realizowania celów i zadań oraz metod wspomagania uczniów w dochodzeniu do postulowanych osiągnięć. Rozporządzenie dotyczące programów daje nauczycielom możliwość podejmowania decyzji co do ich stosowania, ale podkreśla, że proces kształcenia jest integralną całością, dlatego funkcjonuje pojęcie *szkolnego zestawu programów*. Są to często programy autorskie, dostosowane do możliwości i umiejętności uczniów. Wszyscy nauczyciele uczący daną klasę mają ustalić zestaw programów tak, aby obejmowały one całość podstawy programowej. Organizację pracy szkoły winna cechować elastyczność form – dostosowanie ich do potrzeb i możliwości dziecka z niepełnosprawnością intelektualną. Zgodnie z tą strategią edukacji, nie wyznacza się również oddzielnej podstawy programowej katechezy dla tych osób. Tam, gdzie wymaga tego praktyka katechetyczna, należy dostosować program do możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się ucznia. Może to być program katechezy zatwierdzony przez biskupa diecezjalnego. Nie wyklucza się zatwierdzania takich programów do użytku ogólnopolskiego.

b. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym stanowią ok. 0,2% ogólnej populacji, a ok. 10% całej populacji osób z niepełnosprawnością intelektualną. Natomiast osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym stanowią około 0,1% ogólnej populacji, a 3–4% całej populacji osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym charakteryzuje powolny rozwój rozumienia i posługiwania się mową. Ich ostateczne możliwości w tym zakresie są ograniczone, podobnie jak możliwości w zakresie samoobsługi i umiejętności ruchowych. Niektóre osoby wymagają nadzoru przez całe życie. Również postępy w nauce są bardzo ograniczone, niewiele dzieci jest w stanie opanować podstawowe wiadomości – nauczyć się czytania, pisania i liczenia. Programy edukacyjne mogą

pomóc w rozwoju ich ograniczonych możliwości i nabyciu podstawowej wiedzy. Takie programy są wskazane dla tych dzieci, które wolno się uczą i mają niski pułap osiągnięć. Dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym zwykle potrafią wykonywać proste, praktyczne prace, jeśli zadania są starannie ustrukturyzowane i wykonywane pod wykwalifikowanym nadzorem. Całkowita niezależność tych osób w dorosłym życiu jest rzadkością. Ogólnie są one w pełni mobilne i fizycznie aktywne, a większość z nich wykazuje cechy społecznego rozwoju – ma zdolności do nawiązywania kontaktu, porozumiewania się i angażowania w proste czynności. Wskazówki diagnostyczne pokazują, że iloraz inteligencji tych osób mieści się zwykle w przedziale między 35 a 49. W tej grupie często pojawiają się rozbieżne profile zdolności. Niektóre osoby osiągają wyższy poziom w zakresie umiejętności wzrokowo-przestrzennych niż w zadaniach wymagających posługiwania się mową, podczas gdy inne są wyraźnie niezręczne, ale zdolne do społecznej interakcji i prostej rozmowy. Także stopień rozwoju mowy wskazuje na różnice. Jedne osoby potrafią brać udział w prostej konwersacji, natomiast inne z powodu ograniczonych umiejętności mogą jedynie komunikować podstawowe potrzeby. Niektóre nigdy nie będą w stanie nauczyć się posługiwania językiem, chociaż mogą rozumieć proste polecenia i opanować gesty kompensujące w pewnym stopniu braki mowy. U większości osób z umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną wykrywana jest etiologia organiczna. Autyzm dziecięcy lub inne całościowe zaburzenia rozwoju są obecne u nielicznych. Defekty te mają podstawowy wpływ na obraz kliniczny i rodzaj wymaganej opieki. Padaczka, wady neurologiczne i fizyczne są także częste, jakkolwiek większość osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności intelektualnej jest zdolna do poruszania się bez pomocy. Można czasami rozpoznać inne zaburzenia psychiczne, ale ograniczony stopień rozwoju mowy powoduje, że diagnoza jest trudna i zależy od informacji uzyskanych od innych, którzy znają daną osobę. Wszelkie towarzyszące zaburzenia należy kodować oddzielnie.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym charakteryzują się mniejszą percepcją rzeczywistości niż osoby niepełnosprawne w stopniu lekkim. Ich spostrzeżenia są niejasne i ubogie. Myślenie osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym ma charakter konkretno-obrazowy. Jest to myślenie przedoperacyjne, które cechuje dominacja percepcji nad rozumowaniem, egocentryzm, centracja, niezdolność śledzenia przekształceń oraz odwracania operacji. Stanowi to

przeszkodę na drodze myślenia logicznego. Czynności mogą jednak być internalizowane za pośrednictwem funkcji przedstawieniowych, tzn. osoby te przyjmują za własne poglądy, wartości, normy i postawy, przekazane np. przez rodziców lub nauczycieli. Ich myślenie jest jednak ciągle powiązane z percepcją. Obecnie dużą wagę przykładają się do badań ukazujących zdolności tych dzieci. Wyniki dowodzą, że potrafią one radzić sobie w sytuacjach życiowych, takich jak: ubieranie i rozbieranie się, ścielenie łóżka, dbanie o higienę osobistą, samodzielne jedzenie, przygotowywanie prostych posiłków, sprząatanie, zmywanie naczyń, robienie drobnych zakupów, przeczytanie krótkiego tekstu, napisanie krótkiego listu, korzystanie z telefonu, chodzenie po mieście i samodzielny powrót do domu oraz wykonywanie prostych prac zarobkowych.

Kategoria osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym jest w zasadzie podobna do grupy osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w zakresie obrazu klinicznego, obecności etiologii organicznej i towarzyszących zaburzeń. Niższe osiągnięcia wymieniane w charakterystyce umiarkowanego upośledzenia są także najczęstsze w tej grupie. Większość osób z tym rozpoznaniem charakteryzuje wyraźny stopień uszkodzenia aparatu ruchowego i inne towarzyszące deficyty, które wskazują na klinicznie istotne uszkodzenia lub nieprawidłowości rozwoju ośrodkowego układu nerwowego. Iloraz inteligencji wynosi u nich od 20 do 34.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym spostrzegają lepiej niż osoby głęboko niepełnosprawne intelektualnie. Jednak w porównaniu z osobami, których rozwój przebiegał prawidłowo, bądź osobami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim spostrzeżenia ich są niedokładne i nie odzwierciedlają w sposób adekwatny otaczającej rzeczywistości. Sam proces spostrzegania jest również wolniejszy. Dostrzegają one mniejszą liczbę przedmiotów niż osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. Koncentrują mimowolną uwagę na przedmiotach i czynnościach, które budzą ich żywe zainteresowanie. Charakteryzuje ich brak uwagi dowolnej i niewielka trwałość uwagi mimowolnej.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym charakteryzują się bardzo powolnym nabywaniem nowych umiejętności. Przez wiele lat uczą się rozumienia i posługiwania mową (częstokroć przez całe życie nie nabędą tej umiejętności w stopniu zadowalającym). Niektóre osoby nie potrafią mówić z powodu uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego.

Edukacja osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym polega na integralnej realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły, z uwzględnieniem specyficznych form i metod pracy oraz zasad nauczania opisanych przez współczesne nauki społeczno-pedagogiczne. Nauczanie winno być całościowe, zintegrowane, oparte na wielozmysłowym poznawaniu świata. Dodatkową troską otoczeni są uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym, wobec których działania edukacyjne przez cały okres kształcenia w szkole podstawowej, a następnie w szkołach ponadpodstawowych, są ukierunkowane na zaspokajanie ich specyficznych potrzeb, odpowiednio do możliwości psychofizycznych. W pracy z uczniem należy brać pod uwagę jego indywidualne prawo do rozwoju. *Podstawa programowa katechezy*, uwzględniając założenia edukacji tych osób w Polsce, nie wyróżnia odrębnych celów, zadań ani treści nauczania dla kolejnych etapów edukacyjnych w szkole podstawowej i ponadpodstawowej.

Katecheza uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym bazuje na indywidualnych programach katechetycznych, opracowanych przez katechetów i specjalistów w oparciu o *Podstawę programową katechezy* i zatwierdzonych przez biskupa diecezjalnego, choć nie wyklucza się tworzenia programów ogólnopolskich.

Czas zajęć i przerw powinien być dostosowany do możliwości i potrzeb uczniów. Nawet niewielkie postępy ucznia powinny być pozytywnie odbierane i wzmacniane przez katechetę. Brak postępów nie podlega wartościowaniu negatywnemu. W pracy katechetycznej ważne jest, aby nawiązać współpracę z rodziną i proboszczem oraz przygotować wspólnotę parafialną do przyjęcia ucznia, zaakceptowania go i udzielania mu pomocy. W całym procesie katechetycznym pożądanym jest udział rodziców (prawnych opiekunów) w konsultacjach na temat postępów i trudności ucznia oraz wspieranie przez szkołę i parafię ich wysiłków we wprowadzanie ucznia w życie wyznawanej przez nich wiary.

c. Charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim stanowią ok. 0,05% ogólnej populacji, tj. ok. 1–2% wszystkich osób z niepełnosprawnością intelektualną. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim

osiągają iloraz inteligencji niższy niż 20, co w praktyce oznacza, że mają poważne ograniczenia zdolności rozumienia i spełniania poleceń lub instrukcji. Większość z nich nie może się poruszać lub ich możliwości w tym zakresie są bardzo ograniczone. Osoby te są zdolne jedynie do zupełnie podstawowych form niewerbalnej komunikacji. Brak u nich zdolności do dbania o własne podstawowe potrzeby, a jeśli nawet ona istnieje, to jest bardzo mała, więc wymagają one stałej pomocy i nadzoru. Wskazówki diagnostyczne klasyfikacji ukazują poziom rozumienia i postępowania się językiem, który jest ograniczony, a w najlepszym wypadku sprowadza się do rozumienia podstawowych poleceń i wyrażania prostych prośb. Mogą też wykształcić się u tych osób najbardziej podstawowe i proste wzrokowo-przestrzenne umiejętności sortowania i dopasowywania oraz zdolność do ograniczonego udziału w domowych i praktycznych zadaniach przy odpowiednim nadzorze i kierowaniu. U większości osób wykrywalna jest etiologia organiczna. Występują u nich często ciężkie wady neurologiczne lub fizyczne utrudniające poruszanie się, jak padaczka, oraz uszkodzenia wzroku i słuchu. Całościowe zaburzenia rozwoju w ich najcięższej postaci, a zwłaszcza atypowy autyzm, są szczególnie częste, głównie u tych osób, które potrafią się poruszać.

Praca rewalidacyjno-wychowawcza z dziećmi z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim to praca z młodymi osobami mającymi potencjał rozwojowy mało znany i niewykorzystany. Wbrew obiegowym opiniom, terapia osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną wymaga ogromnej wiedzy i konkretnych umiejętności. Osoba z głęboką niepełnosprawnością intelektualną jest całkowicie zależna od innych ludzi. Często jest zagubiona nie tylko w otaczającej rzeczywistości, lecz także wśród najbliższych. Jej sposób komunikacji jest często niezrozumiały dla innych, dlatego rola nauczyciela jest niezastąpiona, gdyż pełni on funkcję tłumacza zachowań dziecka. To wymaga od nauczycieli nie tylko wiedzy, lecz także intuicji, cierpliwości, pokory, a zwłaszcza miłości. Nie ma w tym zakresie żadnych ogólnych programów nauczania, dla każdego dziecka trzeba bowiem tworzyć programy indywidualne. Przed opracowaniem takiego programu konieczna jest diagnoza umiejętności funkcjonalnych, która ma formę opisową. Wychowawca wraz z zespołem specjalistów powinien uświadomić sobie, co uczeń potrafi, czyli jak się porozumiewa, porusza, poznaje świat, co o nim wie itd. Diagnoza umiejętności funkcjonalnych obejmuje liczne dane. Jej celem jest jak najbardziej szczegółowe opisanie zachowań ucznia po to, aby go jak najlepiej poznać i na tej podstawie przygotować indywidualny program

edukacyjny zawierający umiejętności, których uczeń jeszcze nie ma, a których jest w stanie się nauczyć.

Opanowanie nieskomplikowanych umiejętności praktycznych przez uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim jest zadaniem złożonym. Istnieją opisy wielu metod, które służą do nauki opanowywania przez dzieci prostych sytuacji życiowych. Współcześni pedagodzy, charakteryzując uczenie się dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, zwracają uwagę na ich specyficzne trudności w wykorzystaniu wyuczonych zachowań w nowych warunkach środowiskowych. Uważają, że zjawisko zapominania po wakacjach wcześniej nabytych umiejętności nie jest wynikiem tylko złej pamięci uczniów i niekontynuowania ćwiczeń przez rodziców. Zwracają uwagę na niedopatrzania w konstruowaniu indywidualnych programów nauczania, które pomijają zajęcia prowadzące do osiągnięcia generalizacji i utrwalania umiejętności. Opracowane wskazania w tym zakresie mogą pomóc nie tylko pedagogom, lecz również katechetom, w odejściu od koncepcji trenowania nawyków. Opanowane umiejętności nie zostają bowiem automatycznie wykorzystane przez dziecko we wszystkich okolicznościach. To dlatego dla uczniów, którzy już osiągnęli w swoim rozwoju piąte lub szóste stadium inteligencji sensomotorycznej, można wykorzystać m.in.: modyfikowanie sekwencji czynności, wprowadzanie nieprzewidzianych okoliczności, wykorzystanie różnorodnych pomocy i materiałów, ćwiczenie umiejętności dokonywania wyborów, wykorzystanie naturalnych konsekwencji, wykorzystanie w programie najczęstszych okoliczności, uczenie funkcjonalnych, ważnych dla dziecka i jego rodziny zachowań, ćwiczenie płynności zachowania, ćwiczenie we właściwym otoczeniu, ogólne programowanie umiejętności i wprowadzenie zachowań towarzyszących. Celem edukacji, również w wymiarze religijnym, jest nie tylko nauczenie dziecka nowej umiejętności, ale także stosowanie jej we wszystkich sytuacjach, w których jest to konieczne. Dopiero po dłuższym czasie, jeśli dziecko nadal stosuje wyuczoną umiejętność w różnych okolicznościach, można zakładać, że nastąpiła generalizacja i że umiejętność ta na trwałe weszła do postawy ucznia.

Praktyka wykazuje, że katecheci posługujący wśród osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim odkrywają potrzebę rozwoju duchowego tych osób. Komunikację niewerbalną nazywają komunikacją serca. Stwarzają atmosferę, która umożliwia uczniom przeżywanie *sacrum* we wspólnocie religijnej, z jej specyficzną symboliką, muzyką, śpiewem i zapachem. Tworzą warunki do uczestniczenia tych osób w życiu Kościoła

przez udział we wspólnej modlitwie i w uroczystych obchodach świąt kościelnych; umożliwiają obecność w miejscach kultu oraz przystępowanie do sakramentów świętych.

W katechezie osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim potrzebne jest większe zaangażowanie duszpasterskie w stosunku do tych rodzin, które stawiają czoła trudnemu zadaniu wychowania swoich dzieci. Na wzór Dobrego Pasterza w sposób mądry i roztropny należy docierać do każdej osoby, bez względu na jej ograniczenia (FC 77). Rodzina jest miejscem, w którym dziecko winno być otoczone szczególną troską. Tam również należy rozwijać głęboki szacunek dla jego godności osobistej. Odnosi się to do każdego dziecka, ale szczególnie ważne staje się wobec dziecka wymagającego opieki całkowitej. Kościół, ukazując rolę rodziny troszczącej się o każde dziecko przychodzące na świat i otaczającej je czułą i właściwą opieką, wypełnia swoje podstawowe posłannictwo. Jest bowiem powołany do objawiania i przedstawiania na nowo przykładu i przykazania Chrystusa Pana, który postawił dziecko w samym centrum Królestwa Bożego, mówiąc: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; do takich bowiem należy Królestwo Boże” (Mk 10,14). Odnośnie do osób niepełnosprawnych, Magisterium Kościoła wskazuje na takie wartości, jak: przyjęcie, miłość, szacunek, oraz wieloraką i jednolitą służbę materialną, uczuciową, wychowawczą i duchową (FC 26). Troska duchowa przejawia się w przygotowaniu tych osób do życia sakramentalnego. Odpowiedzi od Magisterium Kościoła doczekali się ci, którzy mieli wątpliwości co do tego, czy Komunię św. mogą przyjąć osoby z niepełnosprawnością w stopniu głębokim bądź inne niemające możliwości komunikacji werbalnej. Benedykt XVI w adhortacji *Sacramentum caritatis*, będącej wyrazem troski o zapewnienie Komunii eucharystycznej wszystkim osobom niepełnosprawnym intelektualnie, podkreśla, że otrzymują one Eucharystię w wierze, również w wierze ich rodziny lub wspólnoty, która im towarzyszy (SC 58).

3. Podstawa programowa katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym

a. Cele katechetyczne – wymagania ogólne

Celem nauki religii uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie zdolności we wzroście w świętości. Istotne okazuje się również wprowadzanie do funkcjonowania we wspólnocie wierzących, rozumienia i przyjmowania za własne przykazania miłości Boga i ludzi, a przede wszystkim wyposażenie – stosownie do możliwości – w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą na postrzeganie siebie jako dzieci Bożych, stworzonych na Jego obraz i podobieństwo oraz na pełne uczestnictwo w życiu sakramentalnym.

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.1. Bóg kocha wszystkich ludzi. Wszyscy ludzie są dziećmi Boga i są zdolni do wzrostu w świętości.	Ze względu na specyficzny charakter katechezy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia, osiągnięcia wynikające z poszczególnych zadań katechezy są planowane indywidualnie. Dokonywana okresowo przez katechetę, po konsultacji z zespołem specjalistów, wielospecjalistyczna ocena funkcjonowania ucznia umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu katechezy i dostosowanie poziomu oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości.
	A.2. Dary, które ludzie otrzymują od Boga. Przyroda jako dar Boga. Istnienie świata niematerialnego.	
	A.3. Podstawowe pojęcia religijne: <i>Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, Kościół, Maryja, święci, aniołowie, modlitwa.</i>	
	A.4. Bóg jest Stworzycielem świata. Jezus jest Słowem Boga. Chrystus umarł i zmartwychwstał dla nas. Duch Święty prowadzi i umacnia życie Kościoła. Kościół realizuje posłannictwo Chrystusa. Powtórne przyjście Pana.	

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:
A. Rozwijanie poznania wiary	A.5. Wszyscy ochrzczeni jako rodzina dzieci Bożych.	
	A.6. Bóg, który dał człowiekowi Pismo Święte.	
	A.7. Bóg troszczy się o wszystkich ludzi.	
B. Wycho- wanie liturgiczne	B.1. Modlitwa jako spotkanie z Bogiem, w czasie którego można Go słuchać i do Niego mówić.	
	B.2. Bóg Miłosiernym Ojcem. Sakrament pokuty i nawrócenia. Warunki sakramentu pokuty. Pierwsze piątki miesiąca.	
	B.3. Kościół jako szczególne miejsce spotkania z Bogiem. Eucharystia jako sakrament jedności i miłości zbawczej, krzepiącej uczy, obecności Chrystusa.	
	B.4. Poszczególne części Mszy św. (znaczenie gestów, obrzędów, postaw, pozdrowień i wezwań).	
	B.5. Podstawowe zwyczaje związane z rokiem liturgicznym.	
	B.6. Bierzmowanie w ekonomii zbawienia. Znaki i obrzędy bierzmowania.	
C. Formacja moralna	C.1. Przykazanie miłości Boga i bliźniego. Związek z Bogiem zapoczątkowany w chrzcie św. i wynikające z tego konsekwencje.	
	C.2. Wiara jako źródło ludzkiej życzliwości, pogody ducha, radości. Nauczanie Jezusa w przypowieściach.	
	C.3. Bóg – Dawca pokoju. Wiara i zaufanie Bogu. Szacunek do Boga. Dekalog wyrazem troskliwej miłości Boga wobec ludzi. Niedziela jako najważniejszy dzień dla chrześcijanina. Postawa szacunku wobec rodziców i innych dorosłych oraz właściwe odniesienia do drugich: wdzięczność, gotowość do dzielenia się z innymi, wzajemne obdarowywanie się, ale też przeproszenie. Zagrożenie zdrowia własnego i innych. Właściwe postawy w stosunku do otaczającego środowiska, przyrody.	

Zadanie katechezy	Treści	Wymagania szczegółowe Wiedza i umiejętności Uczeń:
C. Formacja moralna	Właściwe postawy wobec własnego ciała. Szacunek i troska o własność swoją, cudzą i wspólną. Postawa prawdomówności i uczciwości. Szacunek do wartości doczesnych. Ewangelia miłości – zasadą życia dzieci Bożych.	
D. Wychowanie do modlitwy	D.1. Modlitwa jako forma kontaktu z Bogiem. Słowo <i>Amen</i> .	
	D.2. Modlitwa jako czas, w którym Bogu można dziękować, chwalić Go, przepraszać i prosić.	
	D.3. Podstawowe modlitwy chrześcijańskie.	
E. Wychowanie do życia wspólnotowego	E.1. Wszyscy mają przed Bogiem równe prawa.	
	E.2. Wspólnota rodzinna, szkolna i kościelna. Uczynki miłosierdzia.	
	E.3. Obowiązki wynikające z chrztu św. Każdy człowiek żyje razem z innymi ludźmi, którzy są dziećmi Boga.	
F. Wprowadzenie do misji	F.1. Jezus Chrystus posłał swoich uczniów na cały świat.	
	F.2. Kościół wspólnotą misyjną.	

b. Zalecane warunki i sposoby realizacji

Dla zapewnienia ciągłości wychowania i kształcenia religijnego katecheci przejmujący nowe klasy powinni znać wcześniejszy etap rozwoju religijnego dzieci.

Należy zadbać, aby w każdej szkole była sala katechetyczna bądź przynajmniej kąciak religijny. Zalecane jest wyposażenie sali katechetycznej w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć (sprzęt audiowizualny, komputery ze specjalnym oprogramowaniem – zwłaszcza dla osób, które nie posługują się mową werbalną, biblioteczka itp.).

Katecheci uczestniczą w powstawaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i na jej podstawie wnoszą wkład w opracowywanie i modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego

lub/i opracowują indywidualny program katechetyczny w uzgodnieniu z właściwymi władzami kościelnymi.

Katecheci rozwijają motywację religijną uczniów za pomocą mowy lub wspomagających bądź alternatywnych metod komunikacji. Magisterium Kościoła zachęca katechetów do ciągłego poszukiwania nowych dróg, aby każdy mógł usłyszeć Dobrą Nowinę o zbawieniu.

W zależności od strategii edukacyjnej ośrodka, w którym odbywa się katecheza, katecheta stosuje te same procedury komunikacyjne, które służą nabywaniu umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie, w piśmie i w każdy możliwy dla ucznia sposób. Katecheta może wzbogacić strategię komunikacją ośrodka o sprawdzone i nowe formy komunikacji stosowane w katechezie.

Przy stosowaniu środków dydaktycznych na katechezie istotne jest to, aby katecheta pojmował je szeroko, a nie tylko jako przedmioty służące upogładowieniu procesu kształcenia. Odpowiednio dobrane środki dydaktyczne mają ułatwiać pracę, ale także prowadzić do autentycznego dialogu z osobami, bez względu na stopień ich niepełnosprawności intelektualnej. Szczególnie w pracy z tymi adresatami katechezy trzeba się wystrzegać monologu i – respektując prawo każdego do własnego tempa rozwoju – prowadzić dialog za pomocą wszystkich dostępnych środków dydaktycznych. Najważniejsze jest, aby środki te prowadziły uczniów do dialogu z Jezusem Chrystusem.

Katecheta specjalny musi znać zasady wychowania oraz nauczania i kierować się nimi. Wybór metod i form katechezy oraz dobór środków katechetycznych należy do katechety. Uwzględniając dorobek pedagogiki specjalnej, nie może on zapominać o celu katechezy, która ma kierować się zasadami: wierności Bogu i człowiekowi, chrystocentryzmu oraz organicznego związku katechezy z modlitwą. Praktyka katechetyczna potwierdza prawdę, że im większa znajomość metod, form i środków dydaktycznych, tym trafniejszy ich wybór.

4. Katecheza osób ze spektrum autyzmu

Katecheza osób ze spektrum autyzmu wymaga stałego przygotowania i modyfikowania indywidualnych programów katechetycznych. Istotne jest, aby katecheci – na miarę swych możliwości – dobrze poznali specyfikę spektrum

autyzmu. Głównymi objawami autyzmu są jakościowe nieprawidłowości wzajemnych interakcji społecznych, jakościowe nieprawidłowości w porozumiewaniu się oraz ograniczone, powtarzające się i stereotypowe wzorce zachowania, zainteresowań i aktywności.

Katecheci uczestniczą w powstawaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i na jej podstawie wnoszą wkład w opracowywanie i modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego oraz opracowują indywidualny program katechetyczny w uzgodnieniu w właściwych władzami kościelnymi.

Programy katechetyczne dla osób ze spektrum autyzmu powstają z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych danego ucznia. Gdy spektrum autyzmu łączy się z niepełnosprawnością intelektualną, należy stosować *Podstawę programową katechezy* dla osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz dydaktykę dla osób z autyzmem.

5. Katecheza osób niesłyszących i słabosłyszących

Uczniowie z dysfunkcją słuchu są zróżnicowani, ponieważ stopień uszkodzenia słuchu i inne czynniki o charakterze rehabilitacyjnym i edukacyjnym warunkują proces nauczania/uczenia się. We współczesnych klasyfikacjach wyróżnia się cztery kategorie zaburzeń słuchu: niesłyszący, słabosłyszący, niedosłyszący i funkcjonalnie słyszący. W praktyce pedagogicznej spotykamy się natomiast z dwoma grupami uczniów: uczniowie niesłyszący i uczniowie słabosłyszący.

Katecheza dla niesłyszących uczniów wymaga specjalnego przygotowania, znajomości psychiki dziecka niesłyszącego, przestrzegania określonych zasad nauczania, znajomości specjalnych metod, a przede wszystkim znajomości języka migowego (Polskiego Języka Migowego lub innej odmiany języka migowego stosowanego w ośrodku). Spośród wielu cech umysłowych, podkreślających odrębność psychiki dziecka niesłyszącego, najistotniejsze dotyczą sfery poznania. Osoby te nie są pozbawione zdolności poznawczych, ale poznanie przez nich rzeczywistości jest ograniczone. U dziecka niesłyszącego pierwsze wiadomości i umiejętności wytwarzają się na podstawie wzroku, węchu, smaku oraz dotyku. Dziecko to odbiera bodźce wzrokowe, smakowe, węchowe i dotykowe, lecz nie łączy ich z nazwą, gdyż jej nie sły-

szy. Nie kojarzy więc symbolu dźwiękowego z pojęciem. Brak mowy słownej w sposób pośredni ogranicza myślenie abstrakcyjne i rozwój umysłowy osób niesłyszących. Osoby te osiągają społeczną dojrzałość poniżej przeciętnej normy słyszących ludzi. Cała struktura osób niesłyszących jest nastawiona na wrażenia wzrokowe. Spostrzeżenia dziecka są z reguły niepełne, bardzo niedoskonałe. Powoduje to często złe zrozumienie i fałszywą interpretację obserwowanych zjawisk.

W katechezie osób z dysfunkcjami słuchu należy stosować *Podstawę programową katechezy dla szkół masowych*. Korzystając z tego dokumentu, należy jednak zwrócić uwagę na przedstawianie pojęć trudnych. Podobnie, aby nie wprowadzić aspektu magicznego, należy odpowiednio przedstawiać cuda Jezusa, które dotyczą głównie treści objawionych w znakach cudotwórczych. Szczególną uwagę należy zwrócić na stopniowe wprowadzanie do wspólnoty Kościoła. Duża część tej grupy katechizowanych bardziej jest skoncentrowana na relacji „ja-ty” aniżeli na relacji „my-ogół”. Najtrudniejszym zadaniem katechezy będzie poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o sens cierpienia. Gdy dysfunkcja słuchu łączy się z niepełnosprawnością intelektualną, należy stosować *Podstawę programową katechezy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną*.

W niektórych ośrodkach wychowawczych w kontakcie z osobami niesłyszącymi zwraca się uwagę na odczytywanie mowy z układu ust. W innych z kolei akcentuje się tzw. totalną metodę kontaktu, w skład której wchodzi wyraźne wypowiadanie słów, znaki migowe, mimika twarzy, gesty ciała i zastosowanie środków technicznych, w postaci obrazów, plansz, układanek, przeźroczy i filmów. Katecheta powinien dobrze poznać i kontynuować metodę pracy stosowaną w ośrodku, w którym posługuje. Powinien też ściśle współpracować z duszpasterstwem osób niesłyszących w swojej diecezji.

6. Katecheza osób niewidomych i słabowidzących

Wśród dzieci z uszkodzonym wzrokiem wyróżnia się trzy kategorie. Pierwsza to dzieci niewidome, które nic nie widzą. Do grupy tej zaliczane są także dzieci mające poczucie światła. Dzieci tej grupy nie mogą za pomocą wzroku odróżniać kształtów, przedmiotów, ruchu i innych zjawisk zachodzących w przestrzeni. Druga grupa dzieci z uszkodzonym wzrokiem to dzieci szcążkowo widzące. Ostrość ich wzroku wynosi od 0,05, a pole widzenia zawężone jest do 20 stop-

ni. Według definicji medycznej dzieci te zaliczane są do osób niewidomych. Mogą one dzięki resztkom wzroku postrzegać zarysy dużych przedmiotów, ruch, barwy i poruszać się w przestrzeni. Trzecia grupa dzieci z uszkodzonym wzrokiem to dzieci słabowidzące. Ostrość ich wzroku waha się od 0,06 do 0,25 stopni. Ograniczenie pola widzenia w tej grupie dochodzi do 30 stopni. Przepisy ministerialne wyróżniają dwie grupy dzieci: niewidome i słabowidzące. Dzieci niewidome to takie, które wskutek braku wzroku posługują się pismem punktowym. Natomiast dzieci słabowidzące to takie, które mogą posługiwać się pismem czarnodrukowym.

Struktura poznania u dzieci niewidomych ma charakter dotykowo-słuchowy, co oznacza, że w procesie poznawczym zmysły dotyku i słuchu odgrywają kluczową rolę. Są one wspierane przez inne zmysły. Dotyk i słuch są wykorzystywane także w orientacji przestrzennej i poruszaniu się oraz w wykonywaniu czynności samoobsługowych. Oznacza to, że obrazy przedmiotów i zjawisk, jakie posiadają dzieci niewidome, pozbawione są elementów, które związane są ze wzrokiem, takich jak światło i barwy, oraz to, że dzieci te muszą być uczone sposobów poruszania się i czynności samoobsługowych za pomocą technik bezwzrokowych.

Podczas nauki szkolnej dzieci niewidome posługują się pismem punktowym Braille'a i korzystają ze specjalnych pomocy dydaktycznych. Dojrzałość szkolna dzieci niewidomych oznacza umiejętność wykonywania wszystkich czynności samoobsługowych, do których zalicza się m.in. samodzielne ubieranie i rozbieranie się, korzystanie z toalety i mycie się. W nauce szkolnej dzieci słabowidzące korzystają przede wszystkim z technik wzrokowych. Posługują się one głównie pismem płaskim, czarnodrukowym. Używają one przy tym z pomocy optycznych lub odpowiednio powiększonego druku. Mogą one korzystać z metod wizualnych, które jednak muszą być odpowiednio zaadaptowane do stopnia ich niepełnosprawności. Postępowanie się technikami wzrokowymi przez dzieci słabowidzące, jak pisanie czy czytanie, przebiega wolniej niż w wypadku dzieci widzących. Dzieci słabowidzące nie stanowią jednolitej grupy.

Realizacja celu katechezy, jakim jest doprowadzenie katechizowanego do spotkania z Chrystusem, a także do osiągnięcia dojrzałości jego wiary, wymaga uwzględnienia specyfiki jego osoby. W wypadku dzieci niewidomych i słabowidzących katecheta uwzględnia uwarunkowania płynące z niepełnosprawności wzroku i jej skutki w ich życiu codziennym, wychowaniu i kształceniu. Niepełnosprawność skutkuje bowiem nie tylko w ich życiu osobistym,

ale ma także wpływ na ich sytuację życiową i funkcjonowanie w środowisku rodzinnym, szkolnym i parafialnym. W procesie katechizacji uczniów z uszkodzonym wzrokiem szczególnego znaczenia nabiera współpraca katechety z rodzicami, z wychowawcą klasy, z psychologiem i pedagogiem szkolnym oraz szeroko rozumianym duszpasterstwem osób niewidomych.

W katechezie osób niewidomych i słabowidzących należy stosować *Podstawę programową katechezy dla szkół masowych*. Gdy utrata wzroku łączy się z niepełnosprawnością intelektualną, należy stosować *Podstawę programową dla osób z niepełnosprawnością intelektualną*.

7. Współpraca środowisk katechetycznych w katechezie osób z niepełnosprawnością

a. Rodzina

1. Postawy rodziców wobec narodzin dziecka z niepełnosprawnością są różne. Postawy środowiska wobec tych rodzin są często wypadkową niskiej świadomości przeżywanych przez nie problemów. Współpraca z rodzicami ma zapobiegać nie tylko marginalizacji rodzin dzieci z niepełnosprawnością, ale także – zgodnie z misją ewangelizacyjną – automarginalizacji rodzin, które pod wpływem szoku zamykają się w kręgu własnych problemów.

2. Współpraca z rodzicami ma podkreślać prawdę, że wychowanie religijne nie ogranicza się do posyłania dziecka do kościoła czy na katechezę. Rodzice przez swój przykład i słowo mają doprowadzić dziecko do Chrystusa i nauczyć je przyjacielskiego dialogu z Nim, ciągłego odpowiadania na wezwania Boże. Jednak praktyka wykazuje, że często rodzice, biorąc pod uwagę zwłaszcza deficyty licznie występujące u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, z obawą i rezerwą podchodzą do ich wychowania religijnego. Dlatego postęga katechetyczna wobec tych rodzin w parafii i w szkole powinna cechować się dużą troską, serdecznością oraz otwartością na problemy i wątpliwości rodziców. Należy stworzyć ewangeliczny klimat, w którym rodzice będą mieli poczucie, że ktoś im towarzyszy na drodze religijnego wychowania dzieci.

3. Katecheta ma obowiązek dotarcia do wszystkich rodziców, także tych oddalonych od Kościoła. Wśród podejmowanych przez niego działań należy wymienić możliwość kontaktu rodzin zaniedbanych religijnie z rodzinami żywej wiary. W takim katechumenacie międzyrodzinnym chodzi o doprowadzenie rodziny

zaniedbanej religijnie bądź zamkniętej w swoich problemach do dojrzałości w wierze. Takie rodziny można również skontaktować z grupami wspólnoty ruchu Wiara i Światło bądź z innymi wspólnotami przeżywającymi po chrześcijańsku tajemnicę niepełnosprawnego dziecka w rodzinie.

b. Parafia

1. Po objęciu nauką religii w szkołach specjalnych prawie wszystkich osób z niepełnosprawnością intelektualną może zdarzyć się tak, że w pewien sposób zostanie przeoczone to, że katecheza, będąc „ze swej strony aktem eklezjalnym” (DOK 78), domaga się przede wszystkim uznania Kościoła jako jej prawdziwego podmiotu. On bowiem jest rzeczywistym nauczycielem wiary, którego nie mogą zastąpić inne podmioty życia społecznego, np. szkoła czy ośrodek szkolno-wychowawczy, a więc tym bardziej nie mogą one stanowić jedyne miejsca jej realizacji i rozwoju. Katecheza jest też podstawowym sposobem wtajemniczenia chrześcijańskiego i „jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia” (DOK 65), co urzeczywistnia się najbardziej i najskuteczniej w parafii.

2. Skuteczność katechezy osób z niepełnosprawnością uzależniona jest od wspólnoty wiary i miłości braterskiej. Od początku istnienia Kościoła katecheza nie była przedsięwzięciem indywidualnym, lecz dokonywała się we wspólnocie. Zadaniem proboszcza w parafii jest nie tylko zorganizowanie katechezy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, ale także tworzenie klimatu wiary i braterskiego przyjęcia tych grup katechetycznych. Sama otwarta postawa jednak nie wystarczy. Zadaniem proboszcza jest zbudowanie takiej wspólnoty, w której nikt nie będzie czuł się marginalizowany.

3. Ważne jest, aby osoba z niepełnosprawnością intelektualną była traktowana zgodnie z jej wiekiem rzeczywistym, a nie intelektualnym. Młoda osoba z niepełnosprawnością powinna być traktowana jak młoda osoba, dorosły jak dorosły, a nie dożywotnio jak dziecko. Zadaniem katechety i wspólnoty parafialnej jest przeciwstawienie się działaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną poniżej ich realnych możliwości. Osoby te bowiem mają tendencję do zaniżania swoich możliwości.

4. Ważne jest, aby parafie zapewniły osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwość przyjęcia wszystkich sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego we właściwym wieku oraz wzięcia udziału w normalnym programie przygotowań. Większość dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością

intelektualną mogłaby je przyjąć w wieku, w jakim zazwyczaj dzieje się to w danej parafii lub diecezji. Decyzja o przełożeniu na późniejszy czas przyjęcia jakiegoś sakramentu może być podjęta za zgodą rodziców (opiekunów prawnych). Kryterium przyjęcia sakramentów nie jest rozwój intelektualny, lecz wiara osób z niepełnosprawnością intelektualną bądź – w przypadku niemożności komunikacji werbalnej – wiara ich rodziców lub wspólnoty, która im towarzyszy (SC 58).

EDYCJA ŚWIĘTEGO PAWŁA

POLECA

ZAPOWIEDŹ

Konferencja Episkopatu Polski,
Komisja Wychowania Katolickiego

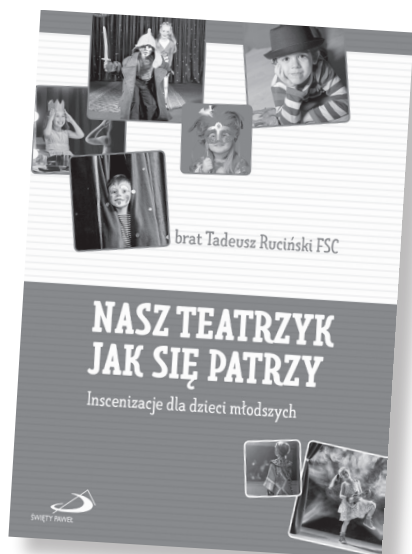
Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach

format: 16,5 x 23,5 cm

oprawa: broszurowa

ISBN 978-83-8131-046-8

SK seria
Katechetyczna

br. Tadeusz Ruciński FSC

Nasz teatrzyk jak się patrzy Inscenizacje dla dzieci młodszych

format: 16,5 x 23,5 cm

strony: 152

oprawa: broszurowa

ISBN 978-83-7797-880-1

Dorota Szlendak

Dzieci na scenie Inscenizacje teatralne dla przedszkoli i szkół

format: 16,5 x 23,5 cm

strony: 584

oprawa: broszurowa

ISBN 978-83-7797-883-2

SK seria
Katechetyczna

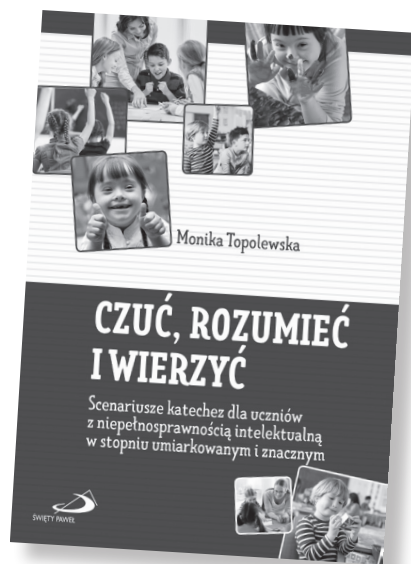

Aleksandra Bałoniak, Alina Dziewięcka,
Aneta Rayzacher-Majewska, ks. Łukasz Simiński

Katecheza z filmem

Scenariusze katechez audiowizualnych dla młodzieży

format: 16,5 x 23,5 cm
strony: 168
oprawa: broszurowa
ISBN: 978-83-7797-886-3

Monika Topolewska

Czuć, rozumieć i wierzyć

Scenariusze katechez dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym

format: 16,5 x 23,5 cm
strony: 120
oprawa: broszurowa
ISBN: 978-83-7797-887-0

Aleksandra Bałoniak,
ks. Krzysztof Młynarczyk

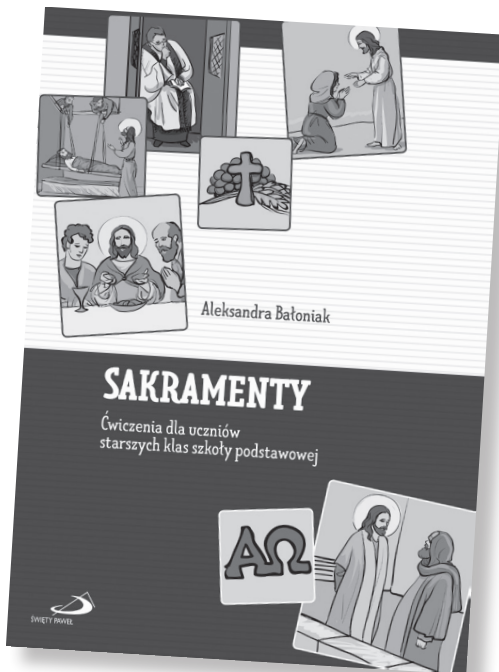
Dekalog Ćwiczenia na etap edukacji wczesnoszkolnej

format: 20,5 x 28,5 cm

strony: 24

oprawa: zeszytowa

ISBN 978-83-7797-885-6

Aleksandra Bałoniak

Sakramenty Ćwiczenia dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej

format: 20,5 x 28,5 cm

strony: 32

oprawa: zeszytowa

ISBN 978-83-7797-303-5